

Re-minne

Utgitt av Ramnes Historielag og Våle historielag

2021

SPAR

BREKKEÅSEN

ÅPNINGSTIDER
7 – 21 (8 – 20)

TELEFON
330 60 400

Re-minne er Årsskrift for
Ramnes Historielag
og Våle historielag

Re-minne er en fortsettelse av
årsskriftene Ramnesiana og
Våle-minne. Dette er 19. utgave
av Re-minne, og regnet sammen
med Ramnesiana, er dette
utgave nr. 43.

ISSN: 1503 - 772X

Utgiver

Ramnes Historielag
Våle historielag

Copyright

Historielagene og de aktuelle
forfatterne/fotografene.

Ansvarlig redaktør

Odd Roar Sulutvedt

Redaksjonskomité

Eva Anfinnsen, Hilde Ringen
Kommedal, Arnfinn Eek og
Odd Roar Sulutvedt.

Rettigheter

Alle rettigheter til dette
skriftet og ethvert materiale i det
er forbeholdt utgiver og forfatterne/
fotografene.

Omslagsfoto

Forside: Elevene i Brår skolekrets
hadde i noen år tilhold på Brår
gård. Foto er hentet fra Ramnes
Historielags bildesamling.
Bakside: Reising av Nore over-
føringsmast i Våle. Foto hentet fra
bildesamlingen til Våle historielag.

Grafisk produksjon/trykk

Print Konsult Andebu AS

Kontakt historielagene

Ramnes: kaare.holtung@gmail.com
Våle: kabraate@online.no
www.ramneshistorielag.no
www.vålehistorielag.no

Kontakt Re-minne

osulutve@online.no

INNHold

Leder	5
Endringer i Re-minnes redaksjon <i>Odd Roar Sulutvedt</i>	7
Tennar, straffeøks og makrell hele uka <i>Roar Ree Kirkevold</i>	11
En fin gave til Våle historielag <i>Eva Anfinnsen</i>	20
Gårdbrukeren fra Undrumsdal <i>Odd Gjerpe</i>	26
Slektsforskning – en hobby du aldri blir ferdig med! <i>Odd Roar Sulutvedt</i>	35
Kvinnene bak mennene <i>Eva Anfinnsen</i>	37
Flint i Re <i>Per Bjerkø</i>	41
Leker som glemmes? <i>Eva Anfinnsen</i>	45
55 år med fjellsprennging <i>Håkon Westby</i> <i>Hilde Ringen Kommedal</i>	48
«Bidrag til Kundskaben om Utbredelsen af Saltvands Muslinger og Snegle i Ramnæs og Vaale Herreder og deres Omgivelser.» <i>Rolf Sørensen</i>	59
Medaljongen fra Firing <i>Per Bjerkø</i>	73
Re videregående skole – 40 år <i>Lars Jørgen Ormestad</i>	77
Hundre år med strøm i Ramnes og Våle <i>Odd Roar Sulutvedt</i>	87
Utviklingen av skolevesenet i Ramnes <i>Trygve Gran</i>	101
Våle historielag 2021	111
Stiftelsen Våle prestegård 2021	116
Ramnes Historielag 2021	120

Vi utfører sandblåsing og lakkering av det meste.

- Alt fra lastebiler og båter, til kjøleskap og møbler om du ønsker ny farge eller bare vil freshe det opp litt.
- Ingen jobb er for stor eller for liten.

Ring for et hyggelig tilbud.

Leder

Kjære leser!

2021 går mot slutten og vi har lagt bak oss nok et år med pandemi i fokus, så vi håper at årets Re-minne kan gi deg noe annet å tenke på for en stund.

Vi har i år flere bidragsytere utenfor redaksjonskomiteen, og det er vi svært godt fornøyd med. Roar Ree Kirkevold, Rolf Sørensen, Odd Gjerpe og Lars Jørgen Ormestad har alle bidratt med artikler, det har også de to som har trådt ut av redaksjonskomiteen, Trygve Gran og Per Bjerkø. Vi setter stor pris på bidrag, har du noe du ønsker å skrive om, så ta kontakt så avklarer vi rammene for en eventuell artikkel.

Som nevnt har to stykker valgt å gi seg i redaksjonen, nytt medlem er Hilde Ringen Kommedal. Hun er presentert annet sted i heftet.

Historielagene jobber for å ta vare på og formidle vår felles historie. Re-minne er en viktig del av formidlingsdelen, og jeg håper at mange tar seg råd til å være medlem av historielagene, medlemsinntekten er avgjørende for lagene. Medlemskontingenten er kr 200 per person, du kan benytte vedlagte blankett.

Re-minne distribueres gratis til innbyggerne i Re, samt til utenbygds medlemmer av historielagene i Våle og Ramnes. Dette er mulig på grunn av velvillige annonsører og god dugnadsinnsats. Vi takker annonsørene for støtten, og takker alle som har bidratt til årets utgave; skribenter, annonseselgere, distributører og ikke minst Print Konsult An-debu AS v/Jan Tore Haugerød som har vært ansvarlig for endelig utforming og kontakt med trykkeriet. Redaktøren vil også få rette en takk til øvrige medlemmer av redaksjonskomiteen for vel utført arbeid!

Redaksjonen ble avsluttet 30. november, og vi håper at du setter pris på denne nittende utgaven av Re-minne, og vi ønsker alle en god jul og et godt nytt år!

*Vivestad, desember 2021
Odd Roar Sulutvedt*

Støtt historielagene – bli medlem!

Kontingenten er kr 200 per år per person:

Våle historielag – konto 2545.20.27081
Ramnes Historielag – konto 2557.20.17152

Ramnes
Historielag

BULK-TANK TRANSPORT AS

Svinevoll, Borgeveien 7, 3178 Våle

Slangespredning

Samarbeidspartner Bjørn Erik Gran

Transport av flytende og fast husdyrgjødsel
Sugebil, flytende
Flytende råstoff til kraftforproduksjon
Bulk, paller, storsekk, rundball
Mel og kornprodukter
ADR transport

Tlf: 33 06 09 29 · Mobil: 930 04 977
post@bulktank.no · www.bulktank.no

Følg oss gjerne
på Facebook

Endringer i Re-minnes redaksjon

Odd Roar Sulutvedt

I løpet av året har det blitt noen endringer i Re-minnes redaksjon. To veteraner har takket for seg, og vi har fått ny «ungdomsredaksjon»!

Per Bjerkø og Trygve Gran signaliserte etter fjorårets utgivelse at de ønsket å tre ut av redaksjonskomiteen for Re-minne. De er begge født i 1933, og har dermed nådd en respektabel alder, og begge har nedlagt utallige timer med arbeid til glede for Re-minnes lesere.

Per Bjerkø har faktisk vært med siden tidens morgen! Ramnesiana utkom første gang sommeren 1977, rett før jubileums-

forestillingen «JORD» ble satt opp for å markere 800-årsjubileet for det siste slaget på Re. Per var formann i redaksjonskomiteen, Tore Asplin var redaktør, og Kari Wedel Jarlsberg, Gustav Winge og Torbjørg Holtung var øvrige medlemmer av komiteen. Året etter ble det ikke noe årsskrift, men fra 1979 ga historielaget ut Ramnesiana fram til 2002. Fra 2003 ble det etablert samarbeid med Våle historielag, og Re-minne så dagens lys, med Per

Takk til veteraner i redaksjonen. Trygve Gran og Per Bjerkø takkes av nåværende redaktør Odd Roar Sulutvedt.

Bjerkø som redaktør. Øvrige medlemmer av redaksjonen den gang var Åse Burås, Svein Ånestad, Erling Gran, Eva Anfinsen og Trygve Gran.

Per har altså 42 år som redaksjonsmedlem bak seg, mange av dem som redaktør. En optelling viser at han har skrevet ca. 50 artikler, noe som er intet mindre enn imponerende!

Et nytt navn i redaksjonen i 2003 var Trygve Gran. Han har altså 18 år som redaksjonsmedlem, og har skrevet mange artikler, over 35 i tallet. Trygve har som gårdbruker i Fon i mange år solid lokal-kunnskap som han har bidratt med. Men Trygve er mye mer enn Fon! Han har solid kunnskap om hele den gamle kommunen Ramnes, og med Svinevoll som nærmeste sentrum fra gården, så var det ikke rart at kunnskapen om Våle også er stor. Når familien Gran også i mange år har vært sentrale i utviklingen på Reve-tal, så er kanskje Trygve en av de mest kunnskapsrike om historien i HELE den gamle Re kommune.

Selv om de nå ikke er med i redaksjonen så har begge to bidratt med artikler til årets Re-minne. Per har i tillegg til egne artikler også vært en pådriver for å få til artikkelen om Kjell Foss AS.

Vi takker Per og Trygve for vel utført arbeid, og skulle skriveysten være der fortsatt så har vi nok plass til flere artikler fra herrenes hånd!

Ny «ungdomsredaksjon»

Hilde Ringen Kommedal er vårt nye medlem av redaksjonen. Hilde er Fonsjente, oppvokst på Sjuve, men bor nå på Tørklep nedre i Kleiva.

Hilde har dermed en viss lokal tilknytning til begge sider av Storelva, og sier hun føler at hun er fra Re, siden oppvekst, skolegang og fritid har gått litt om hverandre i de gamle kommunene Ramnes og Våle.

Hilde er født i 1976, har gått på Re vgs, studert ved Høgskolen i Vestfold, og har sitt daglige virke hos Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap i Tønsberg. Hilde er glad i å skrive, ønsker å lære masse, og håper å kunne bidra med flere artikler etter hvert. Hun begynte forresten sin karriere i Tønsbergs Blads ungdomsredaksjon på 90-tallet, og sier med et smil at hun nå er ungdomsredaksjonen i Re-minne!

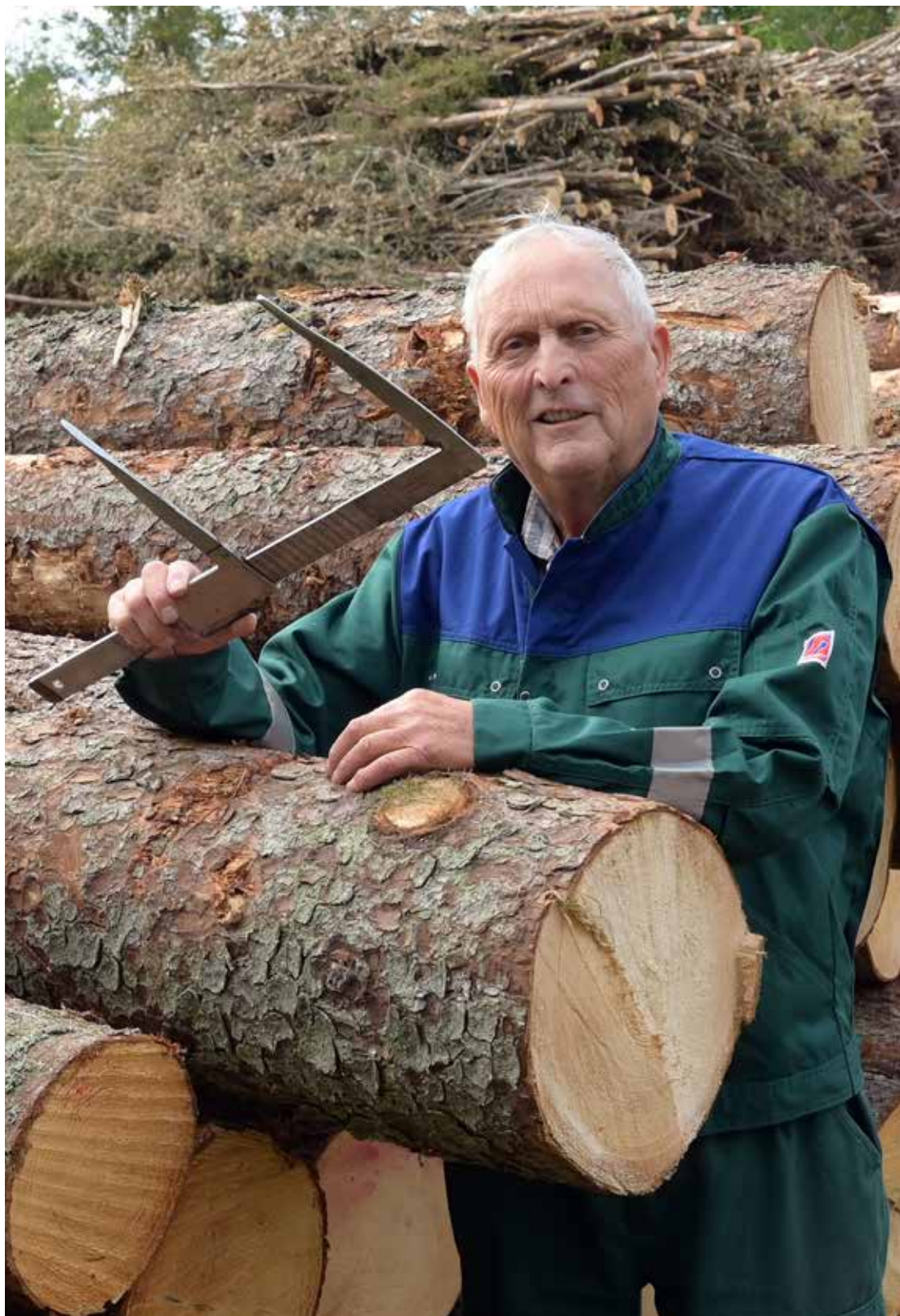
Vi ønsker Hilde velkommen som nytt redaksjonsmedlem, og ser fram til mange gode artikler og innspill fra «ungdommen»!

Hilde Ringen Kommedal.

Telefon 932 35 549
jonas@pedersenlandskap.no
pedersenlandskap.no

Lars Røisgård. Foto: Roar Ree Kirkevold.

Tennar, straffeøks og makrell hele uka

Roar Ree Kirkevold

Før i verden, når veien var til for hester, og skauen var et fredelig sted uten motordur, var det noen få yrkesgrupper som kjente alle bøndene i distriktet. Smeden og tømmermåleren var to av dem. Begge var helt nødvendig for bygda. Fra eldgammelt ble det påstått at smeden sto i direkte ledetråd med både det underjordiske og fanden selv. Skal vi være helt ærlige, så gjaldt det kanskje for tømmermåleren også. Han avgjorde om tømmerstokken du møysommelig hadde høstet ut av skogen med svette, kameratsag og «bukke og geit» bak Blakken, ble klassifisert som sagtømmer, eller slip. Slip var navnet på de delene av treet som ingen kunne sage plank av. Enten fordi stokkene var tynne topper eller at de hadde krok, sleng, råte, gankvist eller tennar.

Det het slip fordi disse stokkene gikk til tresliperiene, som presset stokkene uten bark mot digre slipesteiner som ble trukket rundt av vannkraft, og som slet hver fiber ut av stokken til en melkehvit masse. Massen ble i sin tur presset og tørket, og brukt til papir. Slip fordi det dreide seg om å slipe, rett og slett.

Nå heter det massevirke, og fabrikkene ligger i utlandet. Hver tredje tømmerstokk blir nemlig eksportert ut av landet som råvare slik at andre land kan lage produkter av dem og sende dem tilbake til Montér på Revetal der du kan kjøpe dem til det du behøver.

Enkelte stokker eksporteres i kontainere helt til Kina. Det kommer av at vi europeere kjøper så fryktelig mange produkter fra kineserne at det hoper seg opp med containere som må returneres

tomme tilbake. Hvis de ikke fylles med tømmer, da. Fraktprisen skal være omtrent lik.

I skogbruket, som ellers, var det tre typer bønder. De som visste lite om hvilke feil som gjorde at ingen ville betale for stokkene, de som visste mye om disse feilene, og de som visste mye om disse feilene, men som på ulikt vis også hadde noen triks for å sørge for at tømmermåleren ikke skulle oppdage dem. Tømmermålerne på sin side var godt skolerte folk, og ditto vanskelig å lure. Få, kanskje ingen, i bygda hadde sett så mye tømmer som dem.

Og få, kanskje ingen, hadde merket seg hvor man «strakk strikken» lenger enn det normale. Skogeierne i gamle Ramnes og Våle var egentlig mest bønder. Kun i Vivestad og over mot Lardal kunne endel

med rette kalle seg skogbrukere, eller finere skogeiere. Der kunne skogen være hovedinntektskilden, mens alle andre var bønder med «skog til eget virke» eller litt til. Altså akkurat så mye at du rakk å få dårlig samvittighet for alt ugjort skogskjøtsel hvis du skulle forville deg ut på søndagstur for å «pella bær» fordi noen ba deg bidra til matauk i kjøkkenet.

Lars senior

Lars Røisgård fra Tørklep i Våle begynte som tømmermåler tidlig på 1940-tallet. Lars hadde gård med de sedvanlige dyrene. Noen kuer, en hest, et par griser og en liten flokk høner for eggenes skyld. Pluss gårdsskogen selvsagt. Bøndene brukte vinteren til å hogge det de måtte av tømmer for å få regnskapet til å gå opp. Det var mange regninger som skulle betales. Og «Hypoteken», Hypotekbanken hvor de fleste hadde lån, var ingen nådig instans. Allerede før århundreskiftet hadde bøndene forstått at det lønte seg å gå sammen i skogeierlag hvor de tilbød tømmeret samlet, og dermed sto litt sterkere i møte med tømmerkjøpere som sagbrukene.

Lars Røisgård syklet alltid til måleoppdragene helt frem til etter andre verdenskrig. All tømmermåling den gang foregikk ute på gårdene. Med seg hadde han

et sett med merkeøkser, og distriktet hans var hele Ramnes, store deler av Våle og en god del i Borre.

Makrell og andre goder

Tømmerhogsten foregikk slik at bøndene meldte inn til skogeierforeningen hvor mye tømmer de regnet med at de skulle hogge. Skogeierforeningen var samvirkeforetak og de solgte tømmeret videre til sagbruk og industri. Når lunnen var klar til henting, ringte bonden direkte til tømmermåleren og avtalte tidspunkt for den høytidelige målingen. Det var selve eksamen. Tømmermåleren hadde kunnskap og måtte være en nøytral part mellom kjøper og selger.

Fra slutten av 1700-tallet og frem til midt på 1970-tallet brukte tømmermålerne ulike merkeøkser. Hver tømmerkjøper fikk utdelt et merke, et symbol, som ble slått inn i stokken på forskjellige steder. Det var kvitteringen på at stokken tilhørte akkurat den kjøperen. I Re var det oversiktlig, men andre steder ble mange titalls tusen kubikkmeter tømmer hvert år fløtet ned de store vassdragene, og her måtte først samtlige stokker merkes opptil ni steder, før de ble sendt nedover til kjøperne, som gjerne lå ved elvemunningen. Her ble tømmeret sortert på nytt etter merkene. Dette ga arbeid for tusenvis av folk fra ettervinteren og frem til sommeren.

Merking av tømmer. Foto: Roar Ree Kirkevold.

Lars Røisgård var en sindig mann. Han visste klart hvilken rolle han hadde, og hva som var viktig å passe på. Handelen skulle være rettferdig både for bonden og for kjøperen. Siden selve målingen foregikk på gården til bonden, var det klart at det gjaldt å holde seg inne med tømmermåleren. Ofte gikk det en hel dag på samme sted. Da vanket det gjerne «smøring» i form av god middagsmat. Oftest kjøttkaker, men her så nær sjøen, var det stor stas når makrellen kom inn Tønsbergfjorden.

Lars Røisgård fikk makrell med potet og agurksalat hver eneste dag i en så lang periode at han gikk grundig lei. Men den høflige mannen, gjorde ikke noe nummer ut av det. Han spiste, og syklet videre. Kun et krav hadde han: Hjemme var det makrellfri sone.

Mange tømmermålere ble budt en dram på lunnen, men Lars Røisgård var forsiktig med det. Oftest hadde han noe å gjøre på egen gård om kvelden, og selv om bonden nok hadde tålt en støyt etter målingen, ble det noe annet når du målte tømmer hele uka.

Lars junior

Lars Røisgård senior hadde flere barn. Den eldste sønnen, Lars Røisgård, ble født i 1932. Vi kaller han Lars Røisgård junior, selv om han nå er 88 år gammel. Lars Røisgård junior fulgte i sin fars fotspor. Etter å ha målt tømmer sammen i noen år, tok han over seniors distrikt i 1965. Han syklet ikke, men kjørte sin Ford Anglia med bakrute som skrådde innover.

Lars Røisgård er en fredens mann med lyseblå øyne og et hyggelig smil. Kun én eneste gang til han ble pensjonist i år 2000 måtte han gå fra en måling med

Tømmermåleren i aksjon. Foto: Roar Ree Kirkevold.

uforrettet sak. Bonden var så sint, at det praktisk talt ikke lot seg gjøre å få tømmeret målt.

Målingene foregikk ved at bonden la stokkene utover slik at tømmermåleren kunne se alle stokkene i hele lengden. Sagtømmeret ble klavet i toppen. «Å klave» betyr at tømmermåleren målte

Tømmerklave merket Lågen Tømmermåling. Foto: Roar Ree Kirkevold.

stokkens diameter med en blank og fin tømmerklave utlevert fra Lågen tømmermåling, som var Lars Røisgårds arbeidsgiver.

Allerede her oppstår første utfordring. Få stokker er helt runde.

– Bjørk, osp og svartor er runde. Gran, furu og egentlig alle de andre treslagene er ofte ovale eller på ulike måter ikke runde, forteller Røisgård. Han holdt alltid tømmerklaven i armhulen mens han noterte på arket. Klaven skulle settes på fallende kant. Det betydde rett ovenfra og ned. Bonden, og kanskje en nabo eller et familiemedlem hadde jobb med å rulle stokkene og legge til rette for tømmermåleren. Lars Røisgård var nok ganske ofte med og rullet litt, men hans jobb var å holde styr på notatarket.

– Var stokkene veldig lite runde, så målte jeg fra flere vinkler og tok et gjennomsnitt. Stort sett gikk det veldig greit.

Flere ganger i året, kom det kontrollører fra Lågen tømmermåling og kontrollerte Røisgård. De kom helt uanmeldt, og målte på nytt. Så ble det nye resultatet sammenlignet med målingen Røisgård hadde levert inn. Særlig skjedde dette ofte da han var fersk i faget. Etter hvert visste de hvem de hadde med å gjøre.

En tømmerdrift kunne være helt ned i 15 kubikkmeter. Faktisk var det slik at tømmerprisene relativt sett var mye høyere på 1960- og 1970-tallet enn nå. På den andre siden var det også mye mer arbeid når hvert tre skulle felles med hånd-sag og kvistes med øks. I tillegg måtte bøndene ofte barke tømmeret ved hjelp av barkespader, og selvsagt kjøre det til stedet hvor tømmerbilen kom til.

– En stor drift var på 100-120 kubikkmeter. Mange hogg det de trang for å kunne

betale regningene, forteller han. Skogen var en sikkerhet og en sparebøsse, selv om det ofte ble utført plukkhogst. Det betyr at man tar ut enkeltrær som ble vurdert som hogstmodne, altså utvokst. Problemet var at etter hvert hadde du fjernet alle de flotteste trærne, og de dårlige fikk frø seg videre. Tidlig på 1900-tallet så landskapet i Norge helt annerledes ut. Også i Våle og Ramnes var større områder kun bevokst med kjerr og villnis. I tillegg var store arealer brukt til beitedyr. De ryddet skogen effektivt.

– Sagtømmeret ble klavet i toppen, for ingen plank kan være tykkere enn toppdiameteren, mens slipen ble midtmålt, altså målt midt på stokken, for her var det volumet som gjaldt.

Aller oftest visste ikke Lars Røisgård hvor lang tid et måleroppdrag ville ta. Kona Gerd måtte raskt lære seg at det å planlegge middag, var vanskelig (les: umulig). Lars kom når oppdraget var ferdig. Det var hun som tok seg av kuer og andre husdyr i tillegg til å svare alle som ringte for å bestille tømmermåling.

Straffeøksene

I tillegg til øksene med kjøpernes merker, fantes det straffeøkser. De hadde et helt rundt merke som standard, og ble brukt når en stokk ikke var av god nok kvalitet helt ut i lengden. Der feilen oppsto, slo tømmermålerne en serie rundinger. Derfra og ut fikk ikke bonden oppgjør for. Det var også andre former for merkeøkser, for eksempel de som ble brukt til å slå inn et kontrollnummer i enden av stokkene.

Lars Røisgård har tatt vare på merkeøkser sine etter at de ikke skulle brukes mer midt på 1970-tallet. De er minner

Røisgård med merkeøkser. Foto: Roar Ree Kirkevold.

Merkeøks for kontrollnummer som ble slått inn i enden av stokken. Foto: Roar Ree Kirkevold.

om en viktig og lang periode i tømmerhandelen i Norge, og ikke minst om et yrke i to generasjoner.

Fargekoder

Etter merkeøksene, kom nye «økser». Med dem slo tømmermåleren inn fargekoden til kjøperen. Røisgård husker at Hegg Bruk på Svinevoll hadde grønn og lyseblå. Ramnes Sag og Bøhle Bruk hadde andre fargekombinasjoner. Nå var kategoriene sagtømmer og slip også delt inn i prima og sekunda kvalitet. Lars Røisgård fikk være med på en temmelig stor utvikling i tømmeromsetningen i Re og Norge.

Fra merkeøkser til håndholdt datamaskin til registreringen

– Det var en overgang å gå fra runde telleprikker på et papirskjema, til innleggelse av informasjonen på datamaskinen, sier han. Men etter litt øving, gikk det greit. Fortsatt var diameter, lengde og kvalitet det som skulle måles. Lengden gikk først på halvmetere. «Tolv halvmetere» var makslenden,

*Merkeøksene ble avløst av fargemerking.
Foto: Roar Ree Kirkevold.*

mens alle stokkene måtte være over seks halvmeter.

Etter hvert ble det målt på 30 centimeter, og nå får sjåførene i de store hogstmaskinene bestillingslistene rett inn på datamaskinen. Hver kjøper skal ha sine lengder etter hva tømmeret skal selges som. Kravet til nøyaktighet er enormt.

Måling hos kjøperne

Etter hvert gikk man over til å måle tømmeret etter at det hadde kommet frem til kjøperne. Rent praktisk var det lettere, for her var det lagt til rette for målingene. Men bøndene var skeptiske. Hvordan kunne de være sikre på at ikke sagbruket tusket unna stokker før tømmermåleren dukket opp. Lars Røisgård husker at flere bønder i hans distrikt fortsatt krevde å få

tømmeret målt på egen gård før det ble kjørt noe sted.

– Både kjøper og selger var avhengig av hverandre, så det var praktisk talt ikke noe bevisst juks, sier Lars Røisgård.

Samhold

På det meste var det 60 tømmermålere i distriktet, husker Lars. De var jevnlig på kurs hvor de gikk nøye gjennom måle-regler og mulige feilkilder. I dette yrket var det nødvendig med god kunnskap og evne til å følge reglene. Noen ganger kunne selvsagt tømmermålerne synes synd på en bonde som fikk underkjent en flott stokk på grunn av for store kvister, eller noe annet som gjorde at den ikke kunne godkjennes i den ønskede og godt betalte kvalitetsklassen.

Historiene

Lars Røisgård er forsiktig med de gode historiene. Han husker jo flere tilfeller, men vil gjerne ikke utlevere noen på en måte som gjør at de kan identifiseres. Likevel er det klart at bøndene forsøkte å få tømmeret opp i en så god kvalitet som mulig. Aller oftest skjedde det ved å bedømme treet før det ble felt, og så skjære det i stokker, aptere det, slik at mest mulig havnet i den best betalte sagtømmerklassen. Var det antydning til råte i rotenden, kunne man kappe av en meter for å se om råten ikke hadde nådd dit. Å kappe en stor stokk med hogstmaskin går på to sekunder og kanskje åtte-ti sekunder med motorsag, mens med hånd-sag var det ofte snakk om et kvarter. Det hendte at Røisgård la merke til at enkelte rotstokker hadde vel mye søle i enden. Klart det kunne komme av transporten i vårløysinga, men noen ganger var det også for å dekke over en liten «rose» med råte i midten.

Tømmermålerne måtte vrake stokker som ikke holdt kvalitetsmålene. Da kunne bonden ta dem ut og over i haugen for en lavere kvalitet. Ble de liggende der de ikke var gode nok, fikk bonden ikke betalt.

Lars Røisgård forteller om en bonde som hadde med seg en kar for å hjelpe til med å rulle stokkene under målingen. Da de kom til en stor og tilsynelatende fin stokk, oppdaget Røisgård at det var en gankvist som «tilfeldigvis» lå ned mot bakken. En gankvist er rester etter en kvist som på et tidspunkt fikk det for seg at den skulle vokse oppover og bli til en ny topp. Gankvister gjør at stokken ikke kan brukes til sagtømmer. «Vraket», sa Røisgård og slo riktig kode i enden på stokken.

Nå hadde det seg slik at øksene med fargene måtte etterfylles jevnlig, og Røisgård gikk til bilen for å fylle på med farge. Imens skulle bonden flytte stokken over i sliphaugen.

Da Røisgård kom tilbake, så han ganske fort at stokken hadde blitt flyttet lenger frem i den samme haugen. Han lot som ingenting, og målte videre. Når de etter en stund kom til den samme stokken, slo han inn koden og sa «vraket for andre gang». Resten av måleoppdraget foregikk stort sett i stillhet.

Herman Bøhle

Bøhle Bruk midt på Jarejordene i Ramnes hadde spesialisert seg på grove dimensjoner. Med en stor båndsg skar de stokker som de fleste andre sagbrukene ikke hadde mulighet til. Lars Røisgård husker godt at han skulle måle et parti meget store lauvstokker hos Bøhle.

Det var lørdag 30. mars 1985, rett før påskeuka. Herman Bøhle forteller selv om hendelsen.

– Jeg kjørte den bakmonterte krana på tømmerbilen selv denne dagen og klokken hadde blitt elleve. Det var tid for matpakke, og målejobben av det grove tømmeret fra Hadeland og Hedmark som skulle skjæres og sendes til England hadde fryst fast i bakken. Jeg måtte nappe det løs ved å riste i det med krana i enden av stokkene. For hver stokk ristet det godt i det enkle setet tømmerkjøerne satt på flere meter over bakken. Vi hadde et slåmaskinsete fra en Gråtass sveiset fast, ikke på noen måte en full hytte som sjåførene har i dag.

Plutselig ryker sveisen til setet, og Herman bikker hjelpeløst og lynraskt bakover uten mulighet til å ta seg for eller forstå hva som skjedde før hodet traff asfalten tre og en halv meter lenger nede.

– Jeg husker at jeg så ei kjempestor sol som lyste opp, og jeg forsto ikke hva jeg gjorde på bakken, forteller Herman. Lastebilmotoren gikk, og han klarte å forklare Lars hvordan han fikk stoppet den.

– Herman lå helt livløs, og jeg fikk ikke liv i han, så jeg sprang inn på sagkontoret for å ringe etter hjelp, forteller Lars Røisgård. Her var gode råd dyre. Han rygget bort Angliaen og fikk Herman inn i baksetet. Han våknet delvis, men var helt omtåket, så det bar rett til sykehuset i Tønsberg.

– Jeg husker bare delvis tiden på sykehuset, men jeg ble skrevet ut slik at Tove (kona) og jeg kunne dra på hytta i påsken omtrent som planlagt.

Men den sviende hodepinen ga seg ikke, og den legendariske distriktslegen, Ola Gabrielsen, ante uråd. Nye undersøkelser avslørte at kraniet hadde to store sprekker

FAKTA skogbruknæringen

Skogbruknæringen har til alle tider vært smekkkfull av faguttrykk. Kan du disse, klarer du deg i noen minutter i møte med ekte skogsfolk.

Drift:	Hogst av tømmer i et avgrenset område
Merkeøks:	Spesialøks til å merke trær og stokker
Straffeøks:	Spesialøks for markering av det som ikke skal betales for
Slip:	Deler av tømmeret som ikke blir til sagtømmer/trelast. Kalles i dag for massevirke
Bukk og geit:	Hesteredskap på meier. Bukken først, og så geita.
Tennar:	Spenninger i treverket etter skjev påvirkning på voksestedet
Legga:	Der tømmeret lagres før videre transport/bearbeiding
Granbarkbille:	Skadeinsekt som ødela millioner av kubikkmeter tømmer i Re på 1970-tallet, og som truer mange tørke- og snøknekte grantrær i dag også
Krok:	Stokken er ikke rett slik den må være for å bli skåret til trelast
Sleng:	Lengre kroker på stokken
Råte:	Soppangrep som har ødelagt kvaliteten på stokken.
Gankvist:	Treet har hatt to topper. Den ene ble underkuet, men ga feil i stokken
Tømmerklave:	Verktøy for å måle diameter og verdi på stokker
Sagtømmer:	De fineste stukkene på treet som skjæres til materialer. Kalles også skurlast.
Toppmålt:	Sagtømmeret måles i toppen fordi den tynneste enden er be- grensningen
Midtmålt:	Målt midt på stokken for volumberegning
Koe:	Re-ord for kvæ, altså harpiks som trærne bruker i krigen med insekter og skadegjørere (ble tygd før tyggegummiens tid)
Bågasag:	Manuell sag for mindre skogsarbeid
Kameratsag/ svans:	Større manuell sag som kunne brukes av to personer
Banning:	Ukvemsord ved uhell eller uavhengig av uhell. Fremsatt alene i tømmerskogen

og at ryggvirvel seks og syv også var sprukket.

Fortsatt over et kvart århundre senere er Herman Bøhle avhengig av å hvile i løpet av dagen.

– Jeg må ta hensyn til huet mitt, men det går bra, forteller han.

Lars Røisgård var til god hjelp, det var sikkert. Både for Herman og for alle som kunne stole på at tømmerstokkene deres fikk en rettferdig prising i mange tiår.

- Men hjemme har vi ikke stekt makrell til middag, smiler Lars.

ReAvisa.no

Godt lokalt lesestoff fra Re og omegn

www.ReAvisa.no
Annonse@ReAvisa.no / Tips@ReAvisa.no / tlf 488 69 444

ReAvisa kan lage annonse billig og greit
- send over logo, bilder og fargeønsker på epost Annonse@ReAvisa.no

Treff midt i blinken med en annonse i ReAvisa - på papir og nett

TRAKTØREN KARREKENTSTYR	yes! - liker
Dinas Hus GAVER & INTERIØR	Fotohjørnet

VAREMAGASINET

HOVS

EST. 1988

En fin gave til Våle historielag

Eva Anfinnsen

Historielaget fikk for en stund siden en henvendelse fra en gammel Vålegutt, eller Sørbygutt, må vi vel få lov å omtale ham som, Carl Fredrik Sandum, bedre kjent som Bosse. Han ville gi oss en gave.

Litt bakgrunn

Bosse vokste opp på Sørby med banken som nærmeste nabo, hvor faren Henry Sandum var banksjef. Alle kjente Bosse, og han kjente alle. Han bodde jo midt i sentrum, og var også en foretaksom kar. I et tidligere nummer av Reminne hadde vi en artikkel om Sørby. Der er det blant annet et fotografi av Kong Håkon med følge, tatt midt i Sørbykrysset under Øvelse Høst 1952. Det bildet ble tatt av en ung Bosse Sandum. Han blir 83 år i februar, men er fortsatt ung i sinn.

Han gjorde Borresokning av seg da han etablerte seg med sin Rønnaug, og slo seg ned på Skoppum. Han hadde bestemt seg for å bli flyver, og kom inn, som 1 av 70 søkere, på flyskolen i det militære. Men på grunn av mange flyhavarier med døden til følge i 1959, fikk han valget mellom et liv med forloveden Rønnaug eller det å bli utdannet militærflyver. Han valgte Rønnaug, og tok lærerutdanning, det gjorde også Rønnaug. De var begge en periode på Toten, hun som lærer på Skreia, en skole for jenter med adferdsproblemer, og han som rektor på en skole for jenter og gutter med adferdsproblemer på Lena. Så ble det Skoppum,

Maleriet ble overlevert til historielaget på styremøtet i oktober.

og Bosse arbeidet som lærer ved Borre offentlige skole (for gutter med atferdsvansker), til den ble nedlagt i 1980 og arbeidet seinere 15 år på Døveskolen i Holmestrand.

Livet gir og tar, og i 1999 mistet han sin Rønnaug, men fant så sammen med Nina. De har nå flytta fra Skoppum til Horten - fra hus til leilighet, og dermed med noe mindre veggplass.

Gaven

Og her kommer grunnlaget for denne historien inn. Bosse hadde et spesielt maleri som ikke fant plassen sin i den nye boligen, nemlig et maleri av den lokale kunstneren Ole Sjuve, som holdt til i Ramnes. (Ved en glipp kom ikke dette bildet med i Ramnes Historielags utstilling av en del av Sjuves bilder i 2017).

Bosse forteller selv:

«Bildet, som trolig er et familiebilde fra stua hans, ble kjøpt av min far samme år som det ble malt, i 1956. Far, Henry Sandum, var banksjef i Våle Sparebank, og drev med forsikring som en jobb på si. Det medførte den gangen direkte besøk hos folk.

Far hadde egen bil, som ikke var så vanlig den gangen, og jeg var 17 år, og mer enn villig til å kjøre far rundt på bygda i Våle og Ramnes. Jeg satt som regel i bilen og ventet og leste lekser. Det var en avtale for å få lov til å kjøre.

Denne ettermiddagen, utenfor huset til Sjuve, ble jeg vinket inn, og «var med på handelen». Jeg husker ikke hva det kostet, men jeg syntes det var fint.»

Nå har han altså gitt dette fine maleriet til Våle historielag, overrakt under et styremøte 21. september, og det har fått sin plass på Prestegården.

Han synes det er fint at både Våle- og Ramnessokninger kan få glede av dette litt utypiske bildet av Sjuve, som jo er best kjent for sine skogs- og dyremotiver.

Tusen takk, Bosse!

Leieskur ✕ Høvling ✕ Materialsalg

Tlf.: 33 06 04 73 Mobil: 911 19 472

3178 Våle

Vestfoldmøllene

- kvalitet - kunnskap - service

KRAFTFÔR - PLANTEKULTUR - KORNMOTTAK - BUTIKK

- Lokalt og kortreist fôr til alle dyreslag
- Solide faggrupper innen husdyrhold og plantekultur
- 3 kornmottak i Vestfold
- Såvarer, gjødsel, kalk, plantevern
- Driftsmidler til landbruket

*Norske
lokale
råvarer!*

Møllebutikken på Borgen

- Fôr og tilskuddsfôr til hest
 - Mat og utstyr til hund, katt, smådyr og hobbyfjørfe
 - Stort utvalg i fuglemat og matere
 - Arbeidsklær, sko og støvler
 - Redskap til hage, stall og fjøs
- .. og mye mer!

Møllebutikken på Bakke Bruk

- Fôr til hest, hund, katt, kanin, fjørfe
- Tilskuddsfôr
- Driftsmidler

norgesfor.no

 Vestfoldmøllene

Alltid der for deg

Velkommen til Vestfolds største hengersenter!

- med stor utstilling både inne og ute

- Verkstedet tar i mot reparasjoner av alle typer hengere
- Vi har slitedeler til de fleste hengertyper
- Vi fører: Tysse og Tredal

Velkommen til en hyggelig hengerprat!

Du finner oss på facebook

HENGERE.as
O

Hengere.as
Valleåsen 2, 3174 Revetal
Tlf: 33 06 33 00
Mobil: 90 02 79 66
Email: post@hengere.as

ALT I BILREPARASJONER EU-KONTROLL

33 06 49 25

info@tkauto.no www.tkauto.no

Du finner oss på Revetal!

**Gunnerød &
Langaas A/S**

 416 31 891 / www.gunlan.no

post@gunlan.no

Byggmester

EGIL RAGNAR LIE

Borgeveien 16, 3178 Våle

33 06 05 73

900 65 473

Alt i nybygg og restaurering!

Murer

Odd Henry Solberg

Hvitsteinveien 11, 3178 Våle

hesolber@online.no

481 52 675

**Alt innen mur og puss
Fliser og peiser**

Gårdbrukeren fra Undrumsdal

som også var tømmermann, hjulmaker, glassmester, snekker, tannuttrekker, sagmester, kjøgemester og medisimportør.

Odd Gjerpe

Langs den rideveien som i riktig gamle dager gikk fra hovedsognet Våle, via Grytnes, Fossås og gjennom skogen til Grette frem til kirken på Rød, ligger de to gårdene Nedre Gjerpen. På den søndre av disse bodde den allsidige gårdbrukeren vi skal møte i denne artikkelen.

I dag er veien i liten grad en del av veisystemet i Re; dels er den pløyd ned, andre deler bare en sti eller traktorvei. Noen steder er den fremdeles intakt som gårdsvei, som ned og forbi Nedre Gjerpen. Videre sydover mot Grette er den nå

Gamle veier i Undrumsdal.

Diamantbryllup kunde igaar feires paa Lebsaker pr. Tonsberg af Gaardbruger Anders Olsen og Hustru Karen Marie, Forældre til Meieribestyrer Wivestad hersteds.

Diamantbrudgommen er nu i en Alder af 87 Aar og Diamantbruden 79 Aar, begge raske og rørige, saa de kan delta i og ha Tilsyn med det forefaldende Arbeide paa Gaarden og i Huset.

De har i sit Egetfab havt 10 Born, hvoraf 5 lever, 20 Borneborn, hvoraf 17 lever, og 2 Bornebornsbørn.

Fædrelandsvennen 21.10.1891.

bare en sti i skogen. Men i gammel tid var det mye liv og røre på denne veien; og hit til Nedre Gjerpen kom folk for å få hjelp til mye av det man trengte ute på bygda i de tider. Otto Andersen var nemlig viden kjent som en allsidig håndverker.

Otto Andersen ble født på Nordre Lebsaker 4. juni 1842 av foreldrene Karen Marie Olsdatter fra Hassum i Slagen og Anders Olsen Lebsaker. Slektla hadde hatt tilhold her på Lebsaker siden 1670-åra. Han vokste opp som nummer 5 av 10 søsken, i et hjem preget av nøysomhet og hardt

Utdrag fra dagbok som er i forfatterens eie.

arbeid. Familien kan nok defineres som en familie av kremmere og solide samfunnsbyggere. Hans far, Anders, var selv en driftig kar, som blant annet eksporterte props (rundstokk til sikring av gruver) til England. Han var selveier og drev egenhendig storgården Nordre Lebsaker i over 60 år, helt til sin død som 91-åring i 1893.

På foreldrenes diamantbryllupsdag sier en notis i lokalavisen at de i en alder av 87 og 79 år begge er «raske og rørige, saa de kan delta i og ha tilsyn med det forefaldende arbeid paa gaarden og i huset».

Anders O. Lefsaker ser nok i ettertid at han muligens var vel driftig. Etter at barn nr. 10 var ankommet, setter han en fysisk, tykk strek i dagboka si: «Nu ikke flere børn. Ja, det er nok av» Senere er det tilføyd: «Mange for mange».(!) Av samme dagbok kan vi også lese at han i 1832 var med på valg i *Forligelsescomissionen* og en periode var han *Brandtastationsmand* i *Vaale Herred*.

Her må nevnes en annen sønn av Karen Marie og Anders; og da altså bror av «vår» mann, Anton Andersen Lefsaker (kalte seg senere Wivestad); også han

hadde kremmergener i seg. Han bosatte seg i Kristiansand og var ifølge lokalavisen «den første som tog initiativet til en regulær Tilførsel af Melk til Byen fra Søgne, saa fra Greibstad, Topdal, Randø Sund, Justnæs, Stray, Vaagsbyden og Høvaag og driver sit velkjendte Meieri i Skippergaden». En tredje sønn, Arnt; ble omtalt som Handelsborger, noe som tyder på at han var velstående. Han hadde gjennom sin borgertittel rett til å inn- og utføre alle tillatte kjøpemannsvarer.

Nok om Ottos nære familie nå. Vi skal helt sist i denne artikkelen se at også hans etterkommere hadde noe av slektas gener på handels- og håndverksområdet. Men, her og nå skal vi se nærmere på denne Otto; gårdbrukeren, tømmer-

Utsnitt av kiste i familiens eie. Navnet er endret.

mann, hjulmaker, glassmester, snekker, tannuttrekker, sagmester, kjøgemester og medisimportør, på Nedre Gjerpen. Og, vi skal se at det kanskje må føyes enda et håndverk til listen!

Bakgrunn

Navnet Gjerpen stammer muligens fra elva som skiller Gjerpen og Langklepp, en elv som nå har skrumpet inn til en liten bekk. Første ledd er av elvenavnet Garpa og andre ledd vin, eng eller grasslette. I 1398 nevnes Nedre Gjerpen for første gang, benevnt i Rødeboka som Gerpini, senere Gerpvin, Gierpenn og Ierpen eller Jerpen. Av kartet over ser vi at Hjerpe også har vært benyttet. I hele Våle var det fra tidlig tid bare to gårder med den historiske endelsen -vin, hvorav Gjerpen var den ene.

N-endelsen i Gjerpen ble trolig (og feilaktig?) borte mellom 1920–1950, på den tida man sluttet med å kalle folk for eksempelvis «han Døvik'n» eller «Lef-saker'n» og «Grytnes'n». Kista i familiens eie har en overmalt «n» i slutten av navnet, det er uvisst når denne ble fjernet.

Vi skal ikke så langt tilbake, så lå den delen av bygda helt død. Tyfus herjet bl.a. gården Gjerpen. Jordene som tidligere hadde vært holdt i hevd i det som nå er skogen mellom Nedre Gjerpen og Grette, ligger brakk. Det samme er det med kverna som var bygget i elva omtrent 1650 i et samarbeid med gården Langklepp, den var forfalt. Flommen i august 1814 gjorde slutt på det hele.

Mannen

Otto giftet seg med sin Jeanett Martine Andersen og flyttet til Nedre Gjerpen i 1882. Gården tilhørte opprinnelig Jeanetts

Otto på utenlandsreise.

foreldre Lars Christensen på Bjørkesti og Grethe Jacobsdatter fra Botne. Svigerfaren var nå død av nervefeber, og flyttingen var nok foranlediget av at Jeanett skulle nedkomme med deres barn nr. 4. Ingen visste da at lille Julius skulle dø etter bare en time i denne verdenen; og før de rakk en nøddåp, en viktig rituell tradisjon på den tid. Eller at Jeanett Martine skulle dø fra ham og tre barn en regn- og vindfull juledag, sju dager senere.

Otto må da med sine tre gjenlevende barn på 3, 8 og 10 år, for annen gang på en uke, ta den tunge veien til Undrumsdal kirke. En kirke der malingen neppe var mer enn akkurat tørr, den ble innviet først 13. desember det året. Som vi skal høre senere, var Otto bl.a. kjøgemester, der en av rollene var å organisere begravelser. Ved sitt nyfødte barns og sin kones død var det nok sorgen; og ikke rollen som organisator, som stod i fokus.

Bilde av gården.

Otto Andersen som nå kalte seg Gjerpen etter gården, kjøpte den i 1887; samme året som han giftet seg på nytt med Hella Olausdatter fra Søndre Fadum i Sem. Straks begynner han å bygge våningshus; fra før sto det kun et uthus på stedet. Sammen med den nye kona fikk han fem barn (hvorav min farfar Mathias Ottosen Gjerpen var en av disse), slik at det nå var til sammen åtte barn i det lille huset ved den gamle rideveien, som nå var blitt kjørevei for hjulgående kjerrer.

Våle Bygdebok skriver så nøkternt: *«ved siden av gårdsbruket drev Andersen som tømmermann, snekker, hjulmaker, sagmester, glassmester og tannuttrekker. Han innførte medisiner direkte fra Tyskland og kurerte folk for gikt. Som Kjøgemester ble han meget benyttet, både i brylluper og begravelser»*

Hva gjemmer seg bak dette avsnittet, som lenge har pirret min nysgjerrighet? Min oldefar må ha vært en særdeles allsidig, aktiv og samfunnsengasjert mann. Han levde riktignok i den tiden det vokst frem nasjonale strømninger i det norske samfunn, strømninger som ønsket seg mer frihet og drømmen om et selvstendig Norge. Men, kan denne mannen, som altså var dissenter, fra et strengt konservativt og dels lukket fellesskap; kan

han også ha reist ut i verden for å importere medisiner? Kan han, som i 1875 meldte seg ut av statskirken for så å melde seg inn i «Den evangelisk lutherske frimenighet i Jarlsberg grevskap med flere steder» ha rigget alt drikke som skulle til i begravelser og ordnet til dans i bryllup? Vi kan jo begynne nettopp her, med ...

Kjøgemesteren Otto Gjerpen

Kjøgemesteren var kanskje den viktigste utenfor gjestelista ved brylluper og gravøl, og var alltid en vel ansett og respektert mann i bygda. Hans ansvar var å se til at selskapet gikk for seg i sømmelige former, og at lokale regler for slike lag ble fulgt. Han stod for skjenkingen, og måtte påse at ritualene og taler foregikk i rett orden. Han måtte ha humoristisk sans i bryllup og forstå sorgen og alvoret i en begravelse. Han måtte kunne synge og tale; gjerne i rim ved bordet og å ha overoppsynet med servering av mat og drikke.

Siden det står at Otto var «meget benyttet», hadde han nok både en sterk autoritet, var kjent i bygda, god til å synge og kjente ritualene for samlinger til både glede og sorg. Kjøgemesteren måtte noen ganger servere drikke før eller ved kirken og selvfølgelig under selve bryllupet. Når vi leser at selskapeligheten enkelte ganger foregikk over flere dager, må nok dette ha vært en stri jobb.

Kjøgemesteren organiserte også gravøl; ble det trangt i salen kunne han rope ut «sett dere fremst, dere som er nerskyldte' liket» I et intervju i Østlands-Posten 10. mai 1924 kan en lese at en kjøgemester også gikk rundt med innbydelsen: *«Jeg har en vennlig innbydelse fra NN om at dere vil være av den godhet aa bevise dem den ære aa besøke dem paa deres bryllupsdag, nemlig aa møte paa*

Begravelse.

gaarden næstkommende fredag kl. 10 for aa følge dem til kirke for aa høre paa deres brudevielse og naar den er til ende og deres ekteskapsbaand er sat, for da aa følge dem hjem til bryllupsgaarden, og der saavel som øvrige gjæster vil ta til takke med den bevertning som huset formaar og har aa foreby».

Hvordan kunne dissenteren Otto Gjerpen forsvare å ta del i selskaper der alkohol ofte fikk flyte relativt fritt? Jeg tror det her kan være rett å presentere teorien om dissidentenes relativt «romslige» forhold til alkohol: Avholdsørsla hadde sine røtter i arbeiderbevegelsen, og dissidentene så på denne politiske ideologien som uforenlig med en kristen tro(!). Derfor kunne disse konservative menneskene heller ikke støtte avholdssaken, og den ble dermed over tid en ikke-sak. Dette kan ha gjort jobben som kjøgemester lettere for Otto Gjerpen.

Sagmesteren

var betegnelsen på den ansvarshavende på de mange oppgangssagene som var virksomme rundt 17–1800. Det var ofte flomsager, det vil si at det var stor virksomhet under snøsmeltingen og etter regnperioder utover sommeren. Siden saga som Nedre Gjerpen hadde sammen med Langklepp for lengst var borte, var

det nok på bygdas gårdssager han Otto var sagmester. Hvor disse er lokalisert vites ikke, men de nærliggende gårdene Lofstad, Grøstad og Bjørkesti hadde alle løyve til å ha egen gårdssag. Sagene var nå mer drevet via turbin, som bildet tatt ved Sagbakken/Dalsfossen, der røra ennå ligger den dag i dag. Var det her; noen hundre meter fra hjemstedet Otto ved hjelp av sine ferdigheter som snekker, tømmermann og hjulmaker var god å ha som sagmester? Rask som han da kunne være til å reparere, når noe gikk galt.

Hjulmakeren (og smed?)

Hjulmakeren var utøver av et eget håndverksfag i Norge fra midten av 1500-tallet. Frem til 1. verdenskrig var veinettet stort sett tilpasset gående og hest med vogn, etter hvert ble det krav til bredere hjul pga. større vogner og tyngre lass. Den sterke ekspansjonen innen veibygging da reisetrafikk tok til for fullt på slutten av 1800-tallet, bidro også til økt etterspørsel etter hjulmakere. Denne ekspansjonen er også grunnen til at de første hjulfabrikker ble etablert i Norge.

Det skjedde også i denne tiden en betydelig omlegging innen det norske jordbruket, der ble det tatt i bruk nye redskaper og metoder, og produktiviteten og dermed transportbehovet økte.

Vannrør ved Dalsfossen.

Otto opplevde alt dette, og visste å dra nytte av det. Som mange andre hjulmakere, laget han også hjul til møller og sagbruk. Det var hektiske og innbringende tider. Arbeidsdagen var stort sett et slit fra tidlig morgen til sene kvelden, ofte for hele familien. Hans sønn Mathias (min farfar) ble tidlig med for å avhjelpe situasjonen, dette dannet nok grunnlaget for sønnens egen karriere som hjulmaker/vognmaker og senere karroserimester. Av auksjonslisten etter Ottos død, ser vi at han hadde et rikt utvalg av ulike kjøretøy i sin besittelse, neppe alle til eget bruk.

Hjulmakeren var svært avhengig av en smed, et fagområde Otto ikke står oppført med. Av auksjonslisten (bildet) ved salg av gården ser vi at det skal selges flere gjenstander som kan relateres til smedyrket. Kanskje også smedyrket skulle vært ført opp i Bygdeboka, til listen over fagområder han behersket?

Gammelt kjerrehjul.

Tømmermannen/snekkeren

Som så mange andre gårdbrukere, var den arbeidsomme Otto mye brukt som tømmermann; til bygging av hus, og som snekker til arbeid med vinduer, dører, møbler og utstyr. Fagene griper slik sett til en viss grad inn i hverandre.

Også i dette faget var han vel ansett, nevenyttig og nøysom som han var. Guds frykt med nøysomhet var høyt verdsett i den tid. Huset han bygget på Nedre Gjerpen i 1887 står som et eksempel på dette solide arbeidet, der det står den dag i dag, over 130 år seinere. Vi vet ikke mye mer om Otto som tømmer/snekker, men at dette hadde en naturlig sammenheng med hjulmakeryrket og sagmesteryrket, har vi allerede omtalt ovenfor. Siden han også snekret vinduer og dører, var ikke veien lang til at han som den nevenyttige karen han var, også utførte glassarbeider.

Glassmesteren

Glassmesterens fremste oppgave er å skjære til og tilpasse glassruter til for eksempel dører og vinduer. Nå har jeg ikke funnet dokumentasjon for at Otto hadde fagbrev verken i dette eller andre fag, men rundt 1850–1900 var det på bygdene ikke så viktig med slikt, ryktet og resultatene var det som telte. Fagbrev var det snobben fra byene som viftet med.

Det var etter hvert et statussymbol å ha store vinduer; om så de var delt opp i flere felt, der det i gammel tid ble brukt små glugger. Begrunnelsen for de små gluggene var mange, glassruten ble ennå ikke produsert i stort format, vindusfeltet var det kaldeste området vinterstid, og folk hadde den gang liten eller ingen tid til å «nyte utsikten». Det var hardt arbeid fra sola stod opp til blåtimen kom, timen

tenner fra tjenestepikene, var på den tiden noe de drev med i byen.

Medisinimportøren

Helt fram til tidlig i 1900 har medisinsk behandling og pleie vært noe som primært har foregått i hjemmet. Sykehusene ble ofte sett på som en del av fattigpleien som kirken stod for. Otto Gjerpen beskrives som importør av medisin, noe som betinget en autorisasjon. Medisinen Otto importerte, skulle bl.a. kurere gikt, en kronisk og til tider smertefull betennelsesykdom i leddene. Nå fins det selv i dag få eller ingen legemidler som kurerer leddgikt. Men bare det, at den i bygda ansette og avholdte Otto Gjerpen reiste utenlands og hentet hjem medisin, gjorde nok sitt til at han fikk avsetning på varene han tilbød bygdas folk. Og, om ikke medisinen kurerte gikta, hadde den med stor sannsynlighet noe smertedempende effekt. Dessuten har placeboeffekten til alle tider vært svært så effektiv. I en tid der død, sult og smerte var en del av hverdagen, var hver liten forandring kjærkommen. Det er et paradoks at medisinimportøren ikke kunne kurere seg selv, han døde i 1912 av kreft, 70 år gammel.

Etterslekt

Ottos sønn (og min farfar), Mathias Ottosen Gjerpe skal bare kort omtales, som en del av slekta av driftige håndverkere. Han hadde sin utdanning ved en av de store karosserifabrikene i Kristiania og

Medisinflaske.

Dødsannonsen.

karriere som hjulmaker og vognmaker i Horten. Her er han stadig å finne i lokal media, og vi kan også se at han velger å delta på en internasjonal messe i Oslo. Han ble etter hvert headhuntet som karosserimester hos Funnemark i Porsgrunn.

Ottos sønnesønn (min far), Ole Gjerpe hadde lite igjen av de kremmergenene som tidligere generasjoner hadde. Det lengste han kom, var under krigen å bli tatt av prispolitiet i Horten for å ha satt for høy pris ved salg av kaniner. Ut over det er det små spor av slikt hos Ole.

Hos Ottos sønnesønns sønn (undertegnede), finnes få eller ingen spor av kremmergener. Slik sett slutter historien her.

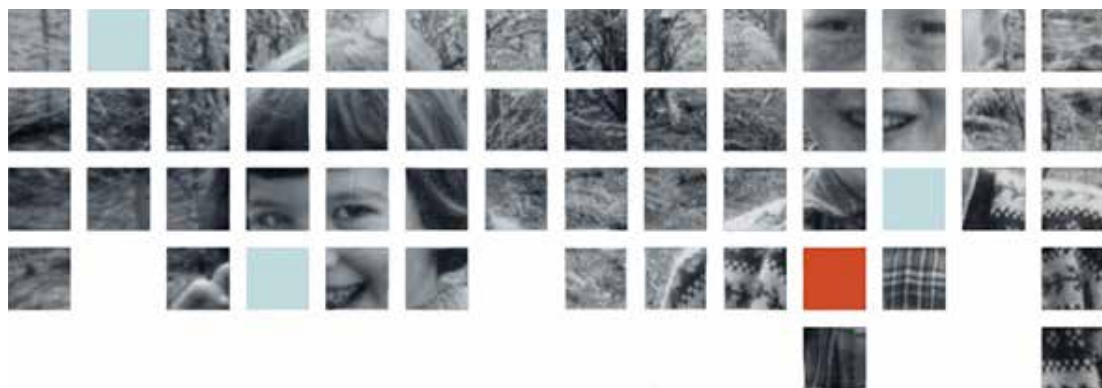
***Alt i landbruksreparasjoner
Salg av deler, redskap og dekk***

kloppverksted@online.no
Østre Hole 2, 3175 Ramnes

950 33 873
33 39 64 33

Klopp Verksted AS

Slektsforskning – en hobby du aldri blir ferdig med!

Odd Roar Sulutvedt

- Hvor er slekta mi fra?
- Hvem har bodd her på stedet jeg bor?
- Hvem er jeg egentlig i slekt med, sånn «litt uti»?

Slektsforskning kan ha mange innfallsvinkler, ikke alle er ute etter å komme så langt bakover som mulig. Faktisk er det mange som heller vil finne ut mer om de personene som har levd i nær fortid, rett og slett skrive deres historie. Og her ser vi tydelig koblingen mellom slektsforskning og lokalhistorie, det er nært beslektet!

Slektsdelen av bygdebøkene heter gjerne «Gårds- og slektshistorie», og det er det gode grunner til. Gården og landbruket var (og er!) en viktig næringsvei, og de som ikke fikk gård måtte finne seg andre yrker å leve av. Gårdsdrift sett i sammenheng med lokalhistorie, konjunkturer og andre samfunnsendringer gir ofte en pekepinn på hvordan slekta har endret både bosted og yrker gjennom åra. De fleste av oss trenger ikke gå lenger enn to-tre

generasjoner bakover, så har vi gårdstilknytning.

Slekt og Data er Norges største slektsforskerforening, og har lokalforeninger over hele landet. Gruppen i Re har møter på Revetal bibliotek, normalt hver fjerde tirsdag i måneden i vinterhalvåret. Det første møtet i 2022 er planlagt 25. januar.

Vi bidrar med hjelp til å starte med slektsforskning, og vi kan hjelpe deg som er litt erfaren med å komme videre i forskningen. Og du trenger ikke ha slekt i Re, vi jobber med slekter både i Norge og i utlandet.

Du trenger få, om noen, forkunnskaper, men en bærbar PC er praktisk, siden det meste foregår på PC og nett. Mer informasjon finner du på Slekt og Datas hjemmeside, www.slektogdata.no.

Har du spørsmål om slektsforsker møtene i Re kan du ta kontakt med Lars Jørgen Ormestad eller Odd Roar Sulutvedt.

ELEKTRIKEREN MED

ALT I ORDEN

innen sterk-og svakstrøm

T: 33 06 10 20
altinstallasjon.no

ALT
INSTALLASJON

EL-PROFFEN

VI HAR LØSNINGEN

DET GRØNNE SKIFTET

Energisparing, solenergi,
lading, og rådgivning

T: 33 06 10 20
altpluss.no

ALT+

GJØR EN FORSKJELL

Kvinnene bak mennene

Eva Anfinnsen

***I historiens lys står de fram, mann etter mann etter mann.
Og ære og heder, det skal de ha og få!
Men – som ordtaket sier – det står kvinner bak.***

Vi har ikke noe eget kvinneportrett i denne utgaven av Re-minne. Men det er på sin plass med en heder til kvinnene.

Til fruene, konene, mødrene, døtrene, de synlige og de mer usynlige. De som gjorde sin dont uten å få så mye tilbake.

Det var husmødrene, som sydde og strikket og reparerte klær. De vasket tøy i baljer med vaskebrett, skylte i kalde elver og bekker, hengte opp og tok inn, rullet og strøk, snudde og stivet skjortesnipper, børstet jakker og presset bukser så de ikke skulle være blanke i baken, når husfar skulle noe viktig. Det var dem som hadde mat på bordet til store og små, som tok imot unger med skrubbsår og snørr, vasket, trøstet og pusset neser. Varme klær og ullklut på brystet når forkjølelsen kom.

Ofte var det dem som passet fjøs, griser og høner, hadde kanskje en (sviger)mor og -far og ta seg av, se til, passe på.

Det var de som holdt oversikt over husholdets økonomi, over datoer og tider som måtte huskes. Det var de som passet

på bussruter, og visste om en nabo som kanskje trengte litt ekstra oppmerksomhet.

Det var prestefruene, ordførerfruene, fabrikkieierfruene og alle de andre statusyrkesfruene som gjorde i stand til representasjoner, middager for herrerne, for parene, initierte veldedighet, ble ledere i foreninger og hadde innflytelse og frue-tittelen som yrke, men uten annen kompensasjon enn respekt.

Det var de «vanlige» fruene som holdt hverdagene i gang med arbeid fra tidlig morgen til sene kvelden. Som kanskje påtok seg litt ekstra arbeid for å få noe tilskudd i husholdningen, rengjøring hos andre, innhøsting, litt søm kanskje. Noen få hadde et yrke ved siden av alt hjemme.

Vi skal ikke så langt tilbake i tid for å kjenne igjen dette. Men det kan være på sin plass å minne om dem som «bare gikk hjemme», tenke på hva en arbeidsdag innebar.

Og at for det meste var det mennene som sto fram – og som får historiens lys på seg. Men oftest sto det kvinner bak!

Nærmere info på våre nettsider: www.modellers.no

Radiostyrte
BILER, DRONER
FLY, BÅTER
og mye mer!!

Besøk oss på Revetal. VELKOMMEN!

MODELLERS

Telefon / E-post

Telefon 33 37 80 00
Telefontider 10:00 - 16:00 (mandag til fredag)
E-post post@modellers.no

Åpningstider

Mandag-fredag 09:00 - 17:00
Lørdag 10:00 - 15:00

Butikken på Revetal

Norwegian Modellers AS
Revetalgata 3
3174 Revetal

Mester med hammer, med vater og sag.
Bygger og ordner, kjenner sitt fag.
Nybygg og tilbygg, hus, hjem og hytte.
HUSK! Når det gjelder, få fagfolk til hjelp og nytte.

Odd Hermansen
Mob. 952 58 478

Kristian Gran
Mob. 951 46 975

Motoren trives best med frisk olje og rent filter

Alle bilmerker er velkomne

***Vi tar
vare på
bilen
din!***

- Merke-Service med stempel i serviceheftet
- Fornøyd garanti betyr at bilen er riktig reparert og kontrollert
- PKK/EU-kontroll
- Reparasjoner
- Service
- 4 hjulskontroll
- AC-service
- Biltilhenger utleie
- Dekkhotell
- Ruteskift
- Eksos
- Startbatterier på lager

Lånebil mens bilen er på verksted

www.bilxtra.no

BilXtra
verksted

RE AUTO

Hvitsteinveien 130
3174 Revetal

Telefon 994 97 509
post@reauto.no

Flint i Re

– Stig Bakke Larsen fant flintdolk

Per Bjerlø

I oktobernummeret av ReAvisa var det ei hel side om Stig Bakke Larsen som fant en flintdolk da han renska fjell på hustomta hjemme på Lundteigen, ca. en kilometer nord for Brår. Dette fikk stor oppmerksomhet, med omtale i Tønsbergs Blad, Dagbladet og flere aviser.

Stig meldte fra til fylkeskommunen, og fikk besøk av arkeolog Julie Askjem ved kulturarvavdelingen. Hun fastslo at det var en interessant flintdolk.

Den lå på ei fjellhulle, og det tyder på at den har vært der i ca. 4000 år. Regelverket sier at det er innleveringsplikt for funn eldre enn 1739. Stig har fått skryt for at han tok kontakt med fagfolkene. Derfor er dolken til Stig nå hos oldsaksmyndighetene sammen med tusenvis av andre funn. Vi har fått bilder som ble tatt ved saksbehandlingen, og tar med ett her.

«Her lå flinten», sier Stig Bakke Larsen.

Foto: Per Bjerlø.

Flintdolken fra Lundteigen.

Foto: Ragnar Orten Moe.

Flinten kom fra Danmark

Flintredskapene hadde sin glansperiode for ca. 4000 år sia, med import fra Danmark, der man finner flint som klumper i kalkfjell. Flint er ren kvarts som lar seg forme ved at flak løsner ved slag. Dyktige folk kunne lage dolker, spisser for piler og spyd, sigder, fiskekroker og mye mer. Flinten var nyttig på mange måter, med skarpe kanter som var nyttige ved skjæring og skraping. Det var både

import av ferdige produkter, og råvarer som blei gjort ferdige lokalt hos oss.

Flintdolker var nyttig både i dette livet og etter døden

Derfor fikk mange flintdolker med seg i grava. I boken Fortiden forteller. Universitetets Oldsaksamling 1829–1979 kan vi lese:

Skal vi nevne et enkelt funn fra steinalderen, må det bli de seks flintdolkene fra Klopp. Dette funnet har sin særlige interesse fordi det var det første gravfunnet fra steinalderen som blei gjort her i landet.

Det var Mathias Klop som fant flintdolkene i 1853 da han hentet sand.

Det kan tenkes at flintdolken som Stig Bakke Larsen fant, var plassert på steinhylla med tanke på framtida.

Flintdolkene fra Klopp. Foto: Ove Holst.

Flintdolker som vi har skrevet om i Ramnesiana

Jerpetjønn

Sommeren 1974 blei det funnet en flintdolk under grøfting på Jerpetjønn. Universitetets Oldsaksamling tok godt imot den, og laget en identisk avstøpning i plast som blei utstilt på Ramnes skole. Etter en stund blei den ødelagt av interesserte elever som brukte fyrstikker for å sjekke om den var ekte. Det var den ikke!

Flintdolken fra Jerpetjønn.

Foto: Oldsaksamlingen.

Teie, i grenselandet mellom Ramnes og Fon

En unggutt, Frode Andersen, som bodde hos Berit og Nils Christian Aanderaa på Teie, fant ca. 1982 et flintstykke ca. 50 m sør for gårdstunet. Det var usikkerhet om hva det var. Det blei lettere i 1997. Da fant Nils Christian Aanderaa et nytt flintstykke ca. 50 m nord for det første funnet. Undringen var stor, da det viste seg at de to flintspissene passet sammen.

De to flintbitene fra Teie. Foto: Nils Christian Aanderaa.

Grunn nr 1
Alltid lave priser

REMA 1000

REVETAL

7-23

REMA 1000

**Rådgivings – og regnskapstjenester
for næringslivet og landbruk i Vestfold og Telemark**

**Saga Regnskap
& Rådgivning**

Næringsssenteret, Gamleveien 1, Revetal. Tlf. 33 06 46 40
Avdelingsleder Hilde Elin Berg tlf. 989 03 859
revetal@sagarr.no

REVETAL GLASSERVICE a.s

Tlf: 33 06 25 96

Glassmesterarbeid - Balkonginnglassing - Bilglass

Gamleveien 1A - www.revetalglasservice.com

Bilglass

- Steinsprutereparasjon
- Ruteskift - Kalibrering
- Lånebil

Glassmesterarbeid

Balkonginnglassing, Rekkverk, Vindskjerming,
Bytte av isolerglass, Interiørglass, Dusj, speil,
kjøkkenglass, skyvedører, Gittersystemer,
Dørautomatikk, diverse glass arbeid etc.

Alt i glass Kundefokus og kvalitet

Se vår hjemmeside eller stikk innom vår butikk for mer

RE REVISJON

REVISJON & RÅDGIVNING

tilbyr først og fremst revisjonstjenester
til de revisjonspliktige. Men vi tilbyr også andre tjenester:

- Skatte- og avgiftsrådgivning
- Bedriftsøkonomisk råd-givning
- Budsjettering og kontroll-rutiner
- Valg av selskapsform
- Stiftelse av selskaper
- Kjøp/salg av virksomheter
- Fusjon/fisjon etc.

Tlf.: 33 06 49 10 • Mobil: 98 01 15 33 • Mobil: 926 55 469
Gamleveien 1A, 3174 Revetal • post@re-revisjon.no

Leker som glemmes?

Eva Anfinnsen

Kanskje er det på sin plass å ta fram gamle måter å leke på?

En av lekene fra egen barndom er denne: Titten på hjørnet. (Lokalt hos oss sa vi «Titter'n».)

Det som skal til er en plass og et hus med hjørner så en kan springe rundt det, og tre eller flere unger. (Det går kanskje an med to også.)

En av ungene velges til «Titten», og de andre finner seg plass ved hushjørner. Her er det «fri».

Når ungene springer, kan de bli «tatt».

Det starter sånn

Den som er Titten skal springe i en retning, de andre skal komme seg unna den andre veien. Det er om å gjøre å ikke bli

sett i fart av Titten, da er det om å gjøre å komme først til hjørnet. Hvis det blir den som er Titten, roper han «Titten på hjørnet og Navn) og denne blir den nye Titten. Hvis en kommer seg til et nytt hjørne uten å bli sett i farta, er en redda den runden.

Det er ikke lov å stå på ett hjørne for å sikre seg.

Eksempel

Thomas og Kasper og Emma og Lise leker Titten; Thomas er Titten først, mens de andre finner seg hvert sitt hjørne.

De kan for eksempel rope start for å vise at de er i gang. Da springer Thomas én vei, mens de andre skal springe i motsatt retning av ham. Der ser Thomas Emma som løper, og det er om å gjøre for dem å komme først til nærmeste hjørne. Dersom det er Thomas som rekker det før Emma, roper han «Titten på hjørnet Emma!» Så må hun være Titten neste gang. Hvis Emma rekker hjørnet før Thomas, må han fortsette å være Titten.

En leker det så lenge en vil.

Illustrasjon: Eva Anfinnsen.

REVETAL - GRAN VVS AS

Gran VVS tilbyr alle tjenester innen
rørleggerfaget

Service, boliger, næringsbygg, industri, varme,
sanitær, sprinkel, gass, kjøling med mer

Butikken vår er lys og delikat med flotte
utstillinger

Telefon 40 00 33 20

55 år med fjellsprengring

Håkon Westby
Hilde Ringen Kommedal

Kjell Foss: – Vi hadde stort sett mer å gjøre når vi kom hjem om kvelden enn vi hadde om morran

I 2016 kunne fjellsprenger Kjell Foss feire 50 år med familiefirmaet. I den anledning skrev Håkon Westby jubileumsberetning for firmaet. Nå fem år etter har Hilde Ringen Kommedal, med utgangspunkt i denne beretningen, laget en kortere versjon for Re-minne.

Kjell Foss startet med fjellsprengring etter eget sigende ved en tilfeldighet, da han ble med Jostein Tafjord på en sprengringsjobb for Sørhaug. Deretter startet han for seg selv, hvor den første jobben var å skyte bort stein ved låvebrua hos Lars Flåteteigen.

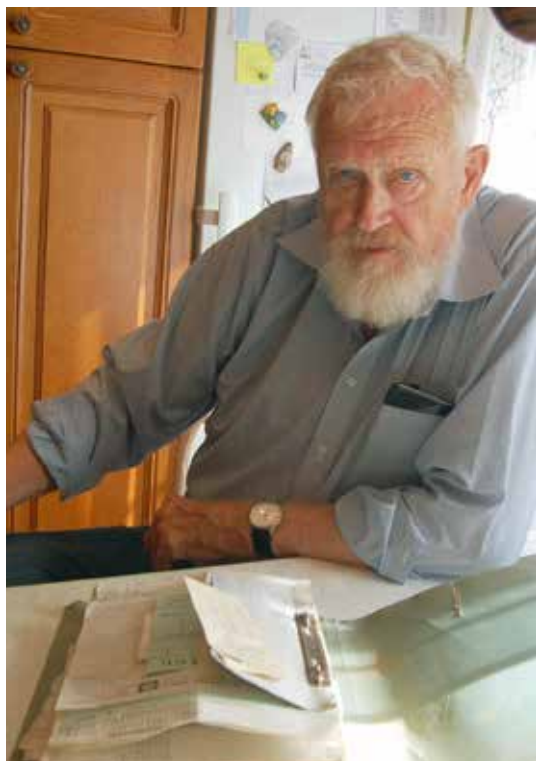
Den første traktoren med kompressor ble kjøpt i mars 1966. Samme år fikk han en storkontrakt i forbindelse med utbyggingen av gymnaset i Gol og kjøpte en traktor til. Firmaet ansatte da flere fra Rødberg og Uvdal, og når firmaet hadde jobber her nede bodde de ansatte hjemme hos Kjell og kona Anne Marie. Det skjedde over en periode på over ti år, og Anne Marie gjorde en kjempejobb for firmaet – uten lønn, forteller Kjell i jubileumsberetningen. Ekteparet startet med to tomme hender, og det var trangt med penger i oppstarten. En ting var likevel enklere, og det var at det bare var

FAKTA Sverre Foss (1903–93)

Far til Kjell og Tore, var smed og hovslager, først hos Georg Gran på Revetal, seinere i egen smie ved toppen på Lundteigenbakken. Her gikk det i reparasjoner for bøndene og arbeid som rørlegger.

Sverre Foss var 63 år da Kjell starta med sprengring, og var en viktig brikke i bedriften de første og vanskelige åra.

Kjell Foss med det første bilagsheftet.

Foto: Håkon Westby.

muntlige avtaler de første åra. Etter hvert måtte alt skrives ned. Til å begynne med var lønna syv og en halv krone timen – siden økte den til ti kroner i timen.

Fra starten var det luftverktøy, og far, Sverre Foss, var smed og reparerte når det gikk i stykker. Den første tiden var jo uten mobiltelefon, noe som var plundrete når en måtte ha tak i hjelp eller reservedeler.

Linnestadfeltet var det første anbudet her i området. Der begynte de med håndboreutstyr. Så kjøpte de den første Geita med mater for 8 fots stålbor. Det var i 1970. Den gang var det en forbedring av utstyret for hver ny maskin som ble kjøpt. Firmaet hadde til sammen tre sånne maskiner; to på en gang. I 1973 ble den første

Atlas Rock 302 (Krabba) kjøpt. Den bora 34 millimeters hull.

Kjell Foss jobbet mye for Wike i Bærum og Arne Olav Lund i Larvik, og fikk også tidlig mange jobber for Petter Kristiansen (PK) og Selvaagbygg.

- Vi hadde stort sett mer å gjøre når vi kom hjem om kvelden enn vi hadde om morran, forteller Kjell.

Firmaet har bare avertert etter arbeid en gang. Det var en liten annonse i Tønsbergs Blad, Vestfold og Jarlsberg og kostet til sammen kr 51,-.

Kjell jobba ute til han var nesten 60 år, før det etter hvert ble mer og mer kontorarbeid. Firmaet var et personlig firma fram til 1981, da det gikk over til et AS.

55 år etter oppstarten har både barn og barnebarn av Kjell Foss tatt over og jobber i familiefirmaet som har vokst til å bli en av Res største, med en omsetning på 290 millioner kroner og 118 ansatte over hele landet. I tillegg satser de stort på å være en god opplæringsbedrift for lærlinger. Dette har resultert i mange gode medarbeidere som fortsatt er i firmaet.

Tore Foss – skytebas og travtrener

Tore Foss er Kjells bror. Tore har jobbet i firmaet i to perioder, først fra 1966–1972, deretter fra 1981 til han gikk av med pensjon i 2006. Tore var både skytebas og reparatør, og i jubileumsberetningen forteller han om et omreisende brakkkeliv, men også om gleden ved å reise og bli kjent rundt omkring i Norge.

- I de seinere åra var det artig å hjelpe til med å sprengre ut masser i kjelleretasjen under Re videregående skole. Der var det

Tore Foss. Foto: Håkon Westby.

ubenyttede arealer hvor det var fjell som elevene på anleggslinja boret i. De hadde store vansker med å holde borhammeren når de boret. Men de fikk til slutt laget hull, og jeg ble da ringt etter og så var det å lade og skyte. Jobben gikk fint og et firma tok ut all steinen fra kjelleren ved hjelp av et transportbånd, forteller Tore i jubileumsberetningen.

Tore trekker også fram trivelige matpauser og kortspill på brakka på jobbene i Hallingdal.

I Fon var han med å legge inn vann i kirka. Under gravning av ei grøft fra Krakken til kirka fant de en hodeskalle utenfor kirkemuren. Det var nok en som ikke var funnet verdig til å bli gravlagt i vigslet jord, og det ble det et oppslag i «bladet» om.

Tore Foss var også travtrener, og har i tillegg til et skap fullt av pokaler fra

travløp, også en vegg full av bilder fra en rekke V75-seire. De fleste er av Bokli Eld som har kjørt inn 5,5 millioner i premier.

Sven Arne Foss: – Den største oppfinnelsen var mobiltelefonen

Sven Arne er sønn til Kjell og Anne Marie. Han var tidlig med og hjalp til i sommerferiene før han begynte i firmaet som 18-åring i 1975.

- På jobb i Drammen var det så ille fjell, at jeg gleda meg til å komme i militæret, forteller Sven Arne i jubileumsberetningen.

Etter militærtjenesten tok han ingeniørskolen i Porsgrunn, og i 1980 var han tilbake i firmaet med boring og sprenning. Det ble mange jobber i Drammen, Kongsberg og Notodden. Til å begynne med var det en kombinasjon av praktisk jobb og kontorarbeid. Så ble det gradvis mer ledelse, der han jobbet i mange år på

Sven Arne Foss. Foto: Håkon Westby.

kontoret sammen med Sverre Røed.

- Den største oppfinnelsen var mobiltelefonen. Det gjorde administrasjonen mye lettere når alle hadde den. Da kunne en lede bedriften også når en sjøl var på jobb andre steder.

På 80-tallet var det mange jobber for vegvesenet, og på 90-tallet startet de med pukkverksprengning. Borearbeidet har forandret seg fra håndboreutstyr til borerigger. En maskin i dag gjør like mye som 20 til 30 mann på 60-tallet. I tillegg er det radiostyrte maskiner som gjør det tryggere for arbeiderne.

- Utviklingen i Kjell Foss AS har vært preget av tre viktige ting: Gode maskiner, mobiltelefonen og viktigst av alt: Gode folk! sier Sven Arne i jubileumsberetningen.

Bjarne Foss og Espen Foss

Bjarne og Espen er også sønner av Kjell og Anne Marie. Bjarne jobber som skytebas i Kjell Foss Industri AS. Han jobbet noen somre for firmaet før han begynte som hjelpemann som 17-åring i 1976. Bjarne forteller i jubileumsberetningen om en spennende og interessant arbeidshverdag med mye reising – og et godt arbeidsmiljø.

Espen er vaktmester og lagersjef, og er like gammel som firmaet. Han startet å jobbe i sommerferiene fra han var 14 år, tok maskinarbeid på Horten videregående og mekanikk på Re. Etter militærtjenesten begynte han å jobbe fast i firmaet fra 1986, først med håndholdt borhammer og etter hvert med sprengning.

- Jeg kjørte firmaets lastebil i seksten og et halvt år. Det ble ofte lange dager. Jeg var med og bora og kjørte redskapen

Fossfamilien. Fra venstre bak: Bjarne, Bård André, Espen, Sven Arne, Kristoffer og Kjell. Foran: Vigdis, Kamilla og Renate. Foto: Håkon Westby.

FAKTA Bedriftshistorien

- 1966 Kjell Foss personlig selskap
- 1981 Kjell Foss AS
- 1994 Kjell Foss AS ble driftsselskap
Furulund Maskin AS ble opprettet som et eierselskap som eier maskiner og bygninger og driver verkstedet.
- 2000 Ansatte folk i Bardufoss.
- 2004 OK Hagalia AS ble kjøpt opp. Ble senere Kjell Foss Øst og fusjonert inn i Kjell Foss AS i 2015.
- 2005 Kjell Foss Holding AS opprettet.
- 2007 Kjell Foss pukkverksprenging AS ble skilt ut. Byttet senere navn til Kjell Foss Industri AS.
Spesialiserte seg på pukkverk, steinbrudd og lignende industrielle sprengningsprosjekter. Har samtidig beholdt de små og mellomstore jobbene.
- 2009 Per I Følling AS i Nord-Trøndelag ble kjøpt opp. Byttet senere navn til Kjell Foss Nord AS, og har i dag tre avdelinger i Møre og Trøndelag, Nordland og Troms og Finnmark. Utfører samme sprengningsoppdrag som de andre avdelingene.
- 2015 Holthes Fjellsprengning fra Skotselv ble kjøpt opp.
- 2020 Per Klungland AS fra Søgne ble kjøpt opp.

Eierandeler i

- 2005 Petter A Olsen AS
Veggli Fjellboring
Linnestad Næringsutvikling
Lundteigen Næringspark
Reåsen AS
Re Eiendomsutvikling AS
- 2015 Holtes Fjellsprenging AS, Vikersund

videre etterpå når jobben var gjort, forteller Espen i jubileumsberetningen.

Tredje generasjon i førerretet

I dag er det tredje generasjon Foss som styrer bedriften, med daglig leder Kristoffer Foss i førerretet. Kristoffer forteller i jubileumsberetningen at han alltid har vært med og jobbet, fra han bar grus som liten, via sommerjobber som ungdom. Etter videregående utdanning innen anlegg og bergverk ble han lærling i firmaet i 2000. Deretter ble det ingeniørutdanning i Oslo, og gradvis ble han trukket mer og mer inn i drifta av selskapet. Kristoffer tok over ledelsen av firmaet etter faren Sven Arne i 2014.

Hva slags fjell er vanskeligst å sprengre i?
- Granitt og gneis er vrient og kan gi store blokker. Skifrig fjell er fint å sprengre i, for da blir steinmassene småkornet, forteller Kristoffer i jubileumsberetningen.

Eidanger kom de over et felt med blåasbeststein. Det medførte masse ekstra sikkerhetstiltak med blant annet engangsdrakter til arbeiderne.

Kamilla Foss og Renate Foss er to andre barnebarn av Kjell Foss som også arbeider i firmaet, som henholdsvis kontor- og administrasjonsmedarbeider og økonomisjef. Begge startet tidlig med småjobber i firmaet, og har etter relevant utdanning og yrkeserfaring nå sin faste arbeidsplass i administrasjonsbygget på Lundteigen.

Det nye administrasjonsbygget ble åpnet i jubileumsåret 2016, og er bygd med plass til å vokse. De har også beholdt gamlebygget på den andre siden av veien med kontorer til verkstedet. Firmaet eier i tillegg hele det gamle Revac-området på Lundteigen på 17 mål tomt og 4700

Tre generasjoner Foss i ledelsen: Sven Arne, Kristoffer og Kjell. Foto: Håkon Westby.

Det nye administrasjonsbygget ble åpnet i 2016. Foto: Håkon Westby.

kvadratmeter lager- og kontorbygg til utleie.

Epilog

Håkon Westby beskriver selv et personlig møte med firmaet Kjell Foss i jubileumsberetningen, da han og familien skulle bygge hus i Bergsåsen i 1979:

Mitt møte med Kjell og Kjell

I 1979 bygde vi hus i Bergsåsen og da fikk Kjell Foss oppdraget med å spreng ut tomte. Kjell Myhren boret og Kjell Foss kom og foretok sprenginga. Jeg var til stede da det skjedde og husker godt at Kjell gikk rundt og brummet: – *Huff og huff, sånt fjell! Dette her kommer til å gå til hælvetete.*

- *Du Kjell. Hvorfor tar vi på oss sånne dritjobber?*

- *Nei, jeg trudde ikke vi tok på oss noe annet enn dritjobber, jeg, svarer Kjell.*

Hullene blir ladet med mer brumming og etter «Vasku her!» Og «Fyr være her!», så gikk vi jo unna og det smalt ...

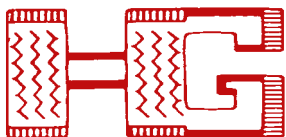
Karane kom fram og så på resultatet og så sier Kjell Foss:

- *Nei sku du sett!*

- *Sånt fjell skulle vi hatt overalt!*

Kilde

Håkon Westby (2016) Kjell Foss 50. Jubileumsberetning for firmaet.

HASLESTAD GUMMISERVICE AS

3174 Revetal • Tlf.: 33 06 28 90
hg@haslestadgummiservice.no
www.haslestadgummiservice.no

HASLESTAD OLJE OG VARME AS *Din lokale oljeleverandør*

Fyringsolje ☒ Parafin ☒ Smøreolje ☒ Diesel

Tlf.: 33 06 28 90 Industriveien 11, 3174 Revetal

Bygg i betong

ISOmur

Postboks 16, 3164 Revetal - Tlf: 33 39 63 41

Bredbånd - Nettverk - IT

Re-Nett

.no

Din lokale leverandør av
bredbånd og IT-tjenester!

Tlf 330 60645 post@re-nett.no

Din lokale partner leverer alt på Revetal!

Ditt kontor[®]

- vår ekspertise og service

DITT
GRAFISK

BRÅKMAKER

sport 1

RESTAURANTEN

GOOD FOOD & LIVE SPORTS

· Kopi · Print · Scan · Kaffe · Vann · Logovann · Frankering · Makulering · Smartskjerm/AV-utstyr
· Kontorrekvisita · Sport 1 butikk · Klubbavtaler · Film · Grafisk · Profiling · Dekor · Skilting · Restaurant

Vestfold Liftutleie AS

33 06 03 38

⊙ *Tilhengermonterte lifter*

⊙ *Spesiallifter*

⊙ *Sakselifter*

⊙ *Bomlifter*

480 28 816

⊙ *Teleskoplastere*

⊙ *Minigraver*

⊙ *Fliskutter*

⊙ *Diverse utleieartikler*

post@vestfold-liftutleie.no

Kopstadveien 519, 3178 Våle

www.vestfold-liftutleie.no

Innelagret ved til salgs!

All Ramnesved er lagret innendørs og vi leverer tørr ved i henhold til Norsk Standard 4414.

Ved som lagres innendørs etter god tørk utendørs, holder seg tørr selv om det regner og blåser fuktig luft utover høsten.

25% av norske husstander har ved som hovedoppvarmingskilde. Bruk av ved er klimanøytralt, det betyr at det blir frigjort like mye CO2 om trevirket råtner i skogen eller om det blir brukt som brensel.

Kontakt:
Ramnesved v/Nils Regin Behle
Prestegårdsveien 49
3175 Ramnes

Mob: 99 22 39 73
Mail: nilsregin@ramnesved.no

www.ramnesved.no

HVORFOR KJØPE VED FRA RAMNESVED?

- Veden vår tørker utendørs i 4-6 måneder og lagres deretter inne. Det gir ordentlig tørr ved!
- Ramnesved leverer innlagret ved i 1.000 liter sekk
- Du kan betale med kort
- Vi leverer ved i henhold til Norsk Standard 4414

RAMNESVED
garantert tørring

Varmeøkonomi AS

www.varmeekonomi.no

Tlf. 33 06 10 40

Mekonomen
Bilverksted

Reparerer det meste for de fleste!

Reparasjoner □ Service □ Bildeler □ EU-kontroll

Sørbyveien 603, 3178 Våle

Telefon 33 06 02 13 / 930 80 075

«Bidrag til Kundskaben om Utbredelsen af Saltvands Muslinger og Snegle i Ramnæs og Vaale Herreder og deres Omgivelser.»

Rolf Sørensen

Kort tid etter at breen hadde smeltet bort fra midtre Vestfold, innvandret forskjellige muslinger og andre dyr med kalkskall i ishavet. De er et bevis på at havet har stått opp til 180 meter over nåværende havnivå, for mer enn 11.000 år siden. Da tyngden av innlandsisen blei borte, begynte jordskorpa å stige – raskt i begynnelsen og saktere etter hvert. Varmere vann kom inn til den tids kyster, og andre arter av muslinger, snegler o.l. levde nær strendene. Noen steder var leveforholdene gunstige, og det blei dannet skjellbanker. De forskjellige artene forteller om forholdene i havet etter istiden, fram til at hele Re blei tørt land for et par tusen år siden.

I Ramnesiana for 1998 skriver Kaare Frøland om Birgithe Esmark, datter av sokneprest Hans M.T. Esmark som virket i Ramnes fra 1850–1870. Birgithes onkel, Lauritz M. Esmark, var professor i zoologi ved Universitetet i Oslo, og han støttet nok hennes interesser for naturfag – spesielt i innsamling av ferskvannsmuslinger og -snegler. Birgithe var den første kvinne som fikk stipend fra universitetet og hun ble Norges første kvinnelige zoolog.

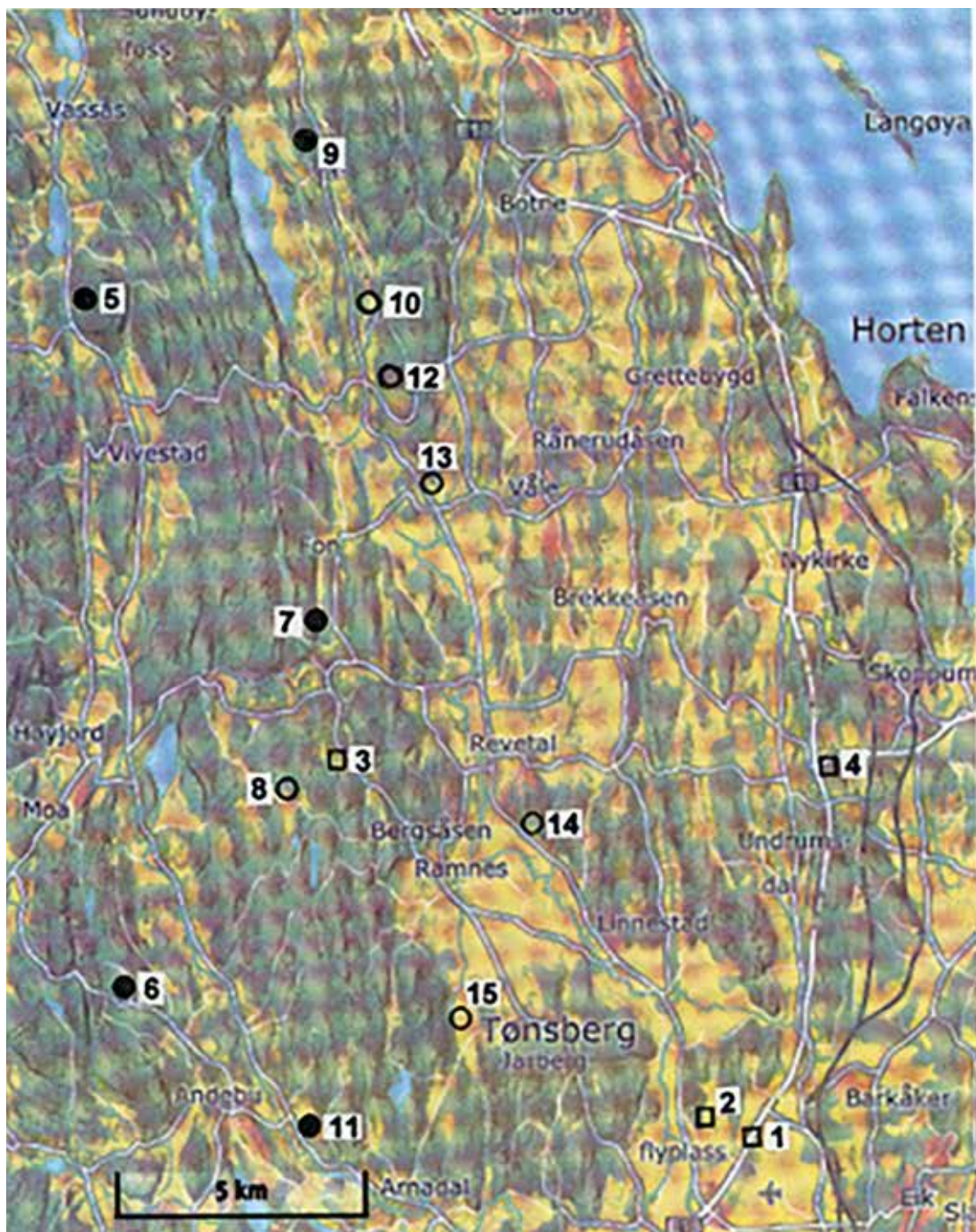
Sitat fra *Kvinnehistorie.no*:

«Året 1880 utga Birgithe Esmark sitt første arbeid: «Bidrag til Kundskaben om Utbredelsen af Norges Land- og Ferskvandsmollusker». Første linje lyder: Ramnæs i Jarlsberg. Jeg skal ikke påstå at denne linje setter Ramnes i sentrum av Norgeshistorien for første gang siden slaget på Re i 1177».

Her vil jeg omtale funn av skalldyr (muslinger, snegler o.l.) som har levd i

havet for mange tusen år siden. Like etter at breen smeltet vekk fra midtre Vestfold for ca. 12.000 år siden, sto havet opptil 180 m høyere enn i dag i Re (se Re-minne 2012). En del steder er det funnet marine skjell, som enkeltfunn eller i større ansamlinger, det vil si som skjellbanker (figur 1). Fra lokalitet 5, Lønskollen og nedover, er skjellforekomstene dannet på forholdsvis grunt vann, nær der strandnivået var til forskjellige tider. Noen av skjellene er radiokarbondatert (tabell 1 og figur 3). *Om radiokarbondatering (¹⁴C-datering) se faktaboks.*

Fra steinalderen har skjell blitt brukt som prydgjenstander og smykker, som penger, med religiøs/mytisk betydning, og ikke minst som en viktig matkilde. Det eldste smykket av en liten snegl (slekting av nettsnegelen, se Tillegg B) er datert til ca. 82.000 år før nåtid. Et annet lite sneglehus (Cowri/Kauri) med det latinske navnet *Monetaria Moneta*, ble brukt som

Firkant: Daterte skjellfunn som viser omtrent alderen på Raet og når ishavslirene i Re ble dannet.

Svarte prikker: Radiokarbon-daterte skjellfunn.

Åpne sirkler: Skjellfunn som ikke er datert.

Alle radiokarbondateringene er vist i tabell 1, og lokalitetene er beskrevet nedenfor.

Figur 1. Kart over funn av fossile marine skjell i Re og omegn.

Tabell 1

Nr. funn	Navn på funn og jordtype	Hoh. i m	Kilde	Alder før nåtid
1	Fyllpåraet, i morene	40	RS	12.720 ± 240
2	Åleborga, i leire under grus	10	RS	12.925 ± 70
3	Fjærklepp, i leire	Ca. 60	RS	11.655 ± 300
4	Undrumsdalkrysset, i leire	50	RS	11.630 ± 180
5	Lønskollen, i grus	Ca. 175	RS	10.750 ± 125
6	Moland, i grus	155	RS	10.475 ± 180
7	Tjuvberget, i grus og stein	140	RS	10.845 ± 385
8	Gislerød, i leirholdig grus	113	RS	Se fig. 3
9	Barkost, i leire under myr	52	Brøgger (1901)	8305 ± 90
10	Kalsrud, i leire	42,5	Brøgger (1901)	Se fig. 3
11	Gravdal, i grusholdig leire	42	RS	6260 ± 90
12	Bakstevold, i leire	41	Brøgger (1901)	Se fig. 3
13	Svinevoll, i leire	38	RS	Se fig. 3
14	Teien, i leire	Ca. 20	Ikke besøkt	Se fig. 3
15	Lierengbekken, i leire	18	RS	Se fig. 3

penger fram til 1805 i India, og ellers i Asia og Afrika. Kjærlighetsgudinnen Venus ble født av bølgeskum og fraktet i land på et kamskjell (en slektning av haneskjell, se Tillegg A). I alternativbevegelsen selges abaloneskjell som et hjelpemiddel for å oppnå ro i sinnet. Fortsatt er østers, blåskjell og kamskjell regnet som gourmetmat.

(De fleste opplysningene i dette avsnittet er hentet fra Wikipedia).

Om funnstedene

Da E18 ble utvidet til fire felter forbi Flykaféen, var det laget et loddrett snitt på ca. 4 m i ra-morenen. I de leirrike morenemassene ble det funnet fragmenter av muslinger i Raet ved Fyllpå (lokalitet 1). Breen må ha fraktet disse muslingene med seg fra områder lenger mot nordvest, og seinere skjøvet dem inn i ra-morenen. Disse bitene av marine muslinger av arten *Macoma calcarea*

(har ikke norsk navn) ble datert (tabell 1). Plasseringen av skjellfragmentene i morenen og radiokarbondateringen tyder på at Raet ble dannet en tid etter 12.700 år før nåtid.

På sørøstsiden av Frestiaåsen, ved Åleborga (lokalitet 2), var det tidligere et lite grustak med leire under. Leiren inneholdt mange skall av *Macoma*-muslingen, og det var den som ble datert (tabell 1). Denne leiren er noe eldre enn Raet, nesten 13.000 år gammel. Den har ligget i le av åsen og vært beskyttet da breen beveget seg fram mot Fyllpå.

På de neste lokalitetene (Undrumsdalkrysset ved E18 og Fjærklepp i Ramnes – lokalitetene 3 og 4) er det funnet en liten musling *Batharca glacialis* (har heller ikke norsk navn). Første ledd i slektsnavnet (bathy-) viser at muslingen levde på dypt vann, og artsnavnet (*glacialis*)

indikerer at den levde i kaldt vann, det vil si i ishavet et stykke fra brefronten.

Ved Fjærklepp (lokalitet 3) ble det på 70-tallet foretatt bakkeplanering, og i blåleira ble det funnet nok skallmateriale av *Bathyarca*-muslingen til at den kunne dateres. Muslingen fikk en alder på ca. 11.650 år (tabell 1).

Under konstruksjonen av den store rundkjøringen ved Undrumsdalkrysset ble det gravd en grøft i leire (figur 2) hvor det i de undre lagene ble funnet mange skall av *Bathyarca*-muslingen og noen få sjøtenner (*Dentalium entale*). Alderen er nesten lik dateringen fra Fjærklepp, og begge dateringene tyder på at brefronten lå over nordre del av Vestfold for 11.700–11.600 år siden. Smeltevann mettet med slam strømmet ut i ishavet. Slammet sank til bunns og dannet ishavsleirene som dekker store deler av Vestfold. På den tid sto havet ca. 180 m høyere enn i dag, og det var mange isfjell drivende sørover i ishavet.

De fire første dateringene forteller litt om når brefronten sto over Vestfold, og om når ishavsleirene ble dannet. Leirene er grunnlaget for noen av de beste landbruksarealene i Norge, men de kan også være sensitive, det vil si de kan forandres til kvikkleire.

Alle de følgende lokalitetene kan knyttes til et synkende strandnivå (figur 3), og de gir informasjon om endringer i miljøet i havet gjennom de siste 11.000 år. I beskrivelsen av lokalitetene bruker jeg de gamle kommunenavnene og henviser ellers til navnetsetting i Turkart utgitt av Re kommune (2008), bortsett fra Brøgers bruk av gamle stedsnavn.

Den svarte streken skiller mellom lagdelt ishavsleire underst, og den *postglasiale* grå og noe forvitrede leira over.

De marine muslingene blei funnet i bunnen av snittet – i ishavsleire som inneholdt en del stein og grus som hadde smeltet ut av drivende isfjell.

Den øvre leira ble avsatt etter at breen hadde forlatt Vestfold, og landområder begynte å komme til syne. Bølger og havstrømmer sorterte jordartene i strandsonen, og vasket finjorda (leira) ned på større havdyp.

Figur 2. Snitt i leire på østsiden av Undrumsdalkrysset ved E18.

Lønskollen (lokalitet 5)

På vestsiden av Lønskollen, ca. 175 moh., like ved grensen mellom Hof og Vivestad, ble det funnet en mindre skjellbanke med sju arter av muslinger og snegler. Skallene lå i små lommer i sand og grus inntil en loddrett bergvegg. Den vanligste var steinborermuslingen (*Hiatella arctica*), men blåskjell (*Mytilus edulis*) og steinrur (*Balanus balanus*) var også vanlig. Den sistnevnte vokste fast på bergveggen. To av disse er vist i Tillegg A. Mange av skallene var knust – trolig av bølgeaktivitet. Steinborermuslingen ble datert (tabell 1). De fleste skjellene indikerer ganske kaldt vann, noe som passer forholdsvis bra med alderen.

Moland (lokalitet 6)

En liten skjellforekomst ble kartlagt i sørøstkanten av de store grusflatene omkring Håskén grustak i Andebu, hvor høyeste havnivå er bestemt til 180 m. Havnivået da skjellene levde er anslått til 120-115 m. Det var store mengder med blåskjell, de fleste knust. Butt sandskjell (*Mya truncata*) var det også rikelig av, både fragmenter og hele skall. En stor type rur (*Balanus sp.*) var fastvokst på blokker som lå i jordmassene. Steinborermuslingen og et par andre muslinger var vanlige. En stor og godt bevart rur ble datert til ca. 10.500 år før nåtid (tabell 1). Når dateringen markeres ved strandforskyvningskurven (figur 3), ser det ut til at dateringen er litt for ung.

Tjuvberget (lokalitet 7)

I østskråningen under Tjuvberget, nord for Solberg i Fon, og nedenfor ura er det dannet en liten grusterrasse med høyde 140-145 m. En del grus var tatt ut mellom store blokker. På undersiden av blokkene var det fastvokst kolonier av

stor rur (*Balanus sp.*). I tillegg forekom det en del butt sandskjell og noen blåskjellfragmenter. Skall av rur ble datert og alderen er ca. 10.850 år (tabell 1). I strandforskyvningskurven passer dateringen ganske bra inn (figur 3).

Gislerød (lokalitet 8)

Etter opprensning av bekken fra Kringlevann ble det funnet ganske mange skjell i bunnen av bekken like nord for der Tinghaugveien krysser bekken. Også her var blåskjell vanligst. Butt sandskjell og rur var også vanlig. Fem andre fossile skjell ble bestemt. Strandsnegl (*Littorina littorea*) lever i tidevannssonen, noe som tyder på at havnivået har vært omtrent 115–120 m da skjellene levde der. Funn av haneskjell (*Clamys islandica*) indikerer at vannet i havet har vært forholdsvis kaldt. Plassert ved strandforskyvningskurven (figur 3), kan alderen på skjellene være omtrent 10.700 år gamle.

Barkost (lokalitet 9 – Barkås i Brøgger)

I sørenden av den store myra var det tidligere torvstrøfabrikk. I bunnen av grøftene etter uttak av torv ble det funnet mange skjell på overgangen mellom torv og leire. Disse skjellene er en fortsettelse av skjellbanken som er beskrevet av Brøgger (1901) på sidene 364–366.

Professor Waldemar C. Brøgger, fra Universitetet i Oslo, pleide å ta med sine studenter på *ekursion* for å leite etter skjellforekomster på Sørøstlandet. Sommeren 1899 gikk turen langs jernbanelinjen fra Eidsfos til Tønsberg. Ved Barkost fant de 27 forskjellige slags muslinger og snegler i en høyde på ca. 50 moh.

Blåskjell, butt sandskjell, forskjellige strandsnegler (*Littorina spp.*) og flere

typer kamskjell (*Chlamys spp.*) var vanlig. Til forskjell fra de ovenfor omtalte skjellforekomstene, har det ved Barkost kommet inn muslinger og snegler som vitner om varmere sjøvann. Blant annet østers (*Ostrea edulis*) og nettsneglen (*Tritia reticulata*). Et skall ble datert og alderen er ca. 8000 år før nåtid (tabell 1). Dateringen passer bra inn på strandforskyvningskurven (figur 3).

Kalsrud (lokalitet 10 – Karlsrud i Brøgger)

På den samme «sommer-exkursjonen» til Brøgger og hans studenter blei skjellforekomsten ved Kalsrud (skrivemåte på turkartet) besøkt og beskrevet. De fant 31 muslinger og snegler, med omtrent samme forhold mellom kaldtvanns- og varmtvannsformer som ved Barkost. Liknende skjellforekomster har Brøgger beskrevet lenger nord, ved Hillestadvannet, og sørover ved Bakstevold og Bakke teltverk.

Gravdal (lokalitet 11)

Omtrent 500 m sør for veikrysset ved Gravdal i Andebu var det en østersbanke. Forekomsten lå under en vertikal bergvegg, ca. 42 moh. Det var store skall med over- og underskall sammen. Det tyder på at de har levd på stedet. Et forholdsvis lite forvitret skall ble datert (tabell 1). Dateringen passer ikke så godt på strandforskyvningskurven (figur 3). Hele forekomsten er i dag dekket til med fyllmasser.

Bakstevold (lokalitet 12)

Lokaliteten er nevnt av Brøgger (1901) på side 367: «ved bækken strax syd for Bastevold (40–41 moh.)» blei det funnet «skjælførende ler». Det er ikke nevnt noe om mengde og arter av skjell.

Svinevoll (lokalitet 13)

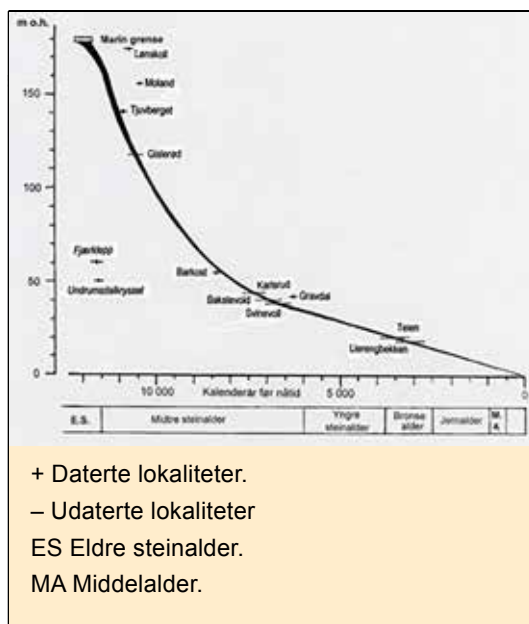
Da den store vannledningen fra Eikern blei lagt forbi Svinevoll, blei det funnet en del skjell langs grøften nord for veikrysset. Store eksemplarer av kuskjell (*Arctica islandica*) var vanlig, men også varmtvannsformer som pigget hjertemusling (*Acanthocardia echinatum*), nettsnegl, strandsnegler og fire andre arter blei innsamlet. Det er ikke datert noen skjell, men nivået 38 moh. er lagt inn på strandforskyvningskurven (figur 3), og skjellene er minst 6500 år gamle.

Teien (lokalitet 14)

I bekken øst for Teien sør for Revetal er det opplyst at det forekommer skall av østers. Høyden over havet er ca. 20 m, og det indikerer at østers levde der for 3500–4000 år siden (se figur 3).

Lierengbekken (lokalitet 15)

For en del år siden hadde bekken øst for Rånærødkollen blitt opprensket.

Figur 3. Foreløpig strandforskyvningskurve for Re, med skjellforekomster i Re og omegn (se tabell 1).

I bunnen av bekken ca. 1 km nord for veien fra Jarberg mot Grorudvannet, blei det funnet en del skjell. Kuskjell var vanlig sammen med hjertemusling og noen få andre arter. Høyden over havet er ca. 18 m, og alderen blir mellom 3500-4000 år (se figur 3).

Lenger nord i Lierengbekken, nedenfor prestegården, er det mulig at Birgithe Esmark samlet sine første ferskvannsmuslinger og snegler for omtrent 160 år siden.

Oppsummering

De to første lokalitetene er knyttet til posisjonen av brefronten, fra den lå ved Raet og seinere trakk seg nordover gjennom Vestfold. De neste to daterer alderen på ishavslirene i Vestfold.

Skjellene som er nevnt ved disse lokalitetene, finnes ikke ved havstrendene i Oslofjorden i dag, men de lever langs kysten av Troms og Finnmark og langs Grønlands og Svalbards kyster.

Derimot er de fleste fossile skjell som er nevnt fra den høyeste lokaliteten Løn-skollen og ned til Lierengbekken, mulig å finne på strendene i dag.

For ca. 11.000 år siden lå brefronten nord for Oslo og Kongsberg, og det var slutt på drivende isfjell i fjordene. Varmere atlantehavsvann hadde nådd inn i den tids *mega-Oslofjord*, og mange arter av muslinger, snegler og andre organismer med kalkskall innvandret. Forholdene i havet var omtrent som langs vestkysten av Norge i dag.

Tidsrommet fra ca. 9000 til 5000 år før nåtid var den økologisk gunstigste tiden etter siste istid. Det gjaldt også temperatur og andre levetilstander i havet langs kysten av Oslofjorden. Det gjenspeiles i artssammensetningen i skjellforekomstene mellom 60 og 18 moh. i Re (lokalitetene 9–15). Varmekjære muslinger og snegler levde på grunt vann langs de store fjordsystemene som eksisterte i Re før 5000 år før nåtid (se Re-minne 2012).

FAKTA om radiokarbondatering:

Radiokarbondatering eller C^{14} metoden er basert på at den radioaktive karbonisotopen (C^{14}) lagres i alle levende vesener. Når organismen dør slutter opptaket av C^{14} . Etter 5730 år vil radioaktiviteten som var lagret i organismen da den døde, være halvert. Ved å måle gjenværende radioaktivitet, i f.eks. fossile skjell, kan en beregne alderen. Aldre opptil ca. 30.000 år kan måles med brukbar sikkerhet.

Metoden er godt beskrevet i <https://no.wikipedia.org/wiki/Karbondatering>.

Fordi produksjonen av radioaktiv C^{14} ikke har vært konstant gjennom tusener av år, må aldre korrigeres ved hjelp av treringdatering slik at en kan få korrekte år – solår eller kalenderår. Metoden er beskrevet i <https://no.wikipedia.org/wiki/Dendrokronologi>.

Et utvalg av muslinger og snegler som har levd i Re og omegn er vist i Tillegg A og B.

Bildene og beskrivelsene er hentet fra den lille håndboka *Livet i fjæra* (Bergan 1977), og fra diverse steder på internett, f.eks.: *snl.no* (Store norske leksikon), *artsdatabanken.no* og *no.wikipedia.org*.

Blåskjell (*Mytilus edulis*) var vanlig i alle lokalitetene fra 175 moh. og nedover. Ganske tidlig innvandret flere slags strandsnegler (*Littorina sp.*). Begge disse artene tror jeg alle kjenner godt, så de er ikke med i tilleggene.

Tillegg A

Fossile skjell fra marine leirer og i strandavsetninger (sand og grus) i forskjellig høyde over havet, i Re og omegn. De fire øverste levde i kaldt vann (ishavet), mens de etterfølgende var mer tolerante til vanntemperatur eller de ville ha litt mindre kaldt vann (boreale former).

Bathyarca glacialis (har ikke norsk navn). En ishavsmusling som blir ca. 1,5 cm lang. Lever på fast bunn, stein og andre skjell fra 10 til 1000 m dyp.

Forekommer i leirer innenfor raet i Østfold og Vestfold, og har en alder mellom 11.000 og 12.500 år før nåtid.

Er funnet i 'ishavsleirer' ved Undrumsdalkrysset og ved Fjærklepp.

Macoma calcarea (har ikke norsk navn). Lever på sand- og leirbunn fra nedre tidevannssone til store dyp (ca. 70 m). Lever delvis nedgravd og er en 'mudderspiser'. Voksne individer blir 4-5 cm lange.

Var vanlig i ishavet nær raet og utenfor for 12.-14.000 år siden.

Er funnet ved Ålborga og som fragmenter i raet ved Fyllpå.

Steinborer (*Hiatella arctica*). Lever på fast underlag, i alle hav fra Arktis til Antarktis, fra nedre tidevannssone til store dyp. Kan bore i løse bergarter og tre. Har stor variasjon i overflate og størrelse. Er vanligvis 4-5 cm lang. Var vanlig i ishavet på 'Ratid' og litt seinere.

Er funnet i de høyestliggende skjellforkomstene i Re – f.eks. Lønskollen.

Haneskjell (*Chlamys islandica*). Lever på dypt vann, i dag nord for Lofoten, rundt Jan Mayen, Bjørnøya og Svalbard – en arktisk art. Muslingen lever av plankton og foretrekker rent vann. Den kan bevege seg på bunnen med små hopp. Voksne individer blir 6-8 cm breie.

Var vanlig i havet for 10.-12.000 år siden. Forekommer fra marin grense og ned til ca. 100 m i Re og omegn (Lønskollen – Gislerød).

Steinrur (*Balanus balanus*). Kalles også "viftende engler". Rur er en sjøkreps som lever i kolonier fra tidevannssonen og et stykke nedover, på fast bunn eller på andre skalldyr. Skall-'pyramiden' kan bli opptil 5 cm i undre tverrsnitt. Foretrekker friskt vann og sterk strøm. Den finnes i nordre Stillehavet og Nord-Atlanteren.

Steinrur var svært vanlig i de høyest liggende skjellbankene, ofte sammen med blåskjell.

Butt sandskjell (*Mya truncata*). Lever nedgravd i sand og mudder fra fjæra og ned til ca. 70 m dyp. Skallene er 4-5 cm lange. Innvandret etter at fronten av innlandsisen hadde trukket seg vekk fra Vestfold, og det kom varmere vann inn mot kysten.

Er vanlig i skjellforekomster fra 100 m og oppover.

Kuskjell (*Arctica islandica*). En stor og tykkvegget musling, vanligvis 5-7 cm i diameter, som lever på sand- og mudderbunn fra nedre tidevannssonen til store dyp. Muslingen er spiselig (limfjordøsters), og brukes mye til agn. Et 507 år gammelt individ ble funnet på Island i 2007.

Det massive skjellet finnes i de fleste skjellforekomster langs Norges kyster, og er vanlig som fossil fra omtrent 100 m og nedover i Re og omegn.

Tillegg B

Varmekrevende skjell som innvandret til Vestfold under den økologisk optimale perioden etter siste istid, mellom 9000 og 3000 år før nåtid.

Flat østers (*Ostrea edulis*) var vanlig på forholdsvis grunt vann med god utveksling (i tidevannstrømmer). Kan bli opptil 15 cm bred. For å kunne formere seg må sjøvannet ha temperatur på 15-16°C eller mer. Dyrkes i dag på gunstige steder.

Har levd i Re, fra Barkost til Teien, fra ca. 9000 til 3000 år før nåtid, da havet sto mellom 60 og 20 meter høyere enn i dag. Seinere ble klimaet dårligere og østersen forsvant fra Vestfold. Nå innvandrer den mer robuste Stillehavsøstersen til våre kyster.

Pigget hjertesjell (*Acanthocardia echinata*) lever vanligvis fra tidevannssonen og nedover, nedgravd i mudderbunn. Skjellet kan bli opptil 7 cm bredt.

Finnes i dag fra Afrika til Vest-Finnmark. Er god sjømat. På fossile skjell er piggene vanligvis nedslitt.

Er funnet ved Barkost (lok. 9) og Kalsrud (lok. 10).

Pelikanfotsnegl (*Aporrhais pespelicani*) lever på grunt vann, på sandbunn hvor den graver seg ned. Den kan bli opptil 5 cm høy. Finnes i dag fra Middelhavet til Lofoten.

Er funnet i skjellbanken ved Kalsrud (lok. 10).

Vanlig nettsnegl (*Tritia reticulata*) lever fra fjæra og et stykke nedover, på sand og mudderbunn. Blir opptil 3 cm høy. Den tåler brakkvann.

Lever i dag fra Kanariøyene til Lofoten.

Er funnet ved Barkost (lok. 9) og Kalsrud (lok. 10).

Kilder

Brøgger, W.C. 1901. Om de senglaciale og postglaciale nivåforandringer i Kristianiafeltet (molluskfaunaen). *Norges geologiske undersøkelse 31*, 1-731.

Bergan, K. 1989. *Livet i fjæra*. 9. utgave. Cappelen Forlag, Oslo. 151 sider.

Dahl, Å., Olsen, K.S. & Sørensen, R. 1979. HOLMESTRAND 1813 IV. Kvartærgeologisk kart – M 1: 50 000 med beskrivelse. *Norges geologiske undersøkelse*, Trondheim.

Esmark, B. 1880. *Bidrag til Kundskaben om Utbredelsen af Norges Land- og Ferskvandsmollusker*. (ukjent utgivelses-sted).

Klakegg, O. & Sørensen, R. 1991. Kvartærgeologiske kartblad HORTEN 1813 I M. 1 : 50 000, med beskrivelse. *Norges geologiske undersøkelse*. Trondheim.

Sørensen, R. 2012. Fra ishav til bølgende kornåkre. Landhevningshistorien til Re kommune. *Re-minne 2012*, 5-9.

Alt på ett sted

REVE TAL JERNVARE AS

Tlf. 33 06 28 70 • www.jerniarevetal.no

-din malings- og jernvareleverandør

Alle typer bore- og sprengningsarbeider

Les mer på www.kjellfoss.no

KJELL **FOSS**

Kileveien 77, 3175 Ramnes
Telefon: +47 33 39 62 66 | E-post: post@kjellfoss.no

www.kjellfoss.no

Byggmester

OLE A.

LANGEDRAG A/S

NYBYGG • TILBYGG • REPARASJONER • VEDLIKEHOLD

oal@olealangedrag.no

333 18112 • 976 81 375

Ramnesveien 517 • 3175 Ramnes

RE-ELSA

Re Elektroinstallasjon

Liten elektriker med stor service!

- **Bolig**
- **Næring**
- **Landbruk**
- **Rehabilitering**
- **Gulvvarme**
- **LED-belysning**

33 06 24 34 982 97 052

www.re-el.no

Besøk vår butikk i Revetalgata 6!

Revetalgata 6, Pb 12, 3164 Revetal jan.arild@re-el.no

Vurderer du å selge bolig?

Vi er opptatt av at kjøp og salg av bolig skal være trygt, ryddig og enkelt – uten bekymringer. Si i fra så hjelper vi deg gjerne. Ta kontakt med oss og få en gratis verdivurdering av din bolig i dag.

- Norges største kjøperregister
får flere på visning og sikrer best pris for din bolig.
- Vår effektive boligmarkedsføring – Smart Solgt
– gir i snitt 16 % flere på visning.
- Vi legger ut for markedsføringen
– ingen kostnader før endelig sluttoppgjør.

Thor Fredrik
Hanssen Solberg

Truls Bøhle

DNB Eiendom Revetal
Tlf. 47 67 55 00

DNB Eiendom

Medaljongen fra Firing

Per Bjerko

En dag i fjor fikk vi et hyggelig besøk av familien til Kristian Fevang som bor i Firingfeltet, vest for Fossan. De hadde med seg en medaljong som de ville gi til Ramnes Historielag. Kristian hadde funnet den da han drev med metallsøking på jordet vest for der de bor.

Dette syntes vi var spennende. Her bodde den søkkrike lensmannslekta, som starta med Hans Torkilson fra først i 1600-årene med fem lensmenn etter hverandre fram til 1739. Etter så rike personer kunne det være mye å finne.

Kanskje var medaljongen fra den tida, og kanskje bildet var av en av dem?
Dette måtte undersøkes!

Vi tok kontakt med konservator NMF Haakon Livland, som holder til på Slottsfjellsmuseet.
Han svarte:

Hei, det ser ut til å være en medaljong fra århundreskiftet 1900. Om det er edelt eller ikke edelt metall, tør jeg ikke si uten å ha sett nærmere på den. (Det er nok messing)

Det var nokså vanlig at jentene/kvinnene bar denne type medaljong av sin kjæreste/tilkomne. Mennene kunne også bære liknende medaljonger. På 1700/1800-årene kunne bemidlede personer bære små malte miniportretter. Så kommer fotografiene i løpet av 1870–80-årene.

Her ser vi alle delene til medaljongen. Øverste gruppe: To pakninger og tre papirlapper. Nederst: baklokk og framlokk med bildet og glasset. Diameter på medaljongen er ca. 25 mm. Foto: Kristian Fevang.

Det spesielle med denne er at det er en tegning/trykk av en standsmessig mannsperson. Papirlappene er der for å presse tegningen på plass i medaljongen. Ofte står det skrevet et navn på disse papirlappene; men her har nok tidens tann visket ut skriften.

I noen tilfeller har jeg sett at medaljongene har inneholdt bilde av berømte personer i tiden; – fra konger til berømte skuespillere og «kjendiser». Idet portrettet er trykt, kan det siste være tilfelle.

I alle fall en interessant gjenstand med en tillegghistorie fra et jorde.

Metallsøking har blitt populært!

Med godt utstyr blir det gjort mange funn. Det er innleveringsplikt til staten ved fylkene for gjenstander eldre enn 1537, samt mynter eldre enn 1650. Statistikken viser stor øking for hvert år. Man bør ha tillatelse av grunneiere og eventuelle leietakere.

Denne hobbyen får stadig flere utøvere. Vestfold og Telemark Detektorklubb holder til i Sandefjord og har mer enn 150 medlemmer. De driver opplæring av gamle og nye medlemmer.

Kristian Fevang var en av de mange som dreiv med metallsøking. Nå har han slutta, og bruker tida til å hjelpe kona som har startet mynthandel.

Hvem er kjendisen?

Vi tror at Haakon Livland kan ha rett i at personen kan være kjendis som mange

satte så stor pris på at de gikk rundt med bilde i en medaljong. Politikerens Johan Sverdrup, som levde rundt 1900, likner litt.

Kanskje noen av dere vet bedre?

**Bettum Rammeforretning
Tom Egil Lie**

**Vi rammer inn ALT!
God kvalitet rimelig!**

911 91 791

Engnes, Bettumveien 19, 3178 Våle □ gisselur@hotmail.no

www.rammeverkstedet.com

Vær fornuftig - Bli fornøyd!

1-2-tre har lang erfaring og tilbyr kortreiste løsninger - Midt i vestfold!

Byggelementer

Vi skreddersyr gjerne løsninger og er din diskusjonspartner i byggeprosessen.

Bod/Anneks

Mulighetene er mange hvis du trenger mer plass hjemme eller på hytta!

Elementer

Vi leverer takstoler, balkongelementer, bære/delevegger og veggelementer. Vi hjelper deg gjerne med forslag til løsninger!

1-2-Tre

BYGGELEMENTER

Svinevoll, 3178 Våle - Tlf 33 06 17 70

www.1-2-tre.no

*Høyt på Bergsåsen troner Re vidaregående skole med en omfattende bygningsmasse. I tillegg er bygningene omgitt av utendørs idrettsanlegg, som ikke kommer med på dette bildet.
Foto: Eivind Ellingsen.*

Re videregående skole – 40 år

Lars Jørgen Ormestad

Skoleåret 2021/2022 er et jubileumsår for Re videregående skole. Dette året er det 40 år siden Vestfolds første videregående skole utenfor byene ble åpnet.

Re videregående skole blir innviet

De første elevene kom inn dørene på Re videregående skole 18. august 1981, til det Tønsbergs Blad kaller «... landets flotteste skole».

Skolen ble ikke offisielt åpnet før 21. mars 1982. Ca. 125 gjester var spesielt invitert til åpningen i Ramneshallen, til det som må sies å være et storslått program. Arrangementet var åpent for alle.

1. Åpning ved byggekomiteens formann (og ordfører i Ramnes) Torstein Håland.
2. Framføring av «Jord» skrevet av Kåre Holt, med Ramnes og Våle orkesterforening og Vestfold Symfoniorkester, med solistene Astrid Folstad og Jack Fjelstad.
3. Overlevering av skolen
Torstein Håland overleverte en symbolsk nøkkel til formannen av fylkeskolestyret, Gunnar Gulvik, som ga den videre til rektor Unni Pedersen.
4. Orkesteret spilte *Ramnesiana* og *Balladen om birkebeinere og Kong Sverre*.
5. Hilsninger fra Rådet for videregående opplæring og Ramnes kommune

og representanter fra de deltagende kommunene.

6. Orkesteret spilte utdrag fra Händels *Watermusic*.
7. Hilsninger fra arkitekter og andre.
8. Jack Fjelstad leste *Til ungdommen* av Nordahl Grieg.
9. Orkesteret og allsang: *Fedrelands-sangen*.

Tankene bak skolen

Det hele starta med tre utredninger som ble lagt fram for Stortinget i perioden 1967–1970 som førte til at Lov om videregående opplæring ble vedtatt i 1974.

I Vestfold jobba skolekomiteen raskt, og allerede i 1973 hadde man bestemt seg for at fylket skulle deles inn i sju inntaksområder.

Ett av disse ble midtre Vestfold, som besto av de kommuner som helt eller delvis lå vest for E18: Ramnes, deler av kommunene Våle, Andebu, Hof, Lardal, Sem, Borre og Stokke. En ny skole i midtre Vestfold var viktig fordi søkertallene til utdanning her var mye lavere enn i resten av fylket.

Det var ingen selvfølge at en slik skole skulle plasseres på en kolle i Ramnes. Skolekomiteen la fram tre alternativer til plassering av skolen: I Stokke, i Andebu og i Ramnes.

Etter en prosess i kommunene kom komiteen fram til at skolen burde ligge på Linnestad i Ramnes. Ramnes kommune hadde aldri kommet med noe tilbud om tomt der, og en tomt i Bergshaugen (senere Bergsåsen) passa kommunen bedre. Her var det lavere grunnkostnader før bygging, og større muligheter for å utvikle flere tomter for boliger.

Og slik ble det, skolen ble vedtatt liggende i Bergsåsen. Navnet var det neste som måtte avgjøres, og forslagene var Ramnes vgs, Re vgs, Bergshaugen vgs eller Midtre Vestfold vgs.

Det var bare Stokke kommune som ønsket navnet Ramnes vgs, resten av kommunene og fylkeskommunen gikk for Re – dette var jo et sted alle som hadde gått grunnskolen ville ha hørt om!

Etter flere runder om økonomien og behovet for skoleplasser i Vestfold, fattet fylkestinget endelig vedtak om bygging 4. januar 1979. Det ble da bestemt at det var til skolestart 1981 skolen skulle stå ferdig.

Re videregående skole finner sin form

Fylkeskommunen hadde tanker om at skolen skulle ha allmenne fag, maskin- og mekanikerlinje, bygg- og anleggslinje, plate-, sveis- og konstruksjonslinje, elektrolinje, sosial- og helsefag, og husholdningsfag. I tillegg noen kortere og lengre grunnkurs i husflids- og estetiske fag: Tegning/form og farge som halvårig grunnkurs, eller som toårig grunnkurs,

og tre- og metallforming som halvårig grunnkurs.

Elevene ville det litt annerledes den gang; bygg- og anleggslinje ble til tømrefag, mens en av klassene som var planlagt med husholdningsfag og en av klassene med tegning, form og farge ble til sosial- og helsefag.

I dag er skolen kanskje mest kjent for å være en idrettsskole. Det var i 1983–1984 at tilbudet kom for første gang, først som et kombinert tilbud med 15 elever på idrettsfag og 15 elever på helse- og sosialfag, som hadde fellesfagene sammen, og idrettsfagene/helse- og sosialfag hver for seg.

Dette var et spørsmål Ramnes IF-ildsjel Alfred Ringdal hadde tatt opp allerede før skolens oppstart, men da var det ikke aktuelt. Tanken til Alfred var at Re skulle ha ansvaret for ski- og sykkelsetningen i fylket.

Med Reform-94 endra tilbudet seg noe, og man fikk to idrettsklasser med plass til 60 elever på Re. Siden den gang har idretten blitt viktigere og viktigere for skolen.

I 2005 kom også tilbudet om toppidrett for andre studieretninger enn idrettsfag – og i dag er det rundt 200 elever som har toppidrett på skolen.

Samarbeidet med kommunen har lagt mye av grunnlaget for at Re har blitt en idrettsskole. Bygging av idrettsarenaer i Bergsåsen har vært viktig for skolen og har gitt den muligheten til å øke sitt tilbud til elevene, men det har også vært viktig for idrettslagene som har fått flere treningsflater på kveldstid.

Elevtall og endring i fag

Første skoleår i 1981–1982 starta 217 elever på grunnkurs. I motsetning til nå var det den gang en del elever som skulle gå halvårslige kurs også, slik at elevtallet på de som skulle ha et videregående løp nok var noe lavere. Ved oppstart var det bare 17 ledige plasser.

Elevtallsutviklingen

1981–82: 217

1991–92: 429

2001–02: 434

2011–12: 557

2021–22: 813

Tallene økte naturlig nok de to neste årene, i og med at elever gikk videre inn i andre og tredje klasse. Det økte jevnt og trutt, fram til 1994–95, da man som nevnt over fikk to idrettsklasser, og regnet med at elevtallet hadde nådd taket. Det ble tre år med nøyaktig samme tall, 509 elever ved skolestart. I 1997 gikk elevtallene ned, blant annet som følge av at elektrolinja ble flytta fra skolen. I 2002 nådde man et nytt bunnivå, med 382. Dette som en følge av en omstrukturering i fylket, som førte til at Re ikke lengre hadde husstellinje, mekanikerlinje, helse-servicefag og helsesekretærfag.

Siden 2002 har elevtallene stadig økt, med et særlig stort hopp i 2005 når det ble mulig å velge toppidrett ved skolen, og elevtallene kom opp i 540 elever. I sitt 40-ende år har skolen 813 elever, mye mer enn de drøye 500 som man antok var maks antall på slutten av 90-tallet.

Bygging på Re – og av Re

Fra starten i 1981 har skolen hatt et godt samarbeid med Ramnes, så Re og nå

Tønsberg kommune angående bruk av idrettsanlegget i Bergsåsen og ellers i kommunen. Ramneshallen sto klar til skolestart, og senere ble Meny Arena (kaldhallen) bygget i 2010, idrettsbygget/tribunebygget med flere garderober og klasserom bygget i 2010 og «Boksen» med tribuner og en liten idrettshall. Den siste ble bygget av elevene på byggfag som en del av deres opplæring.

Elevene har gjennom årene satt opp en mengde garasjer rundt om i Re og omegn, og har også tatt på seg noen større prosjekter, som et par bolighus, en låve, kystledhytta på Sandsletta, garasjer til bussene på Re og nå sist Elverhøy kultur-garasje.

Elevene ved anleggslinja har gjort mye av grunnarbeidene rundt skolen, og har de to siste årene hatt ansvaret for den fylkeskommunale veien opp til Merkedammen.

Selve skolebygget på Re ble som nevnt tatt i bruk i 1981, og sto i mange år ganske uforandret, annet enn litt maling og vedlikehold – og litt endret bruk innendørs som følge av endra tilbud. De siste ti årene har det derimot skjedd mye med selve skolen. Med det økende elevtallet ble det etter hvert for trangt på skolen, og i starten begynte man å ha elever i brakke med fire klasserom – for så å bygge på skolen, først med 6 klasserom og lærerarbeidsplasser og senere et nytt bygg for deler av bygg- og anlegg-fag. I tillegg har stort sett alle klasserom blitt pussa opp de siste årene, så nå er det i stor grad bare de gamle mursteinene som minner om skolen fra 1981.

Kongelige besøk

Skolen har ved to anledninger hatt kongelig besøk. Det første var i 1993, da Ramnes kirke feiret sitt 800-års jubileum. Kong Harald og dronning Sonja var da i Ramnes for å være med feiringen. Lunsjen den dagen ble inntatt på Re videregående skole.

I 2012 fikk skolen besøk av kronprins Haakon, for å holde tale i forbindelse med et opplegg rundt Global Dignity Day, der målet var å sette søkelys på verdighet.

Rektorene

I skolens 40-årige levetid, har den bare hatt fem fast ansatte rektorer. Det har vært noen vikariater underveis, grunnet studiepermisjon og opphold av andre grunner.

Unni Pedersen (1944–1995).

Rektor 1980–1988.

Unni var skolens første rektor og startet ung, som en av få rektorer på den tiden

Unni Pedersen. Fra Re vgs arkiv, ukjent fotograf.

under 40 år. Hun startet allerede året før skolen åpnet, fra 1980 til 31. desember 1988.

Hun oppsummerte tiden på Re slik i et intervju i Tønsbergs Blad i desember 1988:

«Jeg tror vi har lyktes i, på kort tid, å lage en skole som har godt ord på seg, og dette var ikke gitt på forhånd. Vi måtte etablere et ansikt utad, og vi måtte «konkurrere» med etablerte skoler som for eksempel Tønsberg gymnas og Tønsberg yrkesskole. Jeg vedgår gjerne at jeg ofte hører ros om skolen, og jeg er ubeskjeden nok til å ta det til meg. Sammen har vi laget en god skole.»

Det er særlig to ting, som ifølge ansatte, preger skolen fortsatt, og som ble innført med Unni: – At det er et godt samhold mellom avdelingene – og at ingen ansatte har høyere status enn andre. Skolen hadde ikke lærerrom, det skulle hete personalrom, fordi det var et pauserom for hele personalet, inkludert de som drev med vedlikehold, renhold og alle de andre ansatte.

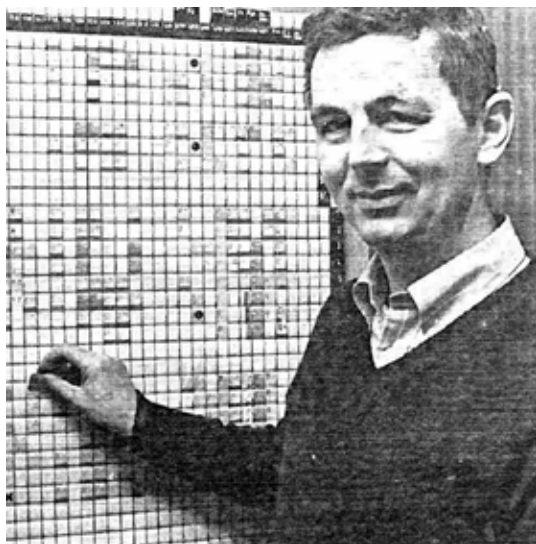
– Elevsynet – medvirkning var viktig. Mottoet til skolen ble «Sammen flytter vi fjell».

Unni var en varm person som hadde et stort kontaktnett og brukte det til å gjøre Re kjent utover fylkesgrensene og også landegrensene. I hennes tid var det flere utenlandske diplomater innom, i tillegg til flere utdanningsministere.

Harald Kvaase (f. 1944).

Rektor 1989–1997.

Harald var ansatt som studieinspektør fra skolen startet, og startet som rektor 1. januar 1989. Han hadde i mange år ansvaret for timeplanleggingen, og fikk i

Harald Kvaase. Fra Re vgs arkiv, ukjent fotograf.

elevavisen karakteristikken «skolens pusler» – der han krabbet rundt på gulvet med lapper for å få timeplanen til å gå opp.

Som rektor var han opptatt av at man på skolene måtte drive med skole, og at man ikke kunne bli utsatt for «blårussens» tenkemåte om økonomi. Han var godt likt, og hadde stor tillit. Han var flink til å tilrettelegge for alle, men var ikke en leder som sto hardt på meninga si. Han slutta i 1997 for å bli kirkeverge i Modum.

Greta Haglev (f. 1944).

Rektor 1997–2011.

Greta ble ansatt som lærer ved avdelingen for sosial- og helsefag fra 1982, og ble allerede året etter rådgiver. Hun var utdannet som sosionom. I 1989 overtok hun Harald Kvaases stilling som studieinspektør, og i 1997 ble hun tilsatt som rektor.

En ting Greta tok tak i umiddelbart etter hun overtok var å få til et samarbeid med politikere og administrasjon i de kommunene som «tilhørte» skolen. Dette førte i større grad til at skolen ble «nærskolen»

Greta Haglev. Fra Re vgs arkiv, ukjent fotograf.

for innbyggere i indre Vestfold. Greta var også opptatt av å sette eleven først, og det ble satt i gang et stort arbeid med å få flere til å fullføre studiene. Blant annet ble det ansatt miljøarbeider for å følge opp de som sto i fare for å falle utenfor. Man hadde fortsatt mottoet «Sammen flytter vi fjell», men i tillegg fikk skolen en visjon: «Re – et godt sted å lære».

Greta var tydelig og markant, og hadde en mening om alt som angikk skolen, fra hvordan man behandlet elever, til fargen på veggene og hyppigheten på renhold. Hun hadde et stort detaljfokus – og ga tydelige beskjeder. Pedagogikk og samarbeid sto ofte i sentrum, og tverrfaglighet var viktig.

Cecilie Langklep Bjørnøy (f. 1973).

Rektor 2011–2018.

Cecilie ble den første (og så langt den eneste) rektoren som har vært elev ved skolen, og den eneste rektoren ved siden av Unni Pedersen som ikke jobbet ved skolen når hun ble ansatt. Hun hadde jobbet som lærer ved andre videregående skoler i fylkeskommunen, hadde vært

Vestfolds første elev- og lærlingeombud og jobbet som rådgiver i utdanningsavdelingen i fylkeskommunen.

Cecilie hadde stort fokus på effektivitet, det var ikke behov for å ha et møte for møtets skyld. Det ble vist stor tillit til at de andre i ledelsen og ulike funksjoner løste sine arbeidsoppgaver og tok ansvaret. Alle problemer ble løst raskt og effektivt, man fikk alltid svar innen kort tid. Cecilie hadde fokus på tall – og var flink til å formidle disse på en forståelig måte. Hun var også flink til å ha de rette kontaktene, slik at hun alltid visste hvem som skulle snakkes med. Slik klarte hun å få bygd på og pussa opp skolen en del i sin tid. Hun sluttet i 2018 for å begynne som rektor på Greveskogen videregående.

Sindre Leuschner Bjerkeseth, f. 1970. Rektor fra 2019.

Dagens rektor er Sindre Leuschner Bjerkeseth. Han var studierektor på skolen

når han ble ansatt som rektor, og hadde jobbet i grunnskole og videregående skole siden 1995.

Først elev – så rektor

Cecilie Langklep Bjørnøy er den eneste rektoren som selv har vært elev på skolen. Redaksjonen har stilt henne noen spørsmål:

Hva tenker du er de fremste styrkene til Re?

– *Re videregående sin styrke handler om å behandle folk med respekt, engasjement og godt humør og et grunnleggende positivt elevsyn med blick for et forpliktende samfunnsoppdrag. En organisasjon som evner å ta utradisjonelle og modige valg for å nå sine målsettinger.*

Hvilke kulturer var du som leder opptatt av å forsterke? Og hvilke kulturer prøvde du å forandre?

– *Jeg var opptatt av å forsterke det positive elevsynet – det å sikre at folk kommer før fagvisjonen. Et godt sted å lære,*

Rektorene: Eivind Ellingsen (studierektor for idrett og rektorvikar i perioden mellom Cecilie og Sindre), Cecilie Langklep Bjørnøy og Sindre Leuschner Bjerkeseth. Foto: Gunlaug Gulvik.

opsummerer den kulturen jeg ønsket å forsterke. Og så er det sånn at Re har mange flinke ansatte som gjerne iverksetter og innfører lokale kulturer på sine egne avdelinger og jeg jobbet for å få oss til å føle ansvar som en helhetlig skole.

Hva var den viktigste tingen du gjorde mens du var her, slik du ser det?

– Hvis jeg skal nevne en enkeltsak må det være beslutningen om å ta inn en klasse ekstra på ST (studiespesialiserende) og sette opp brakker for å håndtere plassituasjonen. Det var starten på en modernisering og utbygging som har vært viktig for fremtiden.

Hvordan føler du Re forandret seg fra du var elev til du ble rektor (og til du sluttet)?

– Det er det som er så fantastisk med Re kulturen – den sitter i veggene og møter deg når du kommer inn – uavhengig av om du er elev eller rektor.

Hva er den viktigste forskjellen på en skole på landet og en byskole?

– Nå som jeg jobber på en byskole, ser jeg at Re kanskje ikke er så mangfoldig som det jeg trodde.

Kristin Lunner – den av de ansatte på Re som har vært der lengst – siden 1989

– Re har vært en fantastisk arbeidsplass! Jeg er stolt av å jobbe her og å være en del av en dyktig lærerstab. Vi er en skole med et godt samarbeid og godt miljø blant lærerne. Dette har gjennom tida vært et viktig fokus både fra ledelsen og blant oss ansatte.

– De siste årene har det nok blitt litt vanskeligere å ha tett dialog med kollegaer

fordi skolen har blitt mye større, og det er atskillig flere både ansatte og elever.

– Skolen har nå over dobbelt så mange elever som da jeg startet her. Jeg tror skolen har blitt stor nok nå. Blir vi enda større står vi i fare for å miste samholdet i lærergruppa. Jeg tror dette samholdet er en av nøklene til det gode læringsmiljøet på Re. Når vi var en mindre skole var det bl.a. mye oftere sosiale ting, både festligheter og ting på skolen, det å treffes utenom arbeidstid. Det å ha felles opplevelser har vært viktig for miljøet. Dette blir det mindre tid til i dag – selv om det sikkert er et tegn på dagens samfunn og tidsklemma.

– Det som jeg føler har gjennomsyret oss på Re siden jeg startet her, er måten vi

Kristin Lunner (f. 1965). Lektor på Re videregående skole. Underviser i ulike idrettsfag, for tiden treningslære, aktivitetslære, treningsledelse og breddeidrett.

behandler elevene på. De gode verdiene og gode visjoner som har vært varemerke for Re, har vært veldig viktig for meg som lærer, og jeg har daglig opplevd hvor stor betydning det har for elevenes læring. Vi har en tradisjon for at vi ser hver enkelt elev og at alle på skolen uansett stilling samarbeider om å få elevene gjennom skoleløpet på en trygg og god måte. Vi jobber tett på elevene og de som har utfordringer av ulike slag får en skreddersydd hverdag av oss. Det var nok likevel lettere å se elevene når jeg startet her da det var mange færre elever. Min første klasse var på 15 elever, og da hadde jeg god tid til hver enkelt. Nå er klassene som regel rundt 30 elever.

– Jeg trives svært godt på Re, hvis ikke hadde jeg vel funnet meg noe annet å gjøre for lenge siden. Jeg har en variert arbeidsdag der jeg får brukt meg selv. Jeg jobber hver dag for å løfte hver

enkelt elev i samarbeid med kolleger som deler et elevsyn der hver enkelt elev er et viktig menneske vi skal gi god opplæring og gode forutsetninger for et godt liv. Det er dette som gjør at jeg trives og har ønsket å jobbe her alle disse årene. Dette er gullet på Re, og det vi må ta vare på også framover!

Kilder

- Bjørnøy, C. L. (2021). Rektor.
Iversen, K. P. (2006). Re videregående skole 25 år – Et kvart århundre i samfunnets tjeneste. Tønsberg.
Lunner, K. (2021). Lektor.
Re videregående skole, Vestfold og Telemark fylkeskommune. (2021). Hentet fra Re videregående skole: <https://www.vtfk.no/skoler/re-vgs/>
Reavisa. (u.d.). Reavisa.
Tønsbergs Blad. (u.d.). Tønsbergs Blad.

SVERRE FOSS AS

BLIKKENSLAGERVERKSTED

Etabl. 1956

- Ventilasjon/vifter
- Ventilasjonsservice
- Takrenner/taksikring
- Takhatter
- Beslag til alle formål
- Spesialarbeider i aluminium, rustfritt, sink, kobber
- Sveisearbeider

www.sverrefoss.no
Bispeveien 412, 3089 Holmestrand

☎ 33 05 01 42

Mobil: 917 80 289 • Epost: post@sverrefoss.no

Du kan spille hovedrollen i revyen når du vet at alt er i orden i fjøset

Livet er å ha tid. Tid til å gjøre noe helt annet.

Slik får vi energi til arbeid og omsorg
for de vi er glad i – både to- og firbente.

Fjøssystemer vet alt om hvordan fjøs bygges og driftes.
Og gode fjøs gir mer tid.

Derfor har vi blitt bonden og alle dyrenes førstevalg.

www.fjossystemer.no

FJØSSYSTEMER

Bonden og dyrenes førstevalg

Møbelservice

Omtrekking og restaurering • Salg av møbelstoffer, hud og skår

Marianne Sommerstad

Mobil 915 70 408

Bispeveien 783, 3174 Revetal

E-post: mariannesommerstad@gmail.com

Ommedal

og SØNNER A/S

3178 Våle

Tlf. 33 06 27 38

Mob. 415 64 712

Hundre år med strøm i Ramnes og Våle

Odd Roar Sulutvedt

Bak mørke soveromsgardiner tennes et lys, og en ilter alarm slås av. Det er en ny dag med nye muligheter! Etter en varm dusj tusler jeg ut på kjøkkenet, setter på kaffetrakteren, og finner fram mobilen. Nettavisene leses samtidig som frokosten inntas, men oi! – snart tomt batteri på mobilen! Jeg gjør meg ferdig med frokosten, rusler inn på kontoret og slår på lyset. Sjekker temperaturen på det elektroniske termometeret, og ser samtidig naboen dra på jobben i sin nye el-bil. Det er en kjølig høstdag, jeg justerer termostaten på varmeovnen og setter meg ved kontorpulten. PC-en startes, radioen settes på P2, og mobilen kobles til laderen. Arbeidsdagen kan begynne!

Hvor hadde vi vært uten strøm? Det er det selvfølgelig umulig å svare på, men det som er sikkert er at samfunnet hadde sett ganske annerledes ut. I dag bruker vi strøm til svært mange daglige gjøremål, og strøm har blitt en kritisk faktor i våre liv. Utbyggingen av strømmettet og nytten av strøm er en kontinuerlig prosess, nå skal vi ta et tilbakeblikk på hvordan det begynte.

Strøm i Norge

Den første elektrifiseringen i Norge skjedde ved Lisleby Brug i Fredrikstad, så tidlig som 1877. Dette var før lyspæra, så det var lysbuer fra strøm ledet gjennom to kullstaver som ga lys. Det var dampmaskiner som produserte strømmen, vannkraften var ennå ikke tatt i bruk til strømproduksjon. I 1890 var Hammerfest først ute med elektrisk belysning med glødelamper og i 1892 kom Christiania Elektricitetsværk og elektriske

lysbuelamper ble tatt i bruk langs Karl Johans gate.

Vannkraft har vært benyttet i Norge siden 1200-tallet, bl.a. til kverner og sager. I 1882 ble det første vannkraftverket satt i drift, dette var på Hamn i Senja, og ble brukt til belysning på nikkelverket der. Dette var det første vannkraftverk i Europa, og kanskje i verden. Norges første elektrisitetsverk for abonnenter var Laugstol Brug i Skien. Fra 1885 leverte de elektrisitet til 120 glødelamper.

Hva med bygdene i Vestfold?

Starten på 1900-tallet var en tid med stor utbygging av vannkraft for produksjon av elektrisitet, og i de store bedriftene og i byene ble elektrisiteten tatt i bruk. På bygdene var det fortsatt parafinlampene som regjerte, med noen uttak, møllebrukene. Disse ble de første kraftprodusentene på

bygdene, men det var til eget bruk og bolig.

Amtet (fylket) og kommunene ønsket å ta del i den nye utviklingen, og amtman-
nen sendte ut et brev til kommunene der
de ba om tilbakemelding på hvor mange
hestekrefter (HK) kommunene ville
trengte av elektrisk kraft. Dette hadde
jo ikke kommunene peiling på, og det
var jo en nær umulig oppgave å spå! Så
hva gjør en kommune når den står foran
en stor og vanskelig oppgave? Vel, som
Kaare Frøland skriver i heftet til Ramnes
Elverks 75-årsjubileum: Da nedsetter
man en komite!

Våle fikk sin elektrisitetskomite i 1911,
mens Ramnes fikk sin i 1912. I Våle
var det J. Gunnestad, L. Bringager og
A.K. Nyerrød som ble valgt, mens det i
Ramnes var Hans Flåtten, Ole Halvorsen
Bernaas og Anton Kranstad. I Ramnes
mente de at 200 HK måtte være tilstrek-
kelig, det tilsvarer snaut 150 kw. Vi kan
vel raskt se at det var lite, men det kunne
ikke kommunen vite den gang.

Vannkraft, men hvor?

Det var vannkraft som skulle produsere
strømmen som trengtes, dette var man
allerede godt i gang med flere steder. Så
da var det bare å bygge ut de mange fosse-
fallene i bygda. – Men vent nå litt ...!
Fossefall? I flate vestfoldbygder? Nett-
opp! Her var det få, om noen, vannfall
som kunne benyttes. Riktignok var det
noen møller i sving, så hva med vann-
kraften der? Det ble undersøkt mulig-
heter ved Bakke og Fossan, og Storelva
kan sikkert leve opp til navnet sitt til
tider, men var den egnet til produksjon
av elektrisk kraft? Ole Halvorsen Ber-
naas, som vi så var med i elektrisitets-
komiteen i Ramnes, eide og drev mølla

på Fossan nordre, og hadde i noen år eid
gård i Våle. Bernaas hadde via eget, lite
kraftverk produsert strøm til elektrisk
lys på gården og mølla siden 1909, og
var nærmest for veteran å regne innen
faget! Våle innledet forhandlinger både
med Gjersøe på Bakke og Bernaas på
Fossan om bruk av vannet, og eventuelt
kjøp av møllebrukene og vannfallene.
Beregninger viste at man her kunne
produsere 225 HK strøm, dette trodde
man ville dekke behovet for Våle. Det
var harde forhandlinger, og Våle kom-
munestyre gikk såpass langt som til å
vedta ekspropriasjon av Bakke mølle i
1913. Det kunne imidlertid vise seg å bli
dyrt for kommunen, så vedtaket ble ikke
gjennomført.

Man jobbet videre med planene ved
Fossan, og vurderte å bygge en høyere
dam på Fossan søndre. Dette ville få
konsekvenser for mølla på nordre og for
Bakkemølla, og det lå også inne regu-
lering av Holmsvannet for å sikre nok
vannføring. Bernaas på Fossan nordre
kunne akseptere det, men da måtte
møllevirksomheten på den søndre mølla
opphøre. Kommunen skulle da kjøpe
mølla på Fossan søndre, og overta møllas
kostnader for regulering av Holmsvannet.
Gjersøe på Bakke tilbød videre å selge
mølla til kommunen for kr 100.000, men
Våle kommune anså dette for dyrt.

I Ramnes vurderte kommunen at man
ikke hadde noe å bygge ut, men noen
private utredet å bygge kraftverk sentralt
i bygda, ved å benytte Bergsdammen og
Mølledammen, og ha Langvannet som
basseng. Nils Halvorsen eide Mølledam-
men, og han benyttet vannkraften her til
mølla som basis for flatbrødfabrikken på
Ramnes nordre. Man hadde beregnet å
kunne hente ut 20 HK elektrisk kraft fra

dette anlegget, men det kom aldri lenger enn til planleggingsstadiet.

Kommunalt samarbeid

Det var hektisk aktivitet mange steder i amtet på denne tida. Kommunene søkte sammen for å løse utfordringene den nye elektriske kraften ga, og Mellem Jarlsberg kommunale kraftselskap ble dannet i 1915. Kraftselskapet besto av kommunene Sem, Stokke, Nøtterøy, Borre og Åsgårdstrand, og amtmannen lurte på om Andebu, Ramnes, Våle og Botne også ville være med, eller om de ville ordne seg på annen måte. Disse fire siste kommunene etablerte så en felles komite som utarbeidet en plan for kraftledning fra Hvitvingfoss, med levering av kraft fra Vittingfoss bruk. Men selv om tilbudet fra Vittingfoss ble vedtatt var ikke viderverdighetene over ennå! Det var nemlig flere som ville være med i kampen om å levere elektrisk kraft ...

Treschow-Fritzøe

Godseier Treschow hadde startet utbygging av vannfallet i Farriselva allerede i 1901, og hadde produsert elektrisk kraft til egne bedrifter, i tillegg kunne han selge kraft til Larvik. Fra 1910 bygde så Treschow ut flere vannfall i Siljenvassdraget, og mente å kunne forsyne innlandskommunene i Vestfold med nok kraft. Det ble derfor sendt tilbud til kommunene med planer om rask utbygging og hurtig start på levering av kraft. Andebu hadde allerede inngått en egen avtale, og trakk seg ut av samarbeidet, mens Botne, Ramnes og Våle vedtok Treschows tilbud i desember 1915. Disse tre kommunene ble også enige om å ansette en felles teknisk konsulent for etablering av kommunale elektrisitetsverk.

Det en optimistisk godseier Treschow muligens glemte i farten, var at det var en pågående verdenskrig ute i Europa. Dette gjorde det vanskelig å skaffe det nødvendige utstyr til utbyggingen, og leveransen måtte utsettes. I tillegg var det problem med konsesjon for en høyspentledning mellom Treschows kraftproducent A/S Skollenborg og Slagen transformatorstasjon. I det første etterkrigsåret, 1919, ble det igjen fart i arbeidet, og man satset nå på å kunne levere strøm i 1920. Flere års planlegging så nå endelig ut til å gi resultater! Samtidig foregikk det forhandlinger som skulle endre planene.

Vestfold Kraftselskap

Vestfold kraftselskap ble dannet i 1920, og skulle ha som formål å levere strøm til Vestfolds kommuner. Det hadde pågått forhandlinger med Treschow i over ett år, og midtsommers 1920 ble det avtalt å kjøpe Treschows vannfall og elektriske anlegg, samt A/S Skollenborg. Nå var endelig organiseringen på plass, og det praktiske arbeidet kunne virkelig ta til.

Elverkene opprettes

Både Våle og Ramnes opprettet sine kommunale elektrisitetsverk i 1921. Utover våren og sommeren var det stor anleggsvirksomhet, og høyspentlinjene ble påbegynt. Det var diskusjon om man burde benytte jernmaster eller tremaster til linjene, man endte på jernmaster. Gårdiere måtte avstå grunn til høyspentlinjene, og de fikk erstatning etter skjønnsakst. De som ikke godtok det, fikk heller ikke levert kraft til gården!

Tilknytningspunktet til «Skollenborglinjen» ble etablert ved Gunnestad i Våle, og begge kommunene fikk sin kraft levert herfra. Fra de enkelte transformatorene måtte det etableres lavspenlinjer

som brakte strømmen til den enkelte abonnent. Det ble derfor opprettet «transformatorlag» som hadde ansvar for å «frembringe vinterhogde stolper og nok stein» slik at linjene kunne etableres fram til hver mottager.

Selv om det ble pålagt en god del gratisarbeid, så var dette et stort økonomisk løft for kommunene, og begge måtte ta opp lån for å finansiere utbyggingen. Optimismen var imidlertid stor, og man visste at den nye kraften kunne komme godt til nytte. På gårdene var det mangt et arbeid som måtte foregå for hånd, var det for tungt måtte hesten trå til. Nå kunne flere av disse oppgavene betjenes av en maskin med elektrisk motor, og man kunne f.eks. bygge sager der det var praktisk, ikke der man måtte.

Den «magiske» dagen

Utbyggingen gikk raskt, og i Våle bygde man ut linjene Gunnestad – Snekkestad, Snekkestad – Helland, Syrstad – Huseby, Huseby – Revetal og Haslestad – Klevjer – Undrumsdal kirke.

I Ramnes startet man på Holtung, og bygde linja gjennom Fon og sydover mot Ramnes.

Så var dagen her! Nettet skulle settes under spenning, og strømmen skulle endelig komme til bygdene. Den 28. november 1921 ble strømmen satt på, og mange var spente. Ville det virke? Ja, det gjorde det! Tenk, for en opplevelse det må ha vært for dem som kunne skru på lyset denne kvelden, kanskje spesielt for ungene! Men det var nok ikke bare ungene som frydet seg, i Våle var kommunestyret samlet på Sørby for å kunne oppleve dette sammen. Flere av dem hadde jobbet i mange år for å få dette til, og nå var det blitt en realitet!

I sin artikkel i Ramnesiana i 1994 skriver Kristian Nyhus at noen hadde hørt at strømmen kom fra vannkraft, så for å unngå søl satte de ei bøtte under lampen, i tilfelle strømmen skulle renne ut! At strømmen i våre dager «renner ut» kan vi kanskje være enige om, om enn i overført betydning.

Videre utbygging

Selv om «lyset» hadde kommet var ikke jobben gjort, det manglet elektrisitet mange steder. Utbyggingen fortsatte, og bare noen uker etter «den magiske dagen» kunne folk sør for kirken i Vivestad ta «lyset» i bruk. Det var kanskje den beste julegaven de hadde fått? I oktober 1922 fikk resten av Vivestad samt Revå og Sjuve i Fon strømmen påskrudd. I løpet av 1923 hadde de fleste som ønsket det fått tilgang på elektrisk kraft, og selve anleggsperioden kan regnes som avsluttet i begge de gamle kommunene. Men tro ikke at alle hadde strøm! Nei, på Himberg i Ramnes fikk de strøm først i 1930, og Langeligårdene i Fon i 1934. I 1940 vedtok Våle kommune å installere lys i to stuer kommunen eide, «Bettumholmen» og «Skjærpestua», og til Svartebekk i Vivestad kom strømmen aldri, det ble for dyrt. Svartebekk var en boplass på åsen mellom Vivestad og Fon, husene der er nå revet.

Menneskene bak utbyggingen

I komiteene som utredet utbyggingen var det flere utskiftninger, og komiteene ble også utvidet. I Våle var L Bringager svært sentral, som medlem av komiteen fra starten og fram til 1923. O. Gjessing kom tidlig med i komiteen, og ble Våle elverks første styreformann i 1923. Hans Sørby var først elverkets kasserer, senere styreformann fra 1929 til 1941. I Ramnes var Hans Flaatten den mest sentrale. Han

var medlem av den lokale komiteen i Ramnes, senere ordfører og lensmann, og styremedlem i Vestfold Kraftselskap. De første styreformenn i Ramnes elverk var Jørgen Gjessing og Aksel Bjune.

«Elverkssjefene» hadde titler som overmontør og senere driftsbestyrer, i Våle var det Josef Andersen (ansatt 1921–25) og Alfred Hoff (ansatt 1925–62), mens Ragnar Sanni hadde jobben i Ramnes fra 1921–46.

Kamp om storkundene og økonomisk stagnasjon

Det var ikke mange storkunder i Ramnes, men i Våle hadde man noen virkelig store kunder. Særlig ble det kamp om leveransen til Christiania Portland Cementfabrikk (CPC) på Langøya. Selskapet ble tilknyttet Våle elverk via sjøkabel allerede i 1921, men Vestfold Kraft ville gjerne ha leveransen til CPC direkte. Våle beholdt imidlertid CPC som kunde og enkelte år tok CPC 30 prosent av den totale kraftleveransen fra Våle. Andre store kunder i Våle var Hegg bruk og Huseby AS.

De første driftsårene gikk bra, og det ble overskudd i regnskapene både i Ramnes og Våle. Men nedgangstidene var rett rundt hjørnet, kraftforbruket sank, og flere abonnenter sa opp sitt abonnement. Særlig i Ramnes var krisen merkbar. Det var en vanskelig tid på flere fronter, Eidsfossbanen krevde stadige kommunale tilskudd, arbeidsledigheten steg, lønnene sank og mange slet med å betale for seg. Ramnes kommune måtte rett og slett be om gjeldsordning, og i 1936 ble gjelden til elverket nedskrevet med 40 prosent.

Kriseåret 1934

Året 1934 var et spesielt vanskelig år, særlig i Ramnes. I januar lavet det ned med snø, og strømmettet nærmest kollapset. 36 jernmaster og en rekke lavspentstolper falt ned, og Vivestad, Fon og vestre Ramnes var uten strøm i flere uker. I Våle var det feil ved Gunnestad og linja videre mot Ramnes. Et stort problem ved reparasjonene var at telefonnettet falt ned samtidig, og dette var lenge før mobiltelefonenes tid! Direktør Lindboe uttalte til Vestfold Arbeiderblad: «Våre folk må derfor bile frem og tilbake og sette på og ta av strøm, så det går timer hvad en ellers kunne ordne på et par minutter ved en telefonsamtale.» Dagen etter var det overskrift i Vestfold Arbeiderblad: «Ramnes, Våle og Lardal ligger fremdeles i mørke».

Ramnes lys imorgen?

17—18 jernmaster gått i Vivestad.

Ramnes er fortsatt uten lys og kraft efter stormens herjinger. I en samtale vi idag hadde med lensmann Flåtten oplyste denne at man hadde håp om å få lys igjen i morgen. Stormen har i Ramnes forårsaket stor skade, både på telefon- og lysnett. Mange stolper er gått. Bare i Vivestad er 17—18 av de store jernmaster til de elektriske ledninger røket overende. Skaden går derfor op i tusener av kroner for Ramnes vedkommende.

Vestfold Arbeiderblad 22.01.1934.

Ordningen med stolper levert av transformatorlagene var borte de fleste steder, men ikke i Ramnes. Noen år tidligere hadde man vært nødt til å skifte ut stolper som råtnet, og i 1934 så man konsekvensene for alvor. For uhellene var ikke over: i november kom et nytt, kraftig snøvær, og i Ramnes gikk 23 jernmaster og over 100 lavspentstolper i bakken. Nå var man lei av de dårlige stolpene, og det ble bestemt at man skulle kjøpe stolper impregnert med kreosot av «tilstrekkelig dimensjon», som det het. Dette ble gjort både i høy- og lavspentnettet. Skadene på nettet dette året utgjorde et helt årsbudsjett, og dette var en sterkt medvirkende årsak til kommunens økonomiske kollaps.

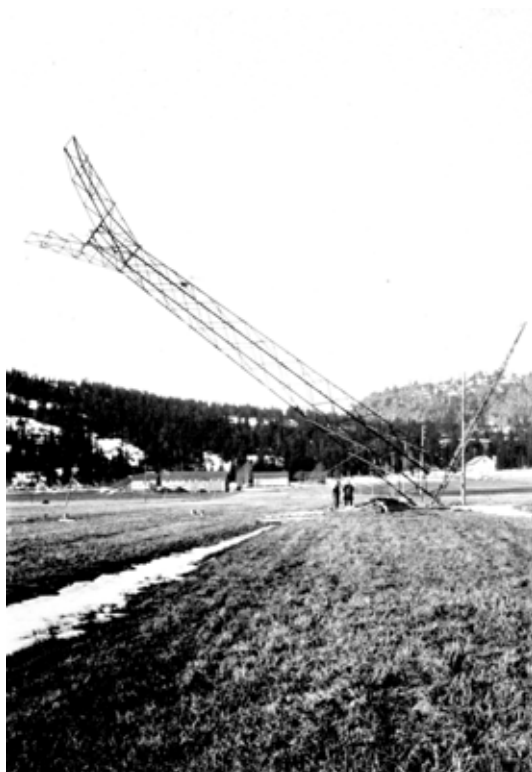
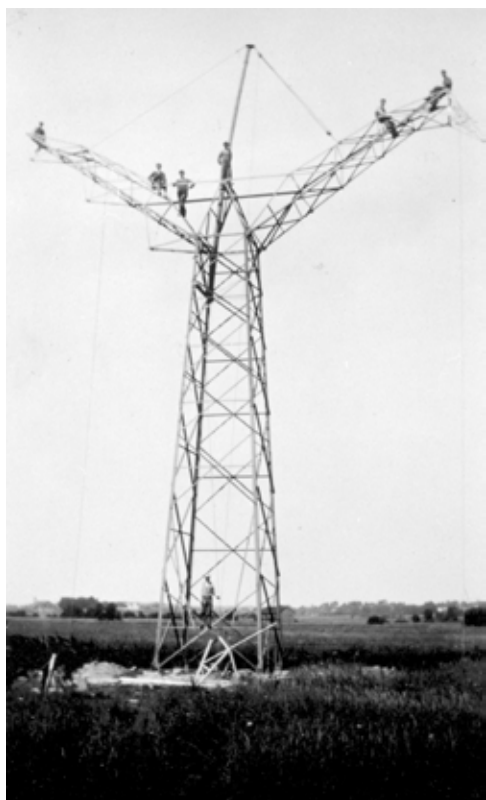
Våle opplevde også problemer med strømnettet i november, men konsekven-

sene var ikke i nærheten av de man opplevde i Ramnes. Fire høyspentmaster ble ødelagt, mens fire andre var skadet, samt en del skader på lavspentnettet. «Det vil ta flere dager før Kleivkroken vil få lys» uttalte driftsbestyrer Alfred Hoff til Vestfold Arbeiderblad.

Det var nok mange som måtte hente fram gamle parafinlykter og tenne stearinlysene igjen, og det vil forundre meg om ikke det ble diskutert heftig i gløden fra de blafrende lyskildene: «Trenger vi egentlig disse nymotens greiene som ikke tåler en norsk vinter engang?!?»

Elverksbyggene

Behovet for lagerplass meldte seg tidlig, det samme gjorde behovet for bolig for driftsbestyrer. Ramnes hadde vedtak om gratis bolig for bestyreren, i Våle het det

Reising av Nore overføringsmast i Våle. Foto hentet fra bildesamlingen til Våle historielag.

Reparasjonsarbeid på Huseby omkoblings- og transformatorstasjon. Fra venstre: Hans O. Helstad, Lars Johan Lefsaker, Lars Bugge Haugtuft og Paul Kristian Lefsaker. Foto hentet fra bildesamlingen til Våle historielag.

seg at han «skulle bo sentralt i bygda». Begge disse forhold førte til krav om bygging, og da ville det jo være naturlig å bygge bestyrerbolig og lagerplass samtidig.

I Våle hadde man lagerplass i et lite skur i det gamle ysteriet på Sørby, der hvor Brødrene Bettums bilverksted senere holdt til. Man fikk tilgang på en tomt litt lenger syd på Sørby, og der ble det i 1934 oppført tjenestebolig og lagerbygning for verket. Det skulle med årene vise seg at behovet for plass stadig økte, og i 1960 ble det bygget nytt bygg samme sted. Allerede i 1968 måtte bygget utvides, og man bygde en ekstra leilighet i tillegg til mer lagerplass.

I Ramnes var de økonomiske forholdene betydelig vanskeligere, men også

der meldte behovet seg for lagerplass og bolig. Man hadde to lagerbygninger fra tidligere, en på Brår og en garasje på Tuft nordre, og i 1937 bygde man et lager på Sulutvedt i Fon og et på Skaug i Vivestad (rett ved Sagatun). Behovet for bestyrerbolig var fortsatt til stede, og i 1939 påbegynte man byggingen av nytt bygg på Tuft. Bygget ble tatt i bruk i 1941, det lå sentralt til, og fikk navnet «Lysheim».

Rasjonering på strøm og videre utbygging

Andre verdenskrig ble en vanskelig tid for elverkene, ikke minst med tanke på materialmangel. Dette førte til mangelfullt vedlikehold, men også til sparte kostnader – på kort sikt. Det var dessuten noen nedbørsfattige somre, så det ble innført strømrasjonering. Dette løste man

— Nu er det ikke noe moro å være elverksmann, sukket elverksjef Sverre Larsen i Ramnes da «Tønsbergs Blad» kontaktet ham ved 14-tiden igår. Han kunne imidlertid konstatere at man på dette tidspunkt hadde situasjonen stort sett under kontroll og at man regnet med å bli helt ferdig med reparasjonene i løpet av dagen. Med andre ord var ikke skadene på det elektriske ledningsnettet i Ramnes spesielt store.

Denne gang var ikke skadene spesielt store. Tønsbergs Blad 06.01.1976.

vanligvis ved å stenge strømmen noen timer om natta i perioder. Strømrasjonering måtte man leve med også etter krigen, noe som ikke var så populært på bygdas dansekvelder. Montering av «reserveanlegg» med strøm fra bilbatteri ble en nødløsning flere steder.

Mange skaffet seg komfyr i denne tida, det lettet det daglige husarbeidet, rundt 1950 var det elektrisk komfyr i om lag tre av fire husholdninger i vårt distrikt. Oppvarming med strøm gikk tregere, her var det nok fortsatt ved som gjaldt, men med økende brenselpriser økte også bruken av elektrisitet til dette formål. Økt bruk av strøm og spart vedlikehold førte til gode regnskapstall for elverkene under krigen, etter krigen måtte man forsøke å ta igjen det tapte vedlikeholdet.

Med økende behov for kraft var det også behov for utbygging og fornyelse av installasjonene. På Brår ble det bygget en sekundærstasjon, og nå fikk Ramnes selv kontroll over strømforsyningen, man slapp tilførselen via Gunnestad, den hadde vært «et byrdefullt tillegg», som elverksjef Sverre Larsen beskrev den.

Med to kurser ut og bedre kapasitet ville man kunne sikre mer stabil strømleveranse. Stasjonen på Brår var i virksomhet i om lag 20 år, da ble det bygget ny stasjon «under Bergsåsen», ved Bratthenget. Herfra hadde også Våle en reservelinje i tilfelle strømutfall.

I Våle var følgene av rasjoneringa i etterkrigstida mer merkbare, dette skyldes stor økning i bruken av elektrisk kraft hos de større bedriftene. Tidligere nevnte CPC (Norcem) på Langøya, Huseby, Hegg bruk, Lakko i Undrumsdal, Tørrmelkfabrikken på Revetal, gartnerier og nye skoler, dette førte til godt og vel en fordobling i forbruket i løpet av en tiårs-periode. Betydelig modernisering av nettet var derfor påkrevet, og man sikret alternativ leveranse via trafostasjonen på Adal i Borre. Dette skulle også i Våle gi stabil strømleveranse og fornøyde kunder.

Jernmastene i høyspentnettet ble byttet ut fortløpende, og kapasiteten i nettet ble ytterligere oppgradert. I 1982 ble den siste jernmasta fjernet i Ramnes, og med det må man si en æra var over.

De gamle kobberledningene ble skiftet ut, de var ettertraktet vare, så elverket solgte kobberet til god pris, da fikk de mer midler til vedlikehold. Mange steder ble strømlledningene nå gravd ned, særlig der det var mange veier å krysse. Dette var spesielt aktuelt i de mange boligfeltene som etter hvert ble anlagt.

Økonomi til besvær

Økonomi har vært kilde til mangt et avisoppslag, så også for elverkene. I Ramnes kommune var problemene store på 1930-tallet, og bedre ble det ikke av at daværende elverksjef ble utsatt for grove beskyldninger om feil i regnskapet, i

tillegg til andre beskyldninger, som uduelighet i jobben. Bygdesladderer gikk, og kommunestyret fikk flere brev fra en og samme person som alle ble behandlet. Til slutt valgte de å hyre inn en ekstern revisor, som ikke fant noen feil i regnskapet. Beskyldningene fortsatte, og for å få en slutt på det hele ga kommunestyret elverksjefen et ultimatum: gå av, eller saksøk anklageren for ærekrenkninger. Elverksjefen valgte det siste, og anklageren tapte saken fullstendig. Alle beskyldninger ble kjent døde og maktesløse, og anklageren ble idømt bot.

Begge elverkene fylte 50 år i 1971, og i beretningen for Våle er det et intervju med elverksjefen. Han får spørsmålet «Våle elverk har jo alltid finansiert seg selv?», hvorpå han svarer: «Ja, og det skal vel Verket klare videre fremover». Da er det litt fornøydlig å lese Gjengangeren for 1. juli samme år, der det står: «Våle Elverk er for tiden i økonomiske vanskeligheter, og det ble vedtatt å låne Elverket kr 100.000 av kommunekassen». Lånet ble tilbakebetalt, men det tok lenger tid enn man hadde beregnet.

Men et lite låneopptak var ingenting mot den storm som kom senere. Det startet med et referat i Tønsbergs Blad 10.11.1979: «Feil på 380.000 i Våle elverks 1978-regnskap». Der hadde formannskapet i skarpe ordelag refset styret i Elverket for mangelfull kjennskap til driften og dårlig kontroll, og styret ble beskyldt for å forsøke å skjule fadese. Regnskapet var godkjent av revisor, og han hadde anbefalt kommunestyret å godkjenne det. Regnskapet ble korrigert, overskudd ble til underskudd og styreformannen i elverksstyret trakk seg, men saken var langt fra ferdig.

Kommunestyret nedsatte et granskningsutvalg, ny revisorrapport ble innhentet, flere feil ble funnet og saken dreide seg snart om nærmere 500.000. En feil på en nyinnkjøpt regnskapsmaskin forklarte deler av beløpet, men det var fortsatt mange uklarheter. Granskningsutvalget konkluderte med kritikk av revisor, elverksstyret, kontorsjef og formannskapet, mens formannskapet kritiserte granskningsutvalget! Det var leserbrev fra kommunens innbyggere og fra ansatte ved elverket, og Tønsbergs Blad ble kritisert for feil i referater. Alt i alt en svært utrivelig situasjon. Så tok styret i elverket grep, og ba elverksjefen gå av. Dette skjedde i et lukket møte, men det ble allikevel lekket til pressen. Dette førte til en storm mot de folkevalgte og flere leserbrev. Elverksjefen hadde godt skussmål, og hadde ledet elverket på en bra måte i lang tid, så det ble organisert underskriftslistor med krav om at han måtte bli i jobben, disse listene ble overlevert formannskapet. Saken ble drøftet med Norske kommuners sentralforbund (i dag KS), og de anbefalte ikke oppsigelse. Saken ble løst, elverksjefen ble i jobben, de manglende pengene måtte inndeckes – og som det ble uttalt: «Om det belastes elverket eller kommunen, så er det innbyggerne som må betale!»

Strømbrydd – et tilbakevendende problem

De aller fleste av oss har vel opplevd strømbrydd, og det vil vi nok sikkert oppleve fremover også. Kriseåret 1934 er beskrevet tidligere, men det har vært mange tilfeller av strømsvans utenom det. En kikk i gamle aviser gir oss et innblikk i noen av årsakene: I 1952 brant det i ledninger ved Gunnestad kraftstasjon, noe som medførte strømsvans i Våle, Ramnes, deler av Botne samt deler av

Årfugl forårsaker kortslutning i Våle.

Bestyreren ved Våle elektrisitetsverk forteller at der i løpet av noen dager fire ganger har vært kortslutning på grunn av årfugl, som har fløiet mot ledningsnettet. To av dem har måttet bote med livet.

Sandefjords Blad 11.11.1933.

Holmestrand. Sommeren 1965 raste et voldsomt tordenvær over Vestfold, og store deler av fylket fikk strømbrudd da en hovedforsyningsledning ble truffet. Vind, trær og strømledninger kan være en dårlig kombinasjon, og i oktober 1986 meldte Tønsbergs Blad om mange trær som hadde falt over strømledningene i vårt område og forårsaket strømbrudd. Legger vi til snø og is i tillegg til vind og trær, så har vi en svært dårlig kombinasjon, og i november 2016 var deler av gamle Re kommune uten strøm i over seksten timer som følge av dette.

«Vipper» som sørget for at strømmen ble slått av og på hvis det var overforbruk. Da gjaldt det å skru ned forbruket for igjen å få stabil strømtilførsel. Fra samlingen på Bakke Mølle.

Et godt hjelpemiddel på kjøkkenveggen for å ha kontroll på strømforbruket. Fra samlingen på Bakke Mølle.

Med det finnes også andre årsaker. I 1930 ble det meldt at en orrfugl måtte bøte med livet etter å ha forårsaket et større strømbrudd, noe Bane NOR fikk oppleve med ei kråke i Sandefjord tidligere i år. Folk som graver på plasser de ikke burde, trafikkulykker og branner er andre årsaker til større eller mindre strømbrudd som forstyrrer vår ellers travle hverdag.

Endring i eierstruktur

Ramnes elverk kunne feire sitt 75-års jubileum i 1996, det kunne ikke Våle. Våle elverk gikk nemlig sammen med Holmestrand og dannet Nord-Jarlsberg Energi i 1995. Men mer skulle komme: Vestfold Kraft kjøpte opp de lokale elverkene rundt årtusenskiftet, Nord-Jarlsberg Energi for 107 millioner, Ramnes elverk for 23 millioner. Så gikk Vestfold Kraft sammen med Grenland og dannet Skagerak Energi AS. Underselskapet Skagerak Nett heter nå Lede, og har ansvar for selve strømmettet. Skagerak Kraft driver kraftproduksjon, mens omsetningsdelen av

Et godt hjelpemiddel på kjøkkenveggen for å ha kontroll på strømforbruket. Fra samlingen på Bakke Mølle.

Skagerak Energi er skilt ut og fusjonert med BKK Kraftsalg til Fjordkraft.

Prisutvikling og tariffer

Prisene på elektrisk kraft har vært samtaleemne så lenge vi har hatt tilgang på strøm. I beretningen til Ramnes elverks 75-års jubileum har Arnfinn Lysnes-Larsen utarbeidet en oversikt over tariffene. I starten abonnerte man på et antall kW som man trengte til lys og matlaging, dette kostet kr 325 per kW per år. Dette var en såkalt «vippetariff», gikk man over antall kW ble strømmen brutt, og man måtte slå av noe, og da kom strømmen tilbake (vanligvis, i hvert fall!).

I 1933 kom «Ramnestariffen», den hadde en fast grunnavgift (den gang kr 40 per år), samt betaling per kWh (5 øre per kWh). Ved stort forbruk ble prisen redusert til 3,5 øre/kWh.

I 1954 ble det bestemt nye tariffer på landsbasis. H3-tariff for husholdninger og T3 for bedrifter ble innført. Her var

det fastledd per kWh pluss et energiledd, og telleverk for kWh benyttet utover den abonnerte kW-grense (overforbruk). Dette var for å redusere samtidig belastning i strømmettet, og dette kommer vi tilbake til ... Det var i denne tida vanlig med en måler på kjøkkenet som viste strømforbruket, havnet man over på rødt så var det noe som måtte slås av eller ei komfyrplate som måtte skrus ned.

Etter hvert som strømmettet ble bedre utviklet, kom «Ramnestariffen» tilbake, nå med betegnelsene H4 og T4. Så lenge man hadde lokale elverk eid av kommunene så var det kommunestyret som i siste instans fastsatte prisen på strøm. Prisfastsettelsen har vært gjenstand for flere vurderinger. Kommunene ønsket i starten at flere abonnenter tok i bruk strøm, det lettet arbeidet for mange, og det bidro til utvikling av kommunen. Samtidig måtte kommunen og elverkene balansere prisen etter hva forbrukerne faktisk hadde råd til, og hvor mye som måtte inn for å dekke driftsutgifter, vedlikehold og nyinvesteringer i strømmettet. Det er forfatterens inntrykk at Våle gjennom tidende hadde et ganske gunstig prisnivå, mens Ramnes har ligget noe høyere i strømpris.

Når disse linjer skrives står vi igjen oppe i en stor diskusjon som strøm, kapasitet, forbruk og priser. Det er nesten så man tenker at den gamle overforbruksmåleren er tilbake! For å minske belastningen på strømmettet ønsker man å jevne ut forbruket, slik at man f.eks. bruker mer strøm om natten enn i kritiske perioder på dagtid. Kanskje naboen må lade sin nye elbil nattestid nå, og ikke på dagtid eller på kvelden?

FAKTA

- Våle elverk: 1921–1995: Sammenslått med Holmestrand elverk til Nord-Jarlsberg Energiselskap AS i 1995.
- Ramnes Elverk: 1921–1999: Kjøpt av Vestfold Kraft, i 1999, slått sammen med Tønsberg Energi senere samme år. (Vestfold Kraft eide begge.)
- Vestfold Kraftselskap (Vestfold Kraft fra 1996): Kjøpte alle lokale elverk i Vestfold, deretter fusjonert med Skiensfjordens Kommunale Kraftselskap (SKK) til Skagerak Energi 2001.
- HK: Hestekrefter. 1 HK tilsvarer 0,7457 kW
- kW: 1 Kilowatt = 1000 watt. Måler effekt.
- kWh (eller kWt): Kilowatttime. Måler forbruk av elektrisk kraft. 1 kWh er forbruk av 1 kW i en time.
- Høyspentnett: Overføringslinjer for elektrisitet. Høyspentnettet kan f.eks. være på 22 kV, altså med en elektrisk spenning på 22.000 Volt.
- Lavspenning: Per definisjon overføringslinjer for alt under 1000 Volt. Vanlig spenning i norske husholdninger er 230 V.
- Transformator: En elektrisk «maskin» som overfører strøm fra ett spenningsnivå til et annet, f.eks. fra høyspentnett til lavspenning.

Dagens strømmarked

Med tiden har strømmarkedet forandret seg kraftig. Det var det lokale elverket som leverte både strømmettet og kraften vi forbrukte, nå er det nettselskap som har ansvar for selve nettet, mens strømmen kan kjøpes av hvilken strømlieferandør man ønsker. Norge er dessuten knyttet til det europeiske strømmettet via flere store kabler, og gjennom vår avtale med EØS er vi også medlem av ACER, EUs energibyrå. ACER skal bidra til harmonisering av teknisk regelverk, føre tilsyn med energimarkedene, samt tilrettelegge for utbygging av nett og internasjonal utveksling av kraft. Dette har skapt og skaper heftige diskusjoner i Norge, siden mange mener at EU styrer oss uten at vi er medlem. Fordelen hevdes å være at vi kan selge strøm når vi har for mye, og kjøpe strøm tilbake når vi mangler.

Nåværende og fremtidige energikilder

Vannkraften har vært Norges hovedkilde til elektrisk kraft siden strømmen kom, og mange mener at bedre utnyttelse av vannkraft vil kunne forsyne oss med strøm i mange år fortsatt. Det finnes også mange alternativer som både testes og benyttes: Bølgekraft, vindmøller og solceller, samt atom-, gass- og kullkraftverk er eksempler på alternative produksjonsmåter. Så hva som skal produsere strømmen du får i din strømkontakt i framtida vet vi ikke, men et liv slik vi lever i dag synes å være fullstendig avhengig av tilgang på nok elektrisk kraft, så her vil vi nok også se endringer og nyutvikling.

Artikkelen er omsider ferdig, PC-en kan slås av, radioen får hvile, og lampa på kontorpulten kan slukkes. Bilen pakkes, og vi gleder oss til en helg på hytta. På veien oppover tikker det inn en melding om strømbrudd! Det var disse trærne, da ... Ja, ja, da blir det stearinlys, vedfyring og brettspill for en helg, og kanskje kan vi kjenne litt på hvordan de hadde det for over hundre år siden, uten varmeovn, uten lys, matlaging på vedovn og ingen TV som virker. Men heldigvis har jeg husket å lade mobilen før jeg dro ...

Kilder

Leif Anfinnsen: Våle Elverk 1921-1971.

Kaare Frøland: En kraft i bygdesamfunnet. Ramnes elverk i 75 år.

Kaare Frøland/John Rønningen: Ramnes kommune gjennom 150 år.

Reidar Stavseth: Vestfold Kraftselskap gjennom 30 år: 1920–1950.

Sigurd Unneberg: Ramnes bygdebok bind II, gårds- og slektshistorie, del 1 og 2.

Sigurd Unneberg: Våle bygdebok bind II, gårds- og slektshistorie del 1 og 2.

John Rønningen: Ramnes bygdebok bind III Bygdehistorie.

John Rønningen: Våle bygdebok bind III Bygdehistorie.

Egil Kr. Sanner: Botne bygdebok bind III Bygdehistorie.

Skagerakerenergi.no.

Store norske leksikon (SNL) på nett.

Wikipedia.

Tidligere utgaver av Ramnesiana og Re-minne, bl.a. Eva Anfinnsens artikkel om Sørby (2017) og Per Bjerkø's artikler om Fossan (2011) og Kristian Nyhus' artikkel i 1994 «Da elektrisiteten kom til bygda».

Diverse aviser på Nasjonalbiblioteket (nb.no).

VELKOMMEN TIL
HORN -rett fra naturen!
TREDREIEVERKSTED
Vidar Flåteigen Horn 3175 Ramnes Tlf. 952 50 624

Møbler og annet trearbeid etter bestilling

REVETAL TEKSTIL

Stort utvalg av klær, vesker, sko og tilbehør

Vi fører også Dovre til herre.

Zavanna, Brandtex, Signatur, Janus, sloggi, triumph, trofé, Iris, Robell, The Monte, Hjerter, Andersson supply.

Følg oss på Facebook

Tlf. • 92 97 40 40 - Du finner oss ved siden av DNB bolig

Traktorer

Snøutstyr

Tilhengere

Feiemaskiner

Reservedeler

Dekk og felg

Vedutstyr

Verksted og service

✉ post@torpmaskin.no

🌐 torpmaskin.no

☎ 33 06 19 10

Utviklingen av skolevesenet i Ramnes

Trygve Gran

Samfunnets krav til opplæring har utviklet skolestellet gjennom flere hundre år og gjør det fortsatt. I grunnskolen var kretsskolene viktige i utviklingen fra omgangsskole til sentralskole.

Den første teoretiske skoleopplæringen for allmuen begynte i Ramnes – som ellers i landet – med omgangsskolen. Menn som selv kunne lese og skrive, gikk fra sted til sted og underviste barn i «skolepliktig» alder. Skolebarna var samlet i noen uker på gårder med ei passelig stue. De flinkeste kunne lære å lese, og noen lærte også å skrive.

Kristendomsundervisningen var imidlertid hovedsaken. Lærebøkene var katekismus og forklaring. Senere var også ei lita tavle med griffel med. Noen lærere hadde et salmodikon til bruk ved salmesangen. Ramnes Bygdebok bind III (som har vært hovedkilde for artikkelen), omfatter bygdehistorien for Ramnes fra 1540 til 1990. Her forteller forfatteren – John Rønningen – også om skolestellet i kommunen.

I Christian Vs lov av 1687 befales presten og klokkeren å lære ungdommen katekismen. Dette var nok den spede begynnelse til en allmenn form for opplæring. I 1736 kom det en forordning om konfirmasjon. Dette krevde en mer omfattende kristendomsopplæring. Noen lærte nok på denne måten å lese, men

for de fleste var det «forelesninger» og gjentatte høringer som til slutt banket så mye kunnskap inn i de unges hoder at de «sto» til konfirmasjonen. Ikke alle greide dette og måtte delta i konfirmantundervisningen i både to og flere år. Dette må ha vært en stor påkjenning for dem som av ulike grunner hadde «tungt for det». Uten å ha blitt konfirmert, hadde man mindre rettigheter og muligheter i livet, for eksempel fikk man ikke gifte seg, og de kunne ikke kreve mer enn halv lønn.

Vår første skolelov

Ved det forberedende arbeidet til en ny skolelov for landet, fikk sogneprestene i 1738 spørsmål angående «Skolevesenets innrettelse og istandsettelse udi et hvert Kald på Landet». Et spørsmål gjaldt behovet for antall skoler i prestegjeldet. Sogneprest Mandall i Ramnes svarte ved å gi en oversikt over prestegjeldets utstrekning «hvortil falder de besværligste Veye udi Jarlsberg Provsti over øde Fjelde og vanskelige Myre-Vande, fornemmelig Høst og Vaartider, kan dette Kald ikke til Ungdommens forsvarlige Undervisning mindre være forsynende end med fire skoler». Sognepresten tenkte seg da en skole i hvert av anneksene og to i

hovedsognet. Mandall anbefalte imidlertid omgangsskole med åtte skoleholdere.

... creppere af hungersnød ...

I 1739 fikk Norge sin første skolelov, hvor det bl.a. ble krevd minst én fast skole i hvert prestegjeld. Mandall reagerte kraftig mot loven, som etter hans oppfatning ikke på noen måte lot seg gjennomføre i Ramnes. Ett skolehus ville være «dette vidløftige Kalds ganske Ungdom til ingen nytte», og selv med fire skolehus så han nå store problemer: «Formedelst den lange distance imellom hver Gaard, saa og formedelst veyenes Besværlighed Høst og Vaartider, at Børnene fast mulig kunde komme til Skolen hver morgen og hiem igjen hver aften uden skade. Skulde Børnene forblive den ganske Uge udi Skolen indtil Løverdags aften, da maatte den største deel af dem creppere af hungersnød ---»(!)

Skoleloven møtte sterk motstand fra mange hold, og ble allerede et par år senere revidert og modifisert.

Nødvendig for kvinner å kunne skrive kjærlighetsbrev?

Da biskop Bech besøkte Ramnes i 1808, fikk han vedtatt en plan for videre utbygging av skolestellet i herredet. Her het det bl.a. at fem «dugelige» (omgangs) lærere skulle ta seg av undervisningen. I 1814 var det fortsatt bare tre lærere i virksomhet, mens det hadde øket til seks i 1829. Bevilgningene til skolemateriell og lærerlønninger var på et lavmål. Forståelsen og interessen for skolegang og teoriopplæring var også liten blant folk flest. Grunnen til dette var at barna var nødvendige i det daglige arbeidet, og at skolegangen kostet i form av skolepenger og skatter. Dette var ikke populært. Særlig ble det stilt spørsmål ved om det var

nødvendig for kvinner å kunne skrive. Man var engstelig for at kvinnene ville bruke for mye tid på å skrive kjærlighetsbrev. Hva skulle de ellers bruke skrivekunsten til?

Så sent som i 1894 beklaget sogneprest Sønnichsen seg over allmuen i Ramnes idet han skrev:

«Det er ingen oplyst Almue, idet ingen interesse for almindennende Læsning, men til dels stærk Uvilje og Mistro til saadan hittil har hersket».

Praktisk opplæring

John Rønningen skriver slik:

«Den kunnskapsformidling som gjaldt næring og levekår foregikk imidlertid for det meste slik det alltid hadde gjort: Foreldrene underviste sine barn. Mødrene lærte sine døtre spinning, veving, søm, matstell, fjøsstell og mye annet som er fremmed for dagens kvinner. Fedrene lærte sine sønner det de kunne om jordbruk, husdyrbruk og skogbruk. Mange fikk lære håndverk som ingen i dag kan utføre. Både kvinner og menn lærte i det hele å bruke sitt hode og sine hender på en måte som er fremmed for oss. Det var nødvendig i en tid da nesten alt det de skulle bruke måtte tilvirkes på gården».

Korporlig straff

Lærerne hadde både rett og plikt til å straffe skolebarna dersom de var ulydige eller viste dårlig oppførsel. Hvis advarslene ikke nyttet, hadde læreren rett til å «tugte Barnet med Riis».

Knud Sørensen Endeøen var omgangslærer i Fon. I 1853 ble han klaget inn for skolekommisjonen (skolestyret – som på den tida var sognepresten) for å ha mishandlet en elev «ved å tilføre ham slag med en Gjerdestør».

Skolekommisjonen beklaget det «forfaldne», men anså læreren «for at være en for retsindig, retskaffen og forstandig Mand til at han skulde vilde tilføre Drengen noget andet Ondt enn en Refselse hvor-til Drengen formodentlig har gjort seg fortjent».

Om legemlig straff uttalte sogneprest Brun i Sem: «Den christelige Skole tør ikke underkjenne eller overse hva Guds Ord lyder».

Faste skolehus?

Skoleloven av 1827 krevde et fast skolehus ved prestegjeldets hovedkirke. Dette ble ikke etterkommet i Ramnes. I 1860 kom en ny skolelov som forlangte skolehus i alle kretser. Et flertall i Ramnes kommunestyre stilte seg negative til den nye skoleloven, og innbyggerne var også stort sett imot å opprette faste skolehus.

I 1864 vedtok imidlertid kommunestyret å bevilge 150 spesidaler til bygging av ett nytt skolehus. Dermed kunne man i det minste oppfylle skoleloven av 1827. Året etter var saken om skolelovens krav på nytt til behandling i kommunestyret. I møtereferatet heter det blant annet: «På grund af Communens mange og store, og til deels tiltagende Byrder og Udgifter, da var Pluraliteten af Medlemmene tilbøye- lige til at ønske nevnte Lov henlagt».

Det ble et knapt flertall for å søke Kongen om utsettelse med innføring av loven mot at man foreløpig oppførte skolehus i to nærmere bestemte kretser.

Åtte skolekretser og faste skolesteder

Etter sterkt press fra sognepresten gjennom mange år, og fra stiftsdireksjonen, måtte kommunestyret åpne for faste skole-

hus – i første omgang ved å leie ei stue på en av gårdene i de respektive kretser. Det ble mange og lange diskusjoner om kretsinnstillingen og valg av skolesteder. I 1864 hadde man leid lokaler i åtte kretser, men det var i tillegg fortsatt omgangsskole i tre grender. Ved starten var det en annen kretsinnstilling enn den som ble den endelige. I Fon ble det leid rom på Myre (nordre, nå Solberg), men det var fortsatt omgangsskole i den øvrige nordre del av annekset fordi gårdene var «hinanden langt fraliggende og til dels adskildt uden at her findes rodelagte Veie».

I 1870 ble Ramnes første skolehus bygget på Vestre Hole. Nå var det et solid flertall i kommunestyret for opprettelse av faste skoler. Året etter vedtok kommunestyret mot tre stemmer å kjøpe Stange gård til skolehus og lærerjord. De tre som stemte imot var medlemmer av Den jarlsbergske frimenighet. De førte til protokolls at de gikk imot «da de ikke kunde indse at Skolen drives til Guds ære og Næstens nytte».

Dissenterne

Etter 1814 fikk folket etter hvert større frihet til å stille seg i opposisjon til det bestående. I 1845 fikk Norge en lov som åpnet adgang – innenfor visse grenser – til å dissentere fra Statskirken og opprette egne kirkesamfunn med egne skoler.

De strømningene som førte til stiftelsen av «dissentermenighetene», kan spores tilbake til den bevegelsen som markerte seg etter at Hans Nilsen Hauge besøkte jarlsbergbygdene i 1802.

Ramnes kommune – og spesielt Fon sogn fordi flere av lederne bodde her – ble en bastion i bevegelsen, kalt «jarlsbergerne»,

og senere i dissentermenighetene som spredte seg over hele Vestfold, deler av Telemark og i Oslo. Den fikk imidlertid ikke slik dominerende stilling noe annet sted som i Ramnes. Med de følgene dette fikk, spesielt for skolen.

Det første bruddet

Det første bruddet mellom jarlsbergerne og statskirkens prester kom etter skoleloven av 1860 som krevde innføring av flere «verdslige» fag i skolen. Dette drøyde imidlertid noen år fordi skolekommisjonen av hensyn til jarlsbergerne ville gå forsiktig fram. Historie, naturfag og geografi kom etter hvert med et beskjedent time-tall, mens kristendomsundervisningen ble utvidet fra syv til ni timer per uke. Dette gjaldt kretsene Fjerklepp, Skjeggerød, Fon og Vivestad (der Jarlsbergerne sto sterkest), mens Brår, Stange og Linnestad skulle ha åtte timer. Tegning, håndarbeid og gymnastikk ble det drøyet i det lengste med å innføre. Særlig gymnastikk var for jarlsbergerne en vederstygglighet. En klam hånd hvilte over utviklingen av skolevesenet i Ramnes.

Strid om Jensens Læsebog

I 1865 måtte skolekommisjonen – som da besto av sognepresten, kapellanen, en lærer og åtte bønder, med sognepresten som selvskreven formann – ta stilling til innføring av Jensens Læsebog i skolen. Lærerne skulle også høres i denne saken, og dermed ble det åtte stemmer for og åtte mot. Sognepresten som var for, brukte sin dobbeltstemme og avgjorde saken. «Til gagn for oss alle», sa flertallet. «Imot Guds vilje», sa de andre.

Etter dette ble det mange heftige diskusjoner om lesebøker og verdslige fag i skolen. Mange var av den mening at de foreslåtte lærebøker var skrevet av men-

nesker som gikk djevelens ærend. I Fon ble lærer Syvertsen beskyldt for å føre barna i «fordervelse» fordi han anbefalte Jensens Læsebog. Kun bibelhistorien og Det nye testamente skulle benyttes som lesebøker i skolen, hevdet disse. Noen foreldre varslet at de ikke ville tillate sine barn å bruke andre lesebøker. De truet med å ta barna ut av skolen og selv undervise dem. Til skolekommisjonens møte i mai 1866 forelå det brev fra oppsittere i tre skolekretser med beskjed om at foreldrene ville ta barna ut av skolen. Dette gjaldt 48 foreldre i Vivestad, 17 i Fon og 11 i Ramnes.

Private skoler

Så ble det også private skoler i Ramnes. Loven hjemlet adgang til dette, men loven forlangte at alle skolepliktige barn skulle undervises i historie, geografi og naturfag ved siden av kristendom. I august 1866 ble samtlige foreldre, som hadde barn i den private skolen, innkalt til et møte med skolekommisjonen. Her ble foreldrene stilt overfor valget mellom å gi undervisning i de lovbestemte fag, eller sende barna til den offentlige skolen. Foreldrene ble også minnet om den straff de kunne pådra seg om de ikke bøyde seg for skoleloven. Foreldrene svarte at de ville adlyde Gud mer enn menneskene, og de minnet om den straff som ventet i Helvete for dem som ikke ville adlyde Gud. Og de presiserte at skoleloven ikke var Guds lov.

Senere bygde de skoler – som også fungerte som kirker – på Klopp i Ramnes, på Veierød i Vivestad og på Solberg i Fon.

Søkelys på Ramnes prestegjeld

Forholdene i Ramnes skapte uro og stor oppmerksomhet både hos skolemyndighetene, hos biskopen og i kirkedeparte-

mentet. Skoledirektør Fredrik Haslund kom til Ramnes, og det samme gjorde prost Beylegaard. Både skoledirektøren og biskopen frarådet å bøtelegge foreldrene fordi det kunne bli en «martyrdom som de selv ønskede».

Søkelyset ble også satt på prestene i Ramnes prestegjeld – sogneprest Esmark og kapellan Moss. Biskopen antydet overfor Kirkedepartementet at begge prestene hadde sviktet som sjelesørgere. Det kom derfor beleilig at Esmark ved utgangen av året 1869 søkte avskjed i en alder av 68 år. Han ville nå ofre seg for sin store hobby, mineralogi.

Kirkedepartementet fant det nødvendig å anmode biskopen om å oppfordre kapellan Moss til å søke avskjed. Dette lovte Moss, men det skjedde ikke før i 1871, og da etter purring fra kirkedepartementet.

Videre utbygging av skolen

Tidlig på 1880-tallet ble det vedtatt at det skulle bygges skolehus i seks skolekretser i Ramnes kommune: Linnestad, Ramnes, Brår, Jerpetjønn, Vivestad og Fon.

Elevene i Brår skolekrets hadde i noen år tilhold på Brår gård som nå er Ramnes Historielags eiendom.

Skolen på Jerpetjønn, som ble bygget 1909–10 som den siste av kretsskolene, het Solheim skole. Vivestad skole ble bygget øst for kirken. Etter kirkebrannen ble skolen revet, og ny skole ble oppført vest for hovedveien.

Skolen i Fon het Holtung skole. De første skolehusene ble bygget med ett skolerom og leilighet for læreren. Med kun en lærer og ett skolerom, ble elevflokket delt i tre aldersgrupper. Hver gruppe hadde to skoledager i uka.

Elevene i Brår skolekrets hadde i noen år tilhold på Brår gård. Foto er hentet fra Ramnes Historielags bildesamling.

Elevene ved Holtung skole ca. 1890. Lærer Nordstrand i bakgrunnen. Dette er antakelig et av de første skolebildene fra Ramnes. Bak sees første byggetrinn av Holtung skole.

Foto er hentet fra Ramnes Historielags bildesamling.

Holtung skole slik den ble etter ombyggingen.

Foto er hentet fra Ramnes Historielags bildesamling.

Lærerinnene kommer

Neste krafttak i utbyggingen av skolevesenet i Ramnes, var ansettelse av lærerinner ved alle kretsskolene. Lærerinnene overtok undervisningen av de tre første årsklassene, og det ble bygget skolerom for disse elevene ved de eksisterende skolebyggene. Ved Holtung skole skjedde dette i 1913–14. I etasjen over det nye skolerommet, ble det innredet en sløydsal. Det ble bygget leilighet for lærerinna,

og lærerleiligheten ble betydelig utvidet. Det samme skjedde ved de øvrige kretsskolene. Nå ble det tre skoledager hver uke for alle elevene, og sløyd for guttene og håndarbeid for jentene ble nye fag.

I samme spor

Folkeskolen hadde med dette fått sin form, og slik fortsatte den i mange tiår. Det kom nye rettskrivninger, og nye lærebøker kom til, men fagkretsen var den samme. Hovedfagene var kristendom, norsk og regning. Norgeshistorie, geografi og naturfag var også viktig, og salmer og sanger hadde en stor plass.

Med enelærere som hadde alle fag, var elevene prisgitt lærerens dyktighet eller udugelighet. En dyktig lærer kunne utrette mirakler, en mindre dyktig kunne slukke enhver gnist. Med skolegang tre dager i uka, også lørdager (tirsdag, torsdag og lørdag og de øvrige hverdage annethvert år), ble det gitt rikelig

med hjemmelekser, mer for hvert skoleår. Noen fikk oppfølging og hjelp til hjemmeleksene, andre ikke. Alle ble hørt i leksene, og dette skulle vel være en hjelp for alle som fulgte med i timen, men for noen var dette «som bjellers klingen» - det gikk ikke inn.

En fjær i hatten

Hovedregelen for undervisningen var nok at de flinkeste skulle hjelpes fram, og de som «datt av lasset» hadde lett for å bli glemte. Noen spesialundervisning var det ikke snakk om. Det eneste tiltaket var at noen måtte gå et klassetrinn om igjen – de «dumpa».

I byene gikk elevene på skolen hver virkedag, og de hadde rene gutteklasser og pikeklasser. Elevene fikk også undervisning i engelsk. Det hendte at det kom elever fra byskolene til skoler på landet. Da viste det seg at byelevene ofte lå etter bygdeelevene i kunnskapsnivå. Dette var «en fjær i hatten» både for lærerne og elevene!

Skolen sentraliseres

Den nye skoleloven av 1959 stilte krav om undervisning i nye fag (engelsk og husstell mfl.), og med krav om lørdagsfri ble det vanskelig å opprettholde kretsskolene med enelærere og få elever. Til tross for motstand i kretsene, vedtok kommunestyret, etter tilråding fra skolestyret, å nedlegge kretsskolene og bygge ny sentralskole på Tufte i Ramnes. Den nye skolen ble tatt i bruk ved skolestart i 1965. En viktig epoke i Ramnes skolehistorie var over, og en ny og spennende epoke ble innledet.

«De gamle folkeskoler i Ramnes»

25. august 1969 hadde Tønsbergs Blad en reportasje om gjenbruken av de gamle skolebygningene i Ramnes.

Øverst venstre: Hjerpekjønn (Jerpetjønn), øverst høyre: Brår. Midt venstre: Linnestad, midt høyre: Holtung. Nederst venstre: Ramnes, nederst høyre: Vivestad. Faksimile Tønsbergs Blad 25. august 1969.

«Hva med de gamle folkeskoler i Ramnes kommune? Hva er deres skjebne blitt etter at folkeskolen ble sentralisert til Ramnes nye skole på Tufte for 4 år siden?» spør journalisten.

«Man kan vel si at det ikke har gått helt etter programmet, for så vidt som kommunen forsøkte å få noe industrivirksomhet hit ved å tilby de gamle skolehus frem til salg for slike formål,» sier kommunesekretær Kristian Nyhus til Tønsbergs Blad. «Imidlertid har vi fått god anvendelse av husene likevel, og vi kan vel erklære oss fornøyd».

Videre lister reportasjen opp status for de seks tidligere skolehusene:

Hjerpekjønn skole ble vellokale

«Da skolen ble frembudt til salgs dannet man en velforening på Hjerpekjønn, og man ba kommunen om å få kjøpt huset til møtevirkosomhet», heter det i reportasjen. Velforeningen kjøpte stedet for 20.000 kroner.

Vivestad skole

Vivestad skole ble forsøkt solgt til bedriftsformål, men det lyktes ikke, og det ble solgt til en Vivestad-mann som innredet huset til leiligheter. «Skolen beboes i dag av to familier», ifølge avisen.

Holtung skole

Holtung skole ble solgt til kjøpmann Jens Holtung, som allerede drev landhandleri 100 meter fra den gamle skolebygningen: «I en tid har snekkere vært i full sving med å omgjøre 1. etasje til forretning, og om 3-4 uker skal Holtung Landhandel flytte til den gamle skole. Her får kjøpmannen og kundene dobbelt så stor plass som i dag, samtidig som parkeringsforholdene blir mer enn tilfredsstillende», utdyper reportasjen.

Linnestad skole

Linnestad skole ble solgt til Ella og Oskar Bagaas, som drev selskapslokaler og tok imot sluttede selskaper for mange forskjellige anledninger: «I disse dager utvides stedet med et kafetilbygg. Stedet har fått ganske god søkning, blant annet har Ramnes herredstyre lagt et par av sine mer festlige sammenkomster til Linnestad gamle skole», kan vi lese.

Ramnes skole

Ramnes skole ble i sin helhet lærerbolig, samt bolig for kommuneingeniøren. «I alt 4 familier bor i huset, som har gjennomgått en større utbedring og forandring», skriver avisen.

Brår skole

Brår skole var den eneste av de gamle skolebygningene som fortsatt var i bruk som undervisningssted høsten 1969: «Brår skole var kommunens framhaldsskole inntil ungdomsskolen på Reve-tal ble tatt i bruk, og fortsatt er skolen

avlastningssted for undervisningen ved ungdomsskolen», står det i reportasjen. Skolebygningens videre skjebne var høyst usikker i skrivende stund i august 1969: «Hele 1. etasjen ble i Ramnes herredstyrets siste møte vedtatt ominnredet til tannlegekontor for reflektant fra Oslo, men inntrufne private omstendigheter har gjort at Oslo-mannen foreløpig ikke kan etablere seg i Ramnes, og dermed er det fremdeles et åpent spørsmål om hvilken skjebne Brår skole får i fremtiden», avslutter reportasjen.

Skolestruktur i Ramnes etter 1965 – Tilbake til nærskolen – for noen

Hilde Ringen Kommedal

Ikke mange årene etter at den nye sentralskolen på Tufta ble tatt i bruk, begynte plassproblemene å melde seg. Innføringen av 5 dagers skoleuke var en av årsakene. I tillegg var det en økende motstand mot den sterke sentraliseringsbølgen som hadde preget 60-årene.

Den 20. august 1974 kommenterte Tønsbergs Blad på lederplass denne utviklingen i forbindelse med høstens skolestart: «Norsk skole er ustanselig i støpeskjeen, og selv om det er både riktig og naturlig at det finner sted en utvikling også på dette betydningsfulle område, kan man av og til som legfolk sette et spørsmålstegn ved ekspertenes reformglede» (–) «Tendensen svinger nu tilbake til lovprisning av de mindre skoleenheter hvor både elevenes innbyrdes kontakt og kontakten med «Baard skolemester» bidrar til en mer menneskelig vekst, som mammutskolene har problemer med».

Noen endringer i skolestrukturen i Ramnes fra 1970-tallet og fram til i dag

Samme høst gjenåpnet småskolen i Fon for bygdas førsteklassinger.

- 1973: Lørdagsskolen opphørte.
- 1974–1976: Småskolen i Fon ble gradvis gjenåpnet på Vonheim ungdomslokale. Første året for førsteklassinger, deretter andreklassinger og fra 1976 var det full småskole med 3 årskull. Ifølge Tønsbergs Blad kunne skolesjef Sven Nyhus opplyse om at det var 255 elever ved Ramnes skole og 27 elever på Fon skole ved skolestart i 1976. Det var 36 førsteklassinger i Ramnes og sju i Fon. Kilde: TB 12. august 1976.
- I 1987 sto nye Fon skole ferdig på Krakken. Skolen var en del av Fon oppvekstsenter, sammen med Vivestad og Fon barnehager. Samme år ble et nytt tilbygg til Ramnes skole tatt i bruk.
- Fra 2003 ble skolegrensene justert og en del elever flyttet fra Ramnes skole over til den nye Røråstoppen skole.
- I 2009 ble Fon skole nedlagt, og elevene fra Fon ble flyttet over til Kirkevoll skole i Våle.

Reggestad Bygg

Vi har kompetansen du trenger til ditt prosjekt!

www.reggestadbygg.no

Tlf: 92 61 27 93 post@reggestadbygg.no

BRAËIN FJELLSPRENGING

Anders: Tlf. 906 11 703
E-post: a_braein@hotmail.com

Tor Aage: Tlf. 977 22 060
E-post: tabraein@online.no

Vi sprenger vei for deg!

Ruteig 3178 Våle

Atenti
-REGNSKAP

REVETAL | TØNSBERG | LARVIK | SKIEN

Snakk med
oss om
regnskap!

33 09 71 71
atenti.no

Aktiviteten i laget har også i år vært sterkt preget av Covid-19. Det aller meste av historielagets aktivitet ble utsatt eller avlyst i første halvår. Årsmøtet ble utsatt og det eksisterende styret fortsatte sin virksomhet om enn i noe redusert omfang.

Årsmøtet

Årsmøtet for 2021 ble først avholdt 19. august på prestegården. Vi valgte å gjennomføre årsmøtet uten foredrag eller underholdning. Det ble servert vaffer og kaffe, men det var ingen utlodning, og vi gikk rett på årsmøtesakene. I alt 24 medlemmer med stemmerett hadde møtt fram. Det ble ingen skriftlige valg. Årsmeldingene både for Våle historielag og for Stiftelsen Våle prestegård ble lest opp og godkjent. Regnskapene for historielaget og stiftelsen ble lagt fram, en del spørsmål ble avklart, og regnskapene ble godkjent av årsmøtet.

Det var ingen innkomne saker. Fra styret var det meldt inn et forslag til vedtektsendring av § 3 som bl.a. omhandler antall styremedlemmer. Her var forslaget å gi mulighet til å øke antall styremedlemmer til inntil 8. Etter noe diskusjon ble vedtektsendringen godkjent og § 3 lyder nå:

Lagets styre består av inntil 8 styremedlemmer, hvorav inntil 7 velges av årsmøtet for 2 år. Det siste styremedlemmet er leder for museumsstyret. Styret skal bestå av minimum 3 medlemmer. Av de

valgte styremedlemmene velger årsmøtet leder for 1 år. Styret velger selv nestleder, kasserer, sekretær og nødvendige utvalg. Hvert år er inntil 3 eller 4 på valg. Det velges også 3 varamedlemmer for 2 år, i nummerorden. Hvert år er én eller to på valg. Styret er beslutningsdyktig når minst halvparten av styrets medlemmer er til stede. Leder har dobbeltstemme ved stemmelikhet. Årsmøtet velger 2 revisorer med funksjonstid 2 år for å revidere historielagets regnskap. Det føres møtebok for styrets møter.

Valgkomiteens leder, Svein Olsen, ledet valget av styremedlemmer. Det sittende styre ble gjenvalgt. I tillegg ble Thorvald Hillestad innvalgt som nytt styremedlem.

Rusletur i Undrumsdal, 27. mai

Historielaget hadde invitert til tur på den gamle kirkeveien som i sin tid gikk fra Tønsberg til Hillestad. Karl Anders Bråten ledet an på lagets rusletur langs en

Avgang fra Nyerrød Nordre. Foto: Arnfinn Eek.

En liten orientering underveis. Her i nærheten var kirken. Foto: Arnfinn Eek.

del av veien som er synlig i Undrumsdal. Nærmere 20 personer deltok.

Turen startet på gården Nyerrød nordre og videre til Snarbærstua der det bodde en svensk skredder på 1800 tallet. Videre til kirketomta der den første kirken i Undrumsdal sto, først omtalt i 1315. Kirken var viet St. Michael. Det er ikke mye å se etter kirken i dag, men langs veien er det flere små grotter. En mener at det i førkristen tid har vært et gudehov i området.

Turen gikk så videre nordover og vi kom til et kryss der det går en sti videre til Grøtåsskolen. Deretter gikk vi inn på en vei som var møysommelig hogget inn i siden på fjellet.

Linneflåtte. Foto: Arnfinn Eek.

På Linneflåtte tok vi pause med kaffe og medbrakt mat. Videre gikk turen ned til Nedre Linneflåtte og fulgte så den nedre veien tilbake til kirkeveien og tilbake til Nyerrød.

Olsok på prestegården

Historielaget var medarrangør ved Olsok-gudstjenesten på Våle prestegård.

Sensommerfestivalen

Historielaget vedtok å trekke seg som medarrangør på sensommerfestivalen 3. og 4. september på grunn av smittesituasjonen. Vi fant det ikke forsvarlig å gjennomføre et arrangement der mange mennesker skulle møtes og aktivitetene ville medføre tett kontakt. Sensommerfestivalen ble avlyst.

Høstmøte på Bakke mølle

Vi arrangerte høstmøtet på Bakke mølle i samarbeid med Øyvind Skjeggerød, 14. oktober. Over 30 personer var til stede. Harald Gjersøe og Øyvind Skjeggerød sto for arrangementet, og temaet var Mølle drift i forgangen tid og museum i nåtid. Øyvind Skjeggerød viste rundt i anlegget og fortalte om alt som var gjort de seinere årene. Her er det lagt ned et imponerende arbeid for å vise mølledrift, vannkraft og utvikling av energi. Mølledammen med vannkraften på den ene sida av elva, på den andre sida bygges et solcelleanlegg som inngang til en ny tid. Inne i bygget er en imponerende samling av gammelt elektrisk utstyr reddet fra et museum kraftselskapene ikke fant å ville satse videre på. Her kan gamle strømmålere vekke minner for den eldre generasjonen, om den gang strømmen «vippet» ved overforbruk – alternativt «kjøpe» strøm ved å putte mynter på måleren. Ute har det kommet på plass en gammel dampkjele som viser hvordan dampmaskinen

Øyvind Skjeggerød orienter bl.a. om arbeidet med å holde dammen i orden. Her kan det være behov for betydelige opprensninger av mudderavleiringer i tida framover. Foto: Arnfinn Eek.

en periode var motoren som ga energi til drift både på land og sjø.

Etter omvisningen ute, ble det kaffe og kake innendørs, mens Harald Gjersøe holdt et informativt innlegg om mølledriftas historie.

Harald Gjersøe forteller om møllas historie. Foto: Arnfinn Eek.

Han forteller at det første gang i 1617 og 1621 beskrives både kvern og sag på Bakke, men man antar at fossefallet har vært utnyttet til drift av kvern og sag fra rundt 1500 tallet. Møllene har demmingsrett i Korsjø og Sjuevannet og herfra kan vannet reguleres etter årstider og behov. Fossefallet kalles i 1600 og 1700 tallet Bøssefoss, som kommer av en lokalitet på vestsiden av elva. Sag og kvern med vannfall, tilhørte for det meste eierne av gården vestre Bakke. Også kalt «futebakke» – gården var også skrivergård.

I 1661 ble det skåret 1650 bord på en flomsag under Bakke. Bordskatt ble 8 riksdaler og en ort. Det sies at fossen hadde meget slapt fall. Sagskatten utgjorde 4 ½ riksdaler i 1663. I 1675 eide sogneprest Ambrosius Flor og Claus Røyem hver sin halvpart av fossen. Ved denne tiden ble saga nedlagt mens kverna fortsatt

var i bruk. På begynnelsen av 1700-tallet nevnes det at bruket består av «2 par kverner».

Mølleboligen ble kalt Kvernstua og Bakkestua. Her kunne det nok være at bøndene fikk servering mens kornet ble malt. I 1765 ble mølleren og kone ilagt bot på 20 riksdaler for brennevinshandel.

I november 1894 brenner mølla, mens korntørka og omliggende bygninger ble reddet. Ny mølle ble bygget året etter. I 1898 stiftes AS Bakke Brug, blant annet med utenbygds kapital. Selskapet overtok mølle og sag og satte i gang bygging av et teglverk på jordet sør for mølla. Da teglverket var nær fullført, førte lavkonjunktur og overetablering i tillegg til store tekniske utfordringer, til at verket aldri kom i drift. Den største utfordringen var nok en kraftig overvurdering av hva vannfallet kunne gi av kraft.

Bruket rammes av nye branner, først i 1900 og deretter i 1936, men bygges raskt opp igjen.

Under krigen var det stor aktivitet med matmelproduksjon siden import ikke var særlig aktuelt.

I 2008 overtar Øivind Skjeggerød møllebygningen med maskiner og inventar. Brødrene Gjersøe beholder grunnen, vann og demningsrettighetene samt mølleboligen. Skjeggerød får full adgang til å benytte demningsrettighetene for å kunne utvikle Bakke Mølle til et energihistorisk senter, slik vi ser i dag.

Den kulturelle skolesekken

I år hadde vi besøk av 211 skoleelever i 4. trinn fra åtte skoler i nye Tønsberg. Besøkene ble fordelt over fem dager i

«Presten Stoltenberg» og tjenestejenten foran elever fra Solerød skole. Fra venstre: Kristian Juel, Siv Ellen Kristiansen og Anita Læret.

november og desember. Denne aktiviteten har blitt omfattende og arbeidskrevende. Den innebærer en stor dugnad for lagets medlemmer, både arbeidsmessig og organisatorisk, men gir en kjærkommen inntekt til historielaget. Vi vil her takke for velviljen og arbeidsinnsatsen til hver og en som stiller opp for denne aktiviteten. Vi takker også kulturetaten i nye Tønsberg som har videreført det gode samarbeidet om Den kulturelle skolesekken, som var etablert mellom historielaget og Re kommune.

Førjulsmøte

Det årlige førjulsmøtet gikk av stabelen 25. november på Våle prestegård med nærmere 30 personer til stede. Tidligere sogneprest i Våle, Nils Øyvind Kjøl, fortalte om jul og juleforberedelser slik han husket det fra sin barndom i en prestefamilie på Sørlandet, først i Sirdal og deretter i Moland. Han innledet med å fortelle litt om foreldrenes bakgrunn som misjonærer i Mandsjuria før og under krigen. En dramatisk historie med flukt fra Maos revolusjonære tropper, der de med hjelp fra sovjetiske soldater kom seg ut av Kina med sine mindreårige barn, den ene nyfødt. Vel tilbake i Norge ble

det først noen år i Oslo, der Nils Øyvind ble født, før hele familien flyttet til Sirdal hvor far ble sogneprest. Oppvekst og julefeiring var preget av livet på prestegården der en del av prestens lønn ble utbetalt i naturalia fra gården.

Det ble sunget julesanger, og spist grøt og julekaker.

Medlemmer og økonomi

For 2021 har 167 medlemmer betalt kontingenten på kr 200 til støtte for laget. Dette er en viktig del av økonomien i historielaget, spesielt i et år med få arrangementer som har gitt muligheter for inntekter. Også i år har mange av lagets medlemmer deltatt i dugnadsarbeid, både i oppgaver knyttet til vedlikehold og oppgradering av bygningene på prestegården,

og i forbindelse med de arrangementene det har vært mulig å gjennomføre.

Historielaget har i år støttet Stiftelsen Våle prestegård økonomisk med nærmere kr 16.000 i forbindelse med vedlikehold. Styret har avholdt seks styremøter og behandlet i alt 68 saker.

Styret består av:

Leder *Karl Anders Bråten*

Nestleder *Harald Gjersøe*

Kasserer *John Kihl*

Sekretær *Inger Marie Olsen*

Styremedlemmer *Mette Kirkevold,*

Thorvald Hillestad og Arnfinn Eek

Leder av museumsstyret *Borghild*

Søyland

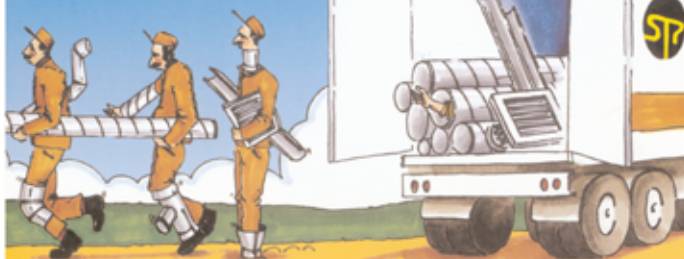
Varamedlemmer: *Unni Wike,*

Marit Hammer og Vidar Flåteteigen.

En god samarbeidspartner innen blikk og ventilasjon

VI SELGER ALT INNEN:

- Takrenner stål
- Takrenner aluminium
- Profilerte plater / coil
- Taksikring
- Spirorør / deler
- Firkant ventilasjon
- Teknisk Ventilasjon
- Boligventilasjon
- Isolasjon
- Plane plater / coil
- Festemateriell
- Verktøy
- Takstein
- Papp og Shingel

SP STÅLPROFIL A | S

Stålprofil A/S har beliggenhet sentralt midt i Vestfold, og er leverandør for hele landet
Industriveien 9, 3174 Revetal • Telefon: 330 65 300 • Telefax: 330 65 309
post@staalprofil.no • www.staalprofil.no

Foto: Arnfinn Eek.

Stiftelsen Våle prestegård 2021

Det har vært et nytt vanskelig år for oss. Koronaen har ikke sluppet taket, og det har ført til et nytt år med lav aktivitet.

Vi merker jo dette godt økonomisk. Ingen inntekter fra Sensommerfestival, og redusert utleie. Det har derfor ikke vært mulig å sette i gang noen nye prosjekter i år. Vi har prioritert å få ferdig toalettene i låven.

Nå er de ferdige, og vi som har jobbet med toalettene synes det ble riktig så bra. Ikke minst økonomisk, her har det vært gjenbruk på det meste.

Fra den gamle kirka i Undrumsdal fikk vi panel, isolasjon, toalett og vask.

Dører fikk vi av et annet bygg som ble revet. Vi har fått noen fliser og varmekabler, og resten er kjøpt til gunstige priser.

Taket over toalettene viste seg å lekke litt under kraftig regn. Det siste vi har gjort i høst er derfor å legge nytt tak. De gamle platene var dårlige, og i samråd med Riksantikvaren ble vi enige om at det ville kle bygget best å bruke gammel

Begge toalettene er nå ferdige. Endelig har Prestegården et godt toalett der man kan komme inn med rullestol. Foto: Arnfinn Eek.

takstein. Vi la nytt rupanel, takpapp og gammel stein som vi hadde stort lager av. Det ble en utfordring å legge stein med ulik krumming lengde og bredde, så det trengs nok litt justering til våren.

Vi har også vært ute ved en gammel låve i Hedrum og tatt opp et låvegulv, som nå ligger lagret inne på låven på prestegården.

Styret i stiftelsen Våle prestegård

Leder *Hans Jørgen Skinnnes*

Nestleder *Karl Anders Bråten*

Kasserer *Arild Bø*

Styremedlemmer *Bjørn Rygh, Anders Skaug og Eivind Yrjan Starnes*

Nytt tak på toaletter og inngangsparti. Foto: Arnfinn Eek.

**Vika landhandel
butikk og kafe
torsd, fred, lørd
kl 12-16**

Glasshytta i Vivestad

Lager **kunstglass**
for hverdag og fest

Velkommen til verkstedutsalget.

Åpningstider:

tirsdag til fredag: 10-16

lørdag: 11-15

www.akglass.no og facebook

**Samme lave pris
i butikk som på nett**

Revetal

33 06 26 55

www.power.no

Kjærs
Rørleggerforretning

 Kopstadveien 477,
3178 Våle
  48 14 36 56

Ditt hundehotell i Vestfold

Damtjernveien 44, 3175 Ramnes • Telefon 958 52 886
E-post: ulrich@damtjern.no • www.damtjern.no

 Følg oss på facebook!

Bygdehuset Sagatun
- utleie til alle anledninger
Tlf. 333 97 781

Husk bingo på tirsdager!

Året 2021 ble nok en gang et år preget av pandemi, med avlyste møter, utsettelse og omrokeringer i det planlagte programmet. Det er allikevel gjennomført en god del aktiviteter, og her skal vi ta en kort gjennomgang.

Da årsplanen skulle fastsettes rett før jul i 2020 var samfunnet igjen i gang med ny nedstenging, så vi valgte å ikke ha noen møter før årsmøte i mars 2021. Det skulle vise seg at selv det ikke var mulig. Det som derimot var mulig – eller nødvendig – var styremøte. Det er jo ingen sensasjon, men styremøtet i mars ble avholdt digitalt på Teams, og det var første gang i historielagets historie! Nå vil vel de fleste tenke at DET er vel ingenting å skrive om, men alderssammensetning og databakgrunn tilsa at det ikke var noen selvfølge at dette skulle bli vellykket, men det ble det, selv om styret nok var skjønt enige om at det ER hyggeligere å møtes fysisk!

Rusletur i Fon, Skotvedt – Endesetra

Årsmøtet i mars ble utsatt, det samme ble rusleturen i april. Så da er vi framme ved årets første gjennomførte arrangement, nemlig rusletur fra Skotvedt til Endesetra i Fon. Kåre Holtung, Trygve Gran og Hans Kristian Hjelmtvedt ledet an og fortalte.

Trygve Gran skrev et utførlig referat fra turen, her gjengis et utdrag av referatet: *I vakkert og varmt forsommervær samlet Ramnes Historielag 50 deltakere til rusletur*

Matpause. Foto: Per Bjerkø.

på den nylig opprustedede skogsbilveien – Skotvedtveien – i Fon 13. mai.

Den nye Skotvedtveien følger i det vesentlige traseen til den første skogsbilveien som ble anlagt her i 1960. I de 60 årene som har gått, har tømmerbilene vokst i lengde og bredde og ikke minst i lastekapasitet, slik at det måtte til en kraftig opprustning av veien for å få tømmeret ut.

I tidligere tider var det mange som bodde i stuer og på plasser i tillegg til gårdene i Skotvedtgrenda. Hustufter og rydningsrøyser forteller om dyrking og bosetting i skogene hvor beboerne kunne høste av det naturen ga. Både unger og voksne hadde også noe utkomme fra arbeid på gårdene i bygda. Flere fortalte historie og historier fra disse nedlagte plassene og de som bodde der: Josefsen som rydda nytt land, til dels i skinnen fra ei parafinlampe, og som bygde en flott mur av all steinen. Muren står fortsatt som et monument over slitet og er verdt et besøk. Og om Helga som

arbeidet på gårdene i onnene, og som ellers tjente til livets opphold med torgsalg av blomster, bær og pyntegrønt. Kåre anbefalte også et besøk – gjerne med barnebarn – i Lianhula, eller Fjellstua, som den også kalles. Det ble videre orientert om gårder og virksomheter som fortsatt drives, bl.a. «Bodils hjemmebakeri» som drives videre av hennes svigerdatter, Merete, med både kakebaking og torghandel.

Hans Risberg ble født i Plassen i 1940. Han fortalte at det var noe ensomt her for unger i oppveksten. Det var 4 km skolevei til Holtung, som ofte måtte forseres på ubrøyta vinterveier. Faren – Aksel Risberg – var maler og mye borte på arbeid, så familien måtte trå til i arbeidet på gården. Plassen ble senere solgt, og husene ble revet.

Tett ved Plassen ligger Kakebakken, et merkelig gårdsnavn som har gitt mange spekulasjoner. Muntlige overleveringer forteller at det har vært et rettersted her hvor forbrytere ble halshugget. Dermed kan det opprinnelige navnet på stedet ha vært Kakkebakken. En annen teori er at det militære Kakebu (arrest/fengsel) er grunnlaget for navnet. Det er ingen skriftlige kilder som forteller noe om dette.

Rusleturen fortsatte nordover til et område med tidligere seterdrift for gårdene Haga og Enne på østsida av Revåvannet. Hans Kristian Hjelmtvedt, tidligere grunneier i området, fortalte om seterdrifta som fortsatte til inn på 1900-tallet. Hans Kristian fortalte også om pliktleveransen av trekull til Eidsfoss Jernverk, som raserte skogene i distriktet. Videre orienterte han om det møysommelige og til dels farefulle arbeidet med å bygge og brenne de mange kullmilene som vi nå ser sporene etter i skogene.

Knut Ivar Løken ga en vurdering av skogen som nå står frodig på setervollene og i området for øvrig, bl.a. en lund med flotte bøketrær. Biologen Hallvard Holtung pekte på viktigheten av å ta vare på mangfoldet i skogen. Frivillig fredning av skogsarealer er en aktuell mulighet.

Etter en spisepause i solskinnen var det mulig å nyte den flotte utsikten over Revåvannet og gårder og landskap på østsida av vannet.

Rusletur på Fossan og Bakke Mølle

I juni var det igjen klart for rusletur, denne gangen på Fossan, med avslutning på Bakke Mølle. Vi gir igjen ordet til Trygve:

Ca. 40 stykker trosset truende skyer og melding om regn og var med på rusletur på Fossan og etterfølgende besøk på Bakke Mølle 20. juni. Frammøte og parkering var på Nordre Fossan gård hvor Kåre Holtung ønsket velkommen, og tidligere eier, Jon Brattestå, fortalte om gården, gårdsdrifta og slekta. Per Bjerkø hadde laget kart og kopiert gamle bilder på et ark som deltakerne fikk med på turen.

Fossan gård kom i familiens eie da Hans Brattestå, født i Seljord, kjøpte gården i 1923. Barnebarnet Jon overtok etter sin far Rolf i 1979 og giftet seg med Ingegerd Holt fra Fon. Fra 2011 er det fjerde generasjon Brattestå, Ståle, som er eier og bruker av gården.

Etter oppholdet på gården, ble det en rusletur rundt på Fossan hvor Jon m/fl. fortalte. Tre fossefall i Storelva ga gjennom mange hundre år drift av sager og kverner, og senere til Bakke Mølle, Nordre Fossan Mølle og Søndre Fossan Mølle. Denne aktiviteten ga grunnlag for annen virksomhet, slik ble Fossan et lite senter med landhandel og bensinutsalg, poståpneri, ikke mindre enn

Frammøte på Nordre Fossan. Foto: Per Bjerkø.

tre kassefabrikker, garveri og urmaker. Her var det også legekontor i mange år. Senteret fikk et ekstra puff da Eidsfossbanen åpnet i 1901 og Fossan fikk jernbanestasjon. Far til forfatteren Kåre Holt arbeidet på jernbanen og bygde hus på Fossan. Kåre overtok huset og skrev mange av bøkene sine her.

Jon tok spesielt for seg virksomheten ved Nordre Fossan Mølle i Ole Halvorsen Bernaas' tid fra 1905 til 1923. Den gangen hørte gården og mølla sammen. Bernaas var en svært driftig mann som bl.a. bygde frørenseri i tilknytning til mølla. Sagbruket utvidet han med en trevarefabrikk hvor det ble laget omkring 4000 vaskemaskiner (to av dem finnes på Bygdetunet Brår). I tillegg ble det produsert forskjellige slags skaft, tresko og klesruller. Allerede i 1909 produserte Bernaas elektrisk lys til mølla, gården og naboer med eget aggregat. Gårdsdrifta ble utvidet med en revegård i 1910. Møllebruket ble skilt fra og fortsatte i familiens eie da gården ble solgt.

Jon fortalte videre om Ramnes Ysteri som var landets første samvirkeysteri. Dette ble etablert på Fossan i 1860 og hadde 28 leverandører fra Fon, Ramnes og Våle. Ysteriet ble nedlagt i 1893, og virksomheten ble videreført på Revetal. (Re-minne 2015 har mer om ysterier i Re.) Etter at ysteridrifta opphørte, var det smie her. Seinere ble det bygd bolighus på tomte. Nå er dette et

tilholdssted for en kvinnelig MC-klubb som kaller seg «MC-musene».

Med utsikt mot det gamle «Firing-torget» fortalte Jon at Firing i sin tid var et viktig trafikknutepunkt med datidas veinett. Anders Hansen Stensholt hadde landhandleri fra 1909 til butikken brant i 1954. Seinere hadde familien iskremfabrikk i noen år (til stor glede for Jon!). I seinere år har det vært symaskinsenter og gårdsbutikk på stedet.

Litt nord for Firing-torget ble Ramnes kommunes første kommunelokale bygd i 1861. Lokalet var i bruk til det nye Tingvoll storklart i 1927. Bygningen har siden blitt brukt som bolig, og slik er det fortsatt.

Fra Fossan dro deltakerne i biler til Bakke Mølle. Pga. det fuktige været ble resten av programmet – inklusive spisepausen – inne på mølla. Eierne av mølla, Øyvind Skjeggerød, ønsket velkommen og fortalte «nytt siden sist». Den iderike «tusenkunstneren» har alltid prosjekter på gang, ett av dem er et solcelleanlegg som er bygd på vestsida av elva. Foreløpig er seks solceller på plass. På solskinnsdager produserer disse 19 kwh salgsstrøm til strømmettet. Planen er videre utbygging til 36 solceller.

I mølledammen er det metan i bunnslammet. Dette demonstrerte Øyvind for elever fra ungdomsskolen. Nær vannkanten presset han halvveis ned ei kasse uten bunn. I mudderet under kassa rørte han rundt med en pinne for å frigjøre gassen så den kunne stige opp i kassa. Med en lystenner tente han gassen, og kassa for mot skyene som en raket! En framtidig energikilde for mølla? Møllebesøket ble avsluttet med at Øyvind demonstrerte skjæring på saga som er flyttet hit fra Skotvedt i Fon.

Matpause på Freste. Foto: Per Bjerkø.

Åpen gård ble avlyst – rusletur på Freste i stedet

Heller ikke i år fant vi det forsvarlig å arrangere «Åpen gård». Da avgjørelsen måtte tas var usikkerheten fortsatt stor, så vi håper på bedre tider i 2022. Avlysningen gjorde at vi fikk «en ledig helg», så da arrangerte vi rusletur på Freste – den som egentlig skulle vært i april. Igjen er det referent Trygve som tar oss med på turen:

Årets tredje og siste rusletur ble avvirket på Freste søndag 29. august i strålende sensommervær. Kåre Holtung ønsket vel 50 deltakere velkommen og orienterte om turopplegget. Jan Vidar- og Erik Bjune, far og sønn, hadde planlagt turen og fungerte som guider.

Navnet Freste ble i 1399 skrevet «Frøysteig», gammelnorsk «Frøysteigr», «hvor første ledd må være genitiv av gudenavnet Frøyr. Den nærmeste forklaring på gårdsnavnet synes å være at teigen, som igjen

betegner et avgrenset stykke jord eller skog, har hørt til et tempel for fruktbarhetsguden Frøy.» Det må vel bety at i dette området har det vært et gudehov for Frøya?

Jan Vidar og Erik orienterte om gårdene i området og de som bor der, både øst og vest for Bispeveien. Med i denne orienteringen var også Rasta-gårdene i tidligere Sem kommune. På en av disse gårdene skjedde det i 1944 et dødsfall under uklare omstendigheter. «Rottenikken», som da opererte i området, ble dømt for å ha drept vedkommende, men ble senere frikjent for dette.

Dette området er sammen med Bjune-sletta den sør-østre delen av den store, sammenhengene Ramnessletta. Denne delen er uvanlig flat, og med kun få høydemeter over havet, er landskapet svært utsatt for flom i perioder med mye regn. Det har stått opp til to meter vann over jordene, som da har blitt en innsjø med noen små «øyer».

På høydedragene omkring har det vært flere bygdeboger. Fra hver bygdeborger var det utsikt til naboborgen. Slik kunne de varsle om fiendtlige inntrengere. Noen større bygdeboger var tilholdssted for folk og fe i ufredstider.

Det ble en stopp ved gården hvor Lars Melbostad (1902-74) hadde sitt virke. Melbostad var kjent som en dyktig bonde og en ikke mindre dyktig tillitsmann. Han var ordfører i Ramnes fra 1952 til 1967. I tillegg hadde Melbostad en rekke tillitsverv lokalt, på fylkesplan og landsplan.

Det var spisepause ved vanntårnet fra Eidsfossbanens tid (banen var i drift fra 1901 til 1937). Vanntårnet ligger tett ved Storelva, og her fikk lokomotivene etterfylling av vann. Ei pumpe i tårnkjelleren pumpet elvevann opp i en 3000 liters tank i toppen av tårnet. I starten var det manuell betjening av pumpa, og det fortelles at ungdom fikk fem øre for hver tankfylling. Senere ble det elektrisk pumpedrift. I kalde dager og netter ble det fyr i tårnet for å hindre frost. Ramnes Historielag har ansvaret for vedlikeholdet av vanntårnet.

Erik fortalte om jernbanestasjonen på Freste og om poståpneri og butikk. Posttjenesten ble etablert ved Freste stasjon fra starten i 1901 og senere flyttet til Freste Landhandleri som ble etablert rundt 1920. Freste poståpneri brukte i en periode Frestis som postadresse. Både poståpneriet og butikken ble nedlagt i 1970. Store deler av den gamle jernbanetraseen har blitt vei, slik også på Freste. Jernbanebrua over Storelva har blitt veibru, og den er fortsatt like funksjonell etter 120 års bruk. Det fortelles at oppsitterne betalte to øre for brua da banen ble lagt ned, men det er ikke bekreftet. Kanskje var det ei hel krone?

Endelig innemøte! – Årsmøte 20. september

Etter et helt år uten ordinære møter var det duket for årsmøte mandag 20. september. 27 personer var til stede, fikk først et engasjert kåseri om Selma Lagerløf, holdt av Astri Søyland. Deretter var det årsmøte. De enkelte sakene ble raskt gjennomført, og det nye styret ble:

Kåre Holtung, leder
Jan Vidar Bjune, nestleder
Astri Søyland, sekretær
Odd Roar Sulutvedt, kasserer
Inger Ekstrøm LeMaire, styremedlem
Solveig Skuggedal, styremedlem.

Trygve Gran gikk ut av styret, men inn i valgkomiteen, som for øvrig består av *Johan Christian Haugan* og *Torunn Frøland*. Revisorer ble *Solveig Myrstad* og *Morten Kihle*.

Per Bjerkø og Trygve Gran går begge ut av redaksjonskomiteen for Re-minne og ble takket med blomster og gode ord av leder og redaktør. Per har vært med i redaksjonen i alle år fra starten av Ramnesiana og seinere Re-minne – i alt 42 år – og det meste av denne tida som redaktør! Dette kvalifiserer i høy grad til æresmedlemskap i historielaget, men denne utmerkelsen fikk Per for flere år siden. Trygve kom med i redaksjonen da Re-minne ble etablert som felles årsskrift for historielagene i Våle og Ramnes i 2003.

Trygve Gran takker også av som styremedlem etter vel 10 år i styret, de siste fem årene som sekretær. For samlet innsats gjennom mange år utnevnte årsmøtet Trygve til æresmedlem i Ramnes Historielag. Trygve takket for anerkjennende ord, blomster og æresmedlemskap. Han roste godt lederskap og dyktige og arbeidsvillige medarbeidere

og takket for fellesskap og mye hygge i historielaget.

18. oktober – møte på Vonheim

Vår nye sekretær Astri Søyland refererte fra møtet, her er en redigert versjon:

«Bygging og vedlikehold av gamle veier» var tittelen på kåseriet Kåre Holtung holdt på Vonheim i Fon for 42 fremmøtte. Kåre, som har arbeidet i Statens veivesen og i Mesta i 47 år, har meget gode forutsetninger for å snakke om veier. Han hadde gjort grundige forberedelser ved å studere historisk litteratur om emnet, og vi fikk se forskjellige kart over veier i Vivestad, Fon og Ramnes så langt tilbake som 1820–1982. Hvert kart viste en veistreknings start og endepunkt, og vi fikk vite årstallet for når enkelte av veiene var laget. Slik ble det en oversiktlig og god framstilling.

Fra gammelt av hadde vi noe som kaltes Hulveier. Det var i utgangspunktet en sti for gående, ble så brukt av ryttere og til slutt ble slede benyttet. Den eneste hulveien i Ramnes gamle kommune som er registrert, ligger i Fon, mellom Herkjeft og Sjuve. Mange fornminner og gravhauger finnes langs denne hulveien som nå er en dårlig traktorvei. Når disse hulveiene ble utbedret slik at de fikk karakter av kjørevei, vet vi ikke. Første kart med opptegnelse av kjøreveier er fra 1820.

Det store tidsskille kom med Veiloven av 1824. Vi fikk to grupper veier: Hovedveier som hovedsakelig ble bekostet av amtet, og bygdeveier som ble bekostet av Tinglaget, senere kommunen.

Veiloven inneholdt arbeidstidforskrifter. Dagen begynte kl. 6. Hvilepause fra 12 - 14, så på'n igjen til kl 19. En pause i hver arbeidsøkt. 10 timers arbeidsdag. Veiloven

inneholdt også instruks om hvilke redskaper en veiarbeider måtte ha til disposisjon. Den første veivokteren i Vestfold ble ansatt i 1910. Han var fra Lågendalen og het Ludvik Falk. Kåre fortalte at mange av veivokterne var ærekjære mennesker som mente at det var mye makt i lua de hadde rett til å bære.

Vedlikehold av veiene var i flere hundre år en plikt pålagt bøndene, en plikt som var årsak til konflikter og misnøye. Veiene var inndelt i roder, og hver gård hadde en parsell den hadde ansvar for. At vedlikeholdet kunne være så som så, forteller historien om besøket av kong Kristian den 5. av Danmark i 1685. Det var anlagt en kjørevei gjennom Vestfold som gikk forbi Fossan og Valle. Den ble benyttet av en biskop i 1593. Kongen skulle reise samme veien nesten 100 år senere, men måtte bytte ut vogn med hest da han kom til Drammen. Veien var for dårlig. Pliktarbeid ved veiarbeid ble avvirket i 1920 i Vestfold.

I 1903 utarbeidet kommunestyret i Ramnes en oversikt over sju veiprosjekter fordelt over hele kommunen som man håpet å få realisert i løpet av 25 år.

I 1982 var det to kommuneveier i Ramnes: Tinghaugveien og Jare-Fossnes. Riksveier var: Bispeveien 35, Vivestadlinna 312 og Fossan- Sjuve 306. Resten av veiene i kommunen var fylkesveier. I dag har vi ingen riksveier i gamle Ramnes, kun fylkesveier og kommuneveier.

Kåre illustrerte kåseriet med bilder og krydret det hele med morsomme anekdoter.

«Fra bokskap på Vonheim til ledelse av norsk bibliotekvesen»

Vi lar Astris ord beskrive dette møtet, også her i redigert utgave.

Det hvilte en forventning over forsamlingen på Re Helsehus 8. november 2021. Bonde-sønnen fra Revå i Fon, Asbjørn Langeland, skulle fortelle om sitt liv, veien fram til stillingen som direktør for Statens bibliotek-tilsyn.

Han hadde mye pent å si om sine barne- og ungdomsår i Fon. Det fantes ikke så mange barnebøker da han vokste opp, men «Frø-ken» Elda, seinere fru Holtung, fikk laget noen hyller i klasserommet og kjøpte inn noen bøker. I storskolen fantes et bokskap, og ungene fikk låne ei bok i uka. Lærer Holt brukte ofte siste timen til høytlesning. Han leste med stor innlevelse. Tårene kunne blinke hos ham, og han gav ungene mange litterære opplevelser. På Vonheim, ungdomslokalet, var 700–800 bøker plassert i brune skap. Der begynte han å låne bøker da han var 12–13 år, og han ble med i en studiering på Vonheim da han var 15 år. Det var forskjellig alder på medlemmene, og Asbjørn lærte mye om litteratur der.

Etter barneskole fulgte realskole og gymnas i Horten. Naboen til Asbjørn, Arne Teien, hadde ansvaret for biblioteket på Vonheim. Asbjørn fikk opplæring av Arne slik at han fungerte som bibliotekar mens han gikk på skole i Horten. Biblioteket var åpent hver fredag fra kl. 19–21. Badstua var også åpen på den tida, og mange kombinerte bading og boklån. Folk satte seg ofte ned og pratet om bøkene de hadde lest, og dermed fikk Asbjørn god hjelp til å veilede andre når de skulle låne.

Etter examen artium fikk han en assistent-stilling på Sentralbiblioteket i Tønsberg. Der var han i to år. Han brukte tida godt, besvarte 32 brevkurs og leste et stort antall bøker. Bestått eksamen var inngangsporten til Statens bibliotekskole. I 1964 var han ferdig utdannet bibliotekar, og i 1965 giftet

han seg med sin Gro som også var bibliotekar.

En kneskade gjorde at han ble fritatt for militærtjeneste. Han tok en telefon til Drammen og fikk jobb. (Tenk på forkjellen til våre dager!) Senere ringte rektor på bibliotekskolen og spurte om han kunne ta på seg jobben med å administrere brevskolen. Det betød å rette ca. 70 brev i uka! Inger Firing, en av våre tidligere bibliotekarer, fikk rettet sine brev av ham.

25 år gammel ble han ansatt som bibliotek-sjef ved Skedsmo bibliotek/Akershus fylkesbibliotek. Mye ansvar, mye arbeid, vekslende oppgaver, stor utvikling i bibliotekenes oppgaver. Forfatterkvelder, visekvelder, filmkvelder og kunstutstillinger, her kom erfaringen fra ungdomslaget i Fon godt med. Han hadde også oppsyn med bibliotekene i fylket. Et sted var det dårlig med bøker, pengene fra kommunen sto urørt. «Hvorfor har dere ikke kjøpt inn nye bøker?» «Borten (statsministeren) har sagt vi skal spare», var svaret!

En skulle tro at Asbjørn Langeland hadde mer enn nok å bruke tid og krefter på i sitt krevende arbeid, men «det er kvile i vekslende arbeid», så ekteparet kjøpte en gård på Bjerke i Frogner. Men da den nye kulturloven kom, måtte han slutte med griser.

Asbjørn Langeland har gjort mange, mange ting i sitt arbeidsliv. Det blir for langt å nevne alt, men en smakebit: Han arbeidet for Kulturdepartementet med en utredning om nordisk biblioteklovgivning. Han var medlem av den norske UNESCO-kommisjonen i åtte år, og ledet et utvalg oppnevnt av Sametinget for å utrede samiske bibliotek- og litteraturtjenester. Han satt i styret for Finsk-Norsk kulturinstitutt i 17 år, og

var medlem av en rekke andre nasjonale og nordiske komiteer innen kulturfeltet. Mye internasjonalt samarbeid førte til reiser på kongresser rundt om i verden. India og Sør-Amerika ble nevnt.

Svært spennende var arbeidet i Mo i Rana. Jernverket ble lagt ned, og mange av arbeiderne skulle omskoleres til å arbeide ved Nasjonalbiblioteket som skulle bygges opp der. Det ble åpnet i 1989. Studentene var ivrige og lærenemme. Langeland hadde stor glede av alle turene til Mo i Rana.

Asbjørn Langeland ble ansatt som direktør for Statens Bibliotektilsyn i 1991. Kong Harald og statsminister Gro Harlem Brundtland undertegnet ansettelsesbrevet hans. Direktøren ble utsatt for press fra mange kanter, men han hadde bare regjeringen å forholde seg til. Han hadde ansvar for alt som 20 medarbeidere gjorde og skrev. Et budsjett på 100 millioner, og rapportering til departementet hvert år.

Ett av høydepunktene i livet hans var åpningen av Tønsberg nye bibliotek i 1992. Der hadde han jo startet sin karriere. Kong Harald var til stede. Langeland skrev talen som statsråden holdt i den anledning.

Alvorlig rustskade. Foto: Kåre Holtung.

med å rette en stor takk til Arne Teien og biblioteksjef Bårdset i Tønsberg. 56 tilhørere kvitterte med god applaus.

Julemøte

Årets siste møte avholdes 6. desember på Bygdetunet Brår, men det er etter at årets Re-minne har gått i trykken. Det er planlagt tradisjonelt julemøte kombinert med sangkveld, der Trygve Gran har forberedt sanger fra Mads Bergs sangbok, en bok som bør være kjent for mange fra skoletiden.

Vedlikehold Bygdetunet Brår

Det har som vanlig blitt jobbet jevnt og trutt med vedlikehold av Bygdetunet Brår. Bygningsmassen krever sitt, og uteområdene må holdes i stand. Det store løftet – bokstavelig talt! – var utskifting av jernføttene som stabburet hviler på. De var skadet, sannsynligvis etter salpeterlekkasje fra tidligere tider, og hadde begynt å ruste kraftig. Slike støpejernsføtter er ikke bare å dra på Jernia for å kjøpe, her må det spesialbestilles!

Endelig på nye «føtter». Foto: Kåre Holtung.

I Mandal finnes Mandal Castings AS, så de fikk tilsendt en av de «friske» føttene som mal, og støpte så seks nye føtter. Stabburet måtte nødvendigvis jekkes opp for å få skiftet disse, det ble gjort på dugnad. Til delvis dekning av kostnadene fikk vi igjen hjelp av Sparebankstiftelsen Nøtterøy-Tønsberg. De har nå bidratt to år på rad,

Et «gammelt» bein pakket for å sendes til jernstøperiet som mal for nytt. Foto: Kåre Holtung.

Matpause for dugnadsgjengen på Brår.

Foto: Kåre Holtung.

både til reparasjon av taket på stabburet, og nå til støpejernsføttene, så vi retter en stor takk til dem.

Støtt historielagene – bli medlem!

Kontingenten er kr 200 per år per person.

Våle historielag – konto 2545.20.27081
Ramnes Historielag – konto 2557.20.17152

Ramnes
Historielag

RETORVET

28 BUTIKKER • GRATIS PARKERING

ÅPENT: 9-20 (18) MENY 7-21 (20)

- Vinmonopolet
- Mester Grønn
- Princess Interiør
- Restauranten
- Bytteskjerm.no

- Norli Bok & Hobby
- Mr Mister
- Kappahl
- Sunkost
- Meny

- Nille
- Postnord
- Frøkna På Landet
- B-Young
- Power Revetal

- Skoringen
- Vita
- Kaffetid
- Boots Apotek
- Chic Frisør

- C-Optikk
- Gullfunn
- Sport 1 Revetal
- Stor & Liten
- Re-torvet Café

- Varemagasinet HOVS
- Yes vi leker!
- Traktøren
- Dinas Hus
- Fotohjørnet

ALT PÅ ETT STED

På Retorvet finner du alt du trenger, her kan du handle med lavere skuldre i ditt eget tempo.

Vi har over 600 gratis parkeringsplasser

*Utvalg som i byen
– service som på landet!*

postnord

b.young®

Stor & Liten

GULLFUNN

MODELLERS

MENY

Frøkna På Landet

KappAhl

c)optikk®

sunkost

SKORINGEN

Mester Grønn

nille

TRAKTØREN
KJØKKENUTSTYR

norli

VINMONOPOLET

Kaffetid

sport 1
ekte sport.

PRINCESS

Mr Mister

Boots

RE Torvet Café

VITA

RESTAURANTEN
GOOD FOOD & LIVE SPORTS

HOVS

CHIC
FRISØR

POWER

yes!
vi leker

www.re-torvet.no

Du finner oss i hjertet av Vestfold:

15 min fra Hof • 15 min fra Holmestrand • 15 min fra Andebu • 15 min fra Tønsberg

Montér

MONTÉR REVETAL

Ditt lokale Byggevarehus

HENGRØD

LØSNINGER TIL VEKST

Skreddersydde løsninger
tilpasset dine behov

www.hengsrød.no
tlf: 33061120

Kran - Krok - Henger - Spesialbygg

Din fotograf til alle anledninger!

Bryllup og portrettfotograf.
Foreviger små og store øyeblikk
både tradisjonelt og mer
dokumentarisk.
Bedriftsfoto og reklame.

www.fotovrolijk.com
Ada Marlene Vrolijk
tlf: 45266924

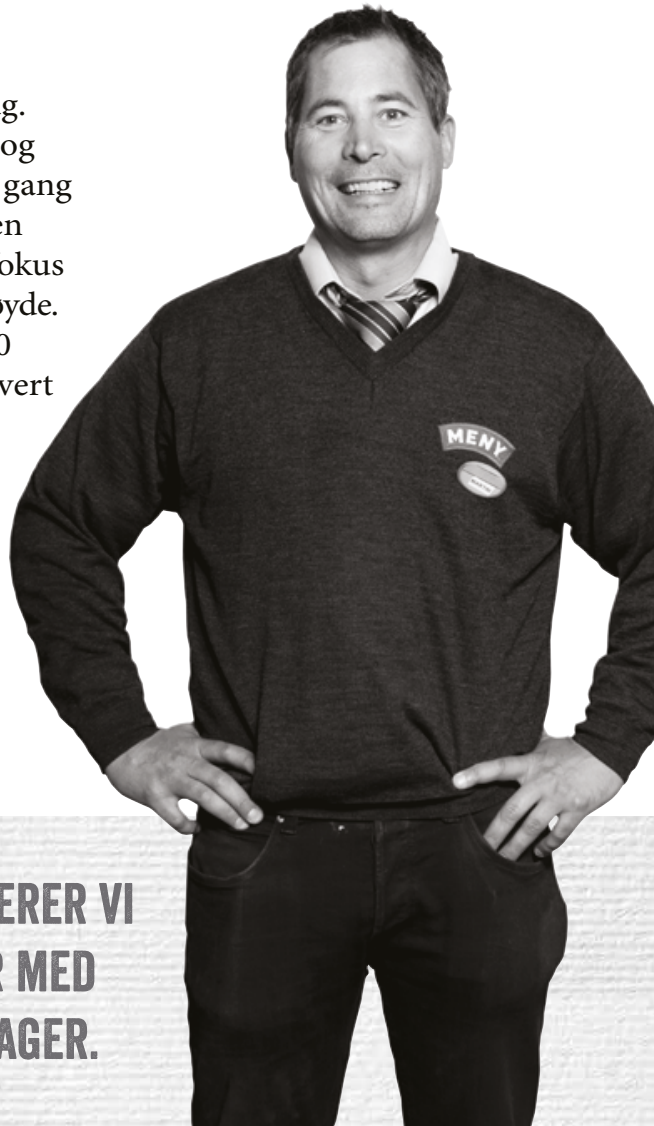

MENY REVETAL

Med fokus på service!

Utrolig mye har skjedd siden starten i 1910 og fram til i dag. Utviklingen har vært enorm og knapt noe er slik det var den gang i de gode gamle dager. Men en ting har ikke forandret seg, vi må ha fokus på å hele tiden gjøre kundene våre fornøyde. Akkurat det faktum er alle de over 100 som jobber her klinkende klar over, hvert minutt, hver time, hver eneste dag.

Martin Gram

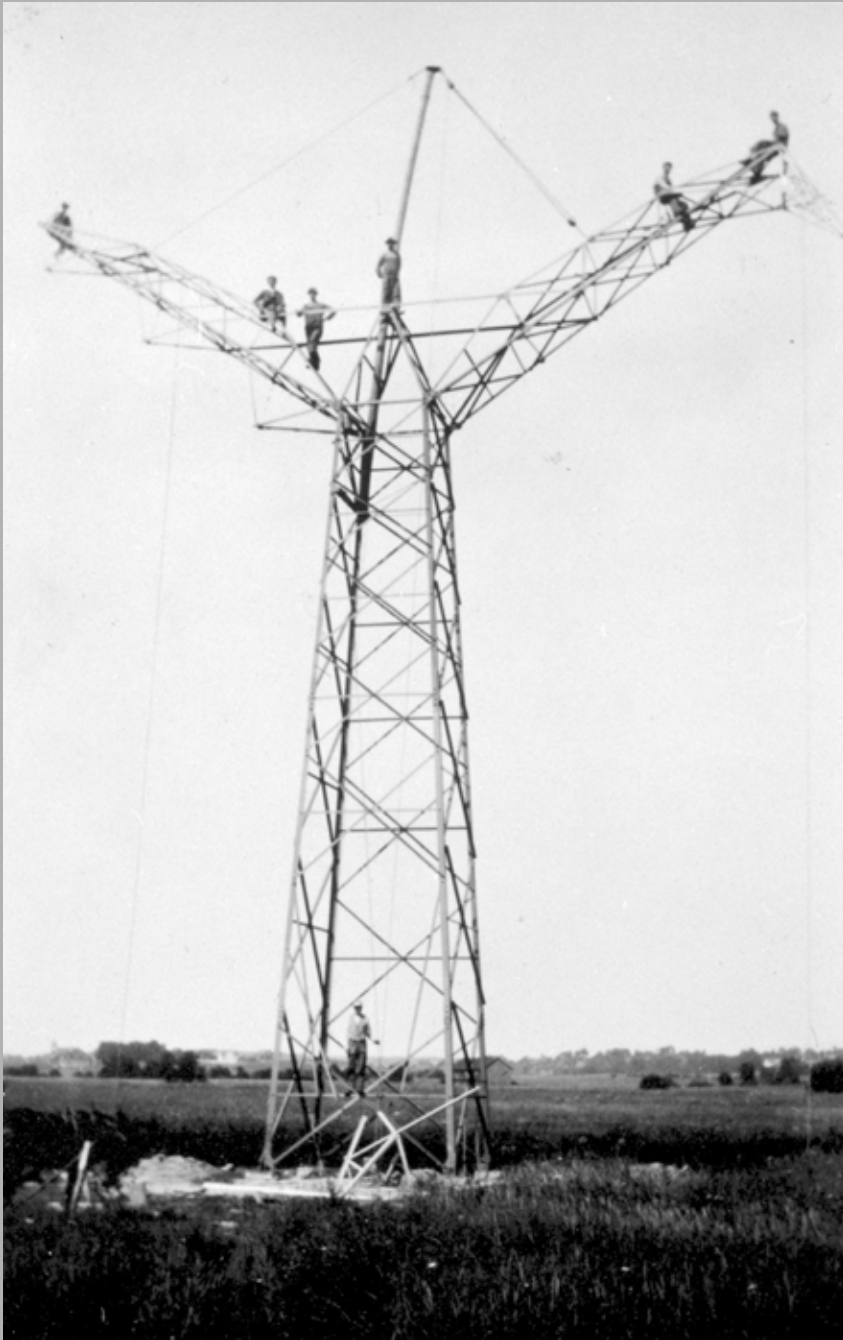

**TORS DAG TIL LØRDAG GARANTERER VI
AT DU ALDRI FÅR MEIERIVARER MED
MINDRE HOLDBARHET ENN 7 DAGER.**

MENY.NO

MENY REVETAL

Ramnes
Historielag

VÅLE
historielag

Re-minne 2021

Utgitt av Ramnes Historielag og Våle historielag